

România literară

SĂPTĂMINAL
AL
UNIUNII Scriitorilor **19**
27 mai — 3 iunie 1992
(Anul XXV)

SALA
DE
LECTURĂ

Calcule și probabilități

PORTRETUL urmușian al scriitorimii ca breaslă, acum, deosebit de bizar, ci aproape realist: „O masă fără picioare, la mijloc bazată pe calcule și probabilități, suportă un vas ce conține esența eternă a «lucrului în sine», un cătel de usturoi, o statueta ce reprezintă un popă (ardelenesc) ținând în mână o sintaxă și... 20 de bani bacșiș...”

Nu se știe exact ce va mai trebui să suporte de aici înainte această masă și pe ce va mai putea ea să se bazeze căci, calculele nefiind, prin definiție partea tare a literaților (cum din nefericire s-a dovedit), probabilitățile sunt mai mult decât îngrijorătoare.

Sigur, unii se vor descurca, după cum au mai făcut-o, „lund” parte la bucuria comună, compunind madrigale semnate prin punere de deget”, alții, precum copilul Buftu, grași, blazați și cu avere personală, se vor hrăni cu celuloză brut, gata fărîmîțat și insalivat, tirind „o mică turgă, pe uscat”, alții, „ajungînd uneori cu îndrăzneala pînă la inconstiență”, vor arunca în Nirvana („care se află în aceeași circumscripție cu digșii, începînd lingă „bucăria din col”) cu cocoloase făcute din miez de piine sau vor lua seara, prin biserică, instanțanee cu sfinți mai în vîrstă, pe care le vor vinde apoi cu pret redus.

Sintaxa, cătelul de usturoi și cei 20 de bani bacșiș nu vor putea asigura nici măcar pensiile scriitorilor vîrstnici, necum apariția revistelor literare sau susținerea unei edituri care să publice și debutanți, și poeți, și esești, și ediții critice din clasici. Calcule: cu banii luați pe un articol, poem sau povestire, nu-ți acoperi nici costul hîrtiei și al panglicii de la mașina de scris, nemai-vorbind de cafea sau țigări. Probabilități: se pare că nici nu vom avea unde să ne publicăm scrierile, de vreme ce legea sponsorizării întîrzie sine die iar o revistă literară, în condițiile actuale, nu are cum să fie rentabilă.

Ca în meteorologie, unde legea și hazardul, interacționate subtil, produc mereu efecte inedite, putîndu-se prevedea, cu oarecare certitudine, doar ziua de mîine — zilei de mîine i-a fost lăsată grija ei, deși inflația, lipsa de interes a guvernului pentru „neproductiva” cultură și susținerea doar a celor ce fac jocul puterii se puteau, chiar prin „intuiție poetică”, dacă nu prin experiență, bănuî, căutîndu-se, cît încă mai era cu ce, soluții practice de supraviețuire.

Acum e ceasul al dolsprezecelea. Cum zic meteorologii pe limba lor: în următorul interval vom beneficia de o vreme nefavorabilă scriitorilor care vor să-și păstreze urmușiața „ocupațiune cotidiană” a scrisului și mai ales „pozițiunea verticală”.

Pentru a se asigura supraviețuirea speciilor, în natura cea eficientă toate mijloacele sînt permise: minciună, lovituri joase, false reprezentări, legea junglei — fiecare pentru sine și cel mai puternic învinge. Asta în lumea animală, care e amorală, și unde foamea justifică orice. În societatea noastră, care seamănă, în lipsa unor legi clare, oarecum cu o junglă, specia scriitorului care nu are altă armă decît talentul e sortită suferinței, dacă se obstinează să creadă că are un statut special: face parte din societate, fiind în același timp în afara ei, martorul de care e absolută nevoie pentru că mărturia lui scrisă poate, la rîndul ei, influența societatea.

Faptul că Uniunea și-a terminat fondurile și că, din această cauză, și revista noastră e într-un impas letal sînt realități triste iar frazele lui Urmuz, pe care le-am memorat demult, cînd mi se păreau hilare, își dezvăluie astăzi, printre atîtea absurdități, paradoxalul lor sens grav: „o clauză secretă a tratatului le dădea dreptul să-și poată ridica fiecare pe viitor cît va putea mai sus moralul.”

Adriana Bittel

GHEORGHE ANGHEL : Portret

Ilustrăm acest număr cu lucrări din expoziția Colecții și colecționari (Muzeul Colecțiilor)

Cu acest număr „România literară” își suspendă apariția din cauza dificultăților financiare

Mîrtoaga troiană

ENIGMEI teroristilor din decembrie '89, convenția de pomină a F.S.N. i-a adăugat încă una. Fără să fie de același calibru, ea rămîne la fel de misterioasă: ce i-a determinat pe marii corifei ai reacționarismului comunist, Dan Mărtian și Alexandru Birlădeanu, să nu dezerteze din Front? Ce calcule obscure îi făceau să nu părăsească formațiunea lui Petre Roman, deși între ei se instaurase un conflict ireductibil? Nu e vorba de binecunoscuta lipsă de caracter a activistului comunist — de vreme ce Vasile Văcaru și Gheorghe Dumitrescu au părăsit Frontul, deși e clar că nu pot fi suspectați tocmai ei de port ilegal de caracter. Explicația se află, prin urmare, în altă parte. Și ea s-ar reduce la două ipoteze.

Cea dintîi — puțin credibilă, de altfel, dar o menționăm — în folosul demonstrației — ar fi posibilul joc dublu al d-lor Mărtian și Birlădeanu. Dar nimic din comportamentul lor bătos pe baricadele neocomunismului nu probează că ar fi fost dispuși o singură clipă să-l lase baltă pe dl. Iliescu. Dimpotrivă, cu fanatism și cu o invidiabilă disciplină de fier, ei au urmat pas cu pas (dacă nu le-au și premers!) acțiunile restauratoare ale președintelui. Plasați în strategicele fotolii parlamentare în virtutea atașamentului nedezmîntat față de comunism, tătorii bicamerali au lucrat exemplar în folosul clasei care i-a readus pe creasta valului. Din acest punct de vedere, ei pot fi mulțumiți: rolul lor este cu adevărat istoric. Și-au îndeplinit misiunile cu brio, așa cum nu și le îndeplinseseră niciodată în anterioara lor biografie comunistă. Cînd se va scrie istoria distrugerii țării de către regimul fesenist, d-nii Mărtian și Birlădeanu își vor avea binemeritatele statui. Statui cu capul în jos.

A doua ipoteză, mai plauzibilă, însă greu descifrabilă în detaliile ei tehnice, e următoarea: cu voie de la stăpînire, d-nii Mărtian și Birlădeanu își asumaseră rolul celui troian. Simțind că le fuge pămîntul de sub picioare, ei au acționat ca niște adevărați comandanți de vapor: au rămas pe poziții pînă în ultima clipă, încercînd să salveze ce se mai putea salva. Trebuie să distingem, totuși, între cele două alternative la care se gîndeau: cea dintîi ar fi fost doar subminarea din interior, din cadrul partidului, a lui Petre Roman, iar a doua ar fi avut în vedere torpilarea întregii grupări, într-un moment de slăbire a vigilenței. Ura dintre liderii Parlamentului și dl. Roman era notorie. De ce, atunci, lacheii de lux ai președintelui n-au părăsit Frontul cînd tovarășii lor de nădejde au făcut-o cu asemenea tam-tam? Simplu: pentru că, în viziunea stăpînirii, ei urmau să joace rolul pe care, în decembrie '89, l-au jucat teroristii. Ei urmau să semene Marea Confuzie atunci cînd enteresele superioare ar fi cerut-o.

Să ne reamintim: ruptura Frontului s-a produs într-un moment în care Parlamentul discuta legi fundamentale pentru evoluția societății. Or, d-nii Mărtian și Birlădeanu trebuiau să rămînă, cu orice preț,

stăpîni ai atotputernicelor microfoane. Așadar, ei erau obligați să nu atragă în nici un fel atenția asupra lor, prin gesturi care le-ar fi putut amenința poziția. În primele momente ale divorțului, ramura fătis comunistă era încă prea fragilă. Orice mișcare necugetată i-ar fi putut bascula din scaunele atât de importante. Greșeală fatală pentru grupul Roman. Fostul lider național fesenist a mai dovedit o dată că e un lamentabil tactician. El n-a știut să profite de deruta comunistilor din Front pentru a cere, atunci cînd încă avea șanse, înlăturarea celor doi primejdioși avocați ai comunismului. Nu era greu de prevăzut că reacția lor nu va întîrzie, de îndată ce se vor simți din nou stăpîni pe situație.

Demisia din Front a lui Dan Mărtian nu e deloc surprinzătoare. Surprinzător e cum jocul său lea și al lui Al Birlădeanu a trecut neobservat atîta vreme. Pe măsura ce se întărea F.D.S.N.-ul, masele lui Mărtian au fost tot mai îndrăznețe. Cînd clesidra fesenistă a început să se gîlească la un capăt pentru a se umple la celălalt, dl. Mărtian a trecut la provocări. Suprimînd în fașă orice inițiativă care nu convenea Cotrocenilor, dl. Mărtian a mers cu încăpăținare pe cartea comunistă. Autoritarismul activiste, jignitor, bătoasă suficiență și cinismul mahalașistic au trezit, în cele din urmă, reacția adversarilor din F.S.N.

E uimitor că, în tot acest interval, opoziția privea spectacolul cu o detașare cel puțin vinovată. Nici unul dintre marii noștri opozanți n-a reacționat decisiv la manevrele nerușinate ale lui Dan Mărtian. Nu-i avem în vedere, desigur, pe „opozanții” din P.N.L. E greu să ne mai punem vreo speranță într-o formațiune care se prezintă cu atîta aplomb, să guverneze. Nici o

declarație a liderilor peneliști n-a prețins, de altfel, altceva. Deci, nu li se poate imputa nimic. Liberalii nu vor să schimbe societatea românească, nu vor să elimine putregaiul social, nu vor să civilizeze o națiune ținută cincizeci de ani în beznă. Nu vor să aducă România măcar la limita de plătire a celorlalte țări est-europene. Nu, liberalii vor să guverneze! Altfel, și nimic mai mult.

Dacă lipsa de măsură a d-lui Câmpeanu și lacomia de a se vedea cocotat în fotoliile de onoare vor distruge în cele din urmă P.N.L.-ul (rezultatele alegerilor locale de la Iași sînt deja un avertisment!), e, totuși, greu de înțeles ce se întîmplă cu adevăratele partide de opoziție. Pînă și combativii tărăniști par să fi abandonat lupta. Fără îndolă, media de vîrstă ridicată își spune cuvîntul. Tracasăți și tîrîți prin toate ungherele originalei noastre democrații de către mai tinerii foști activiști ai P.C.R., bine-intenționații membri ai partidelor istorice au ajuns la capătul puterilor. S-a spus, pe bună dreptate, că viața politică presupune, pe lîngă alte calități, și o excelentă condiție fizică. Din păcate, îmbătrînita opoziție parlamentară a căzut în bloc la acest test. Imaginile televizate prezintă, seară de seară, bănci ocupate de niște bătrîni simpatici, însă de-o lipsă de vigoare frapantă.

M-am întrebat, adeseori, în ce constă superioritatea Puterii asupra Opoziției. Și, oricît ar părea de curios, nu doar disproporția numerică îi ajută să iasă mereu învingători. Triumful sistematic al partidului de guvernămînt e și un triumf al vîrstei. O confruntare de uzură cum este, prin definiție, dezbaterile parlamentare implică victoria automată a celui cu o rezistență mai mare pe scaun. Dacă fra-

gilitatea d-lui Birlădeanu e suplinită, în Senat, de dublarea acestuia de cîțiva oameni tineri (Moiș), gata să preia ștabela comunismului, opoziția nu pare a se fi gîndit la crearea necesarelor cadre de rezervă. Din păcate, partidele istorice dau tot mai mult impresia că sînt partide închise — mai ales cînd te apropii de vîrfurile ierarhice. Deși animate de cele mai bune intenții, ele riscă să compromită, pe termen lung, șansa democrației în România. Dacă nu se vor orienta spre oameni tineri (inclusiv în alegerile prezidențiale), toată zbaterea, toată suferința, toți anii de închisoare vor fi fost degeaba.

Criza opoziției survine într-un moment cît se poate de nepotrivit, cînd nimic nu părea să-i mai stea înainte. Convulsiiile Frontului, deteriorarea stării sociale și economice ar presupune inițiative de amploare, și nu mărunte calcule politicești. Imaginea de mari politicieni creată aproape peste noapte citorva dintre membrii opoziției e mai degrabă o speranță a suporterilor, decît o realitate demonstrată de fapte. Tendința mitizării provine, desigur, și dintr-o tradiție istorică. Să nu uităm că importanții noștri oameni politici din trecut au fost și mari personalități în profesiile lor. Prin extensie, astăzi, cine ajunge la conducerea unui partid devine, automat, o „mare personalitate”. Ce s-ar întîmpla dacă, tot peste noapte, fruntașii politici de azi și-ar pierde poziția de vedete și ar fi retrimiși la meseriile prestate înainte de revoluție? Peisajul ar fi de-a dreptul comic, dacă n-ar fi tragic. Exceptînd una sau două personalități culturale, cea mai mare parte dintre ei ar fi înghițiți de anonimatul necrutător al mediocrității.

Mitizarea propriei importanțe e o boală mai generală a politicianilor români — indiferent ce cauză servesc. Dl. Ninosu lansa, de curînd, o altă sperietoare: pentru oficialul neofesenist, alegerile separate pentru Parlament și președinție ar arunca țara într-o **criză constituțională**. În ce fel și de ce — o știe doar dl. Ninosu. După vîdul de putere — cu atîta eleganță umplut de către aceiași tovarăși —, iată criza constituțională! De parcă în România n-ar fi fost o criză constituțională de la 30 decembrie 1947 încoace!

Puterea neocomunistă rationează astfel: dacă pierdem noi, scaunele în care stăm atît de comози, țara se duce de ripă, și odată cu ea și mîreata constituție fesenistă. Orice s-ar zice, emanații joacă tare. Au, de altfel, tot terenul la dispoziție. Puținii oameni politici care, i-ar putea pune la respect sînt sabotati în interiorul propriilor partide sau aliații. Alții, în care de asemenea ne pussem speranțe, îmbătați de succesul facil al contactului zilnic cu banca parlamentară, motăie multiplicînd, involuntar, imaginea unui Agamiță Dandanache de scoală nouă. Fără să le pese că, la rîndu-le, nu sînt altceva decît varianța contemporană a călului troian.

Mircea Mihăieș

IOSIF ISER: Odalisca

PRIMIM:

„Precizări” nepotrivite

● IN nr. 16 din 6—12 mai a.c., al **Românii literare**, Dan Deșliu pune la îndoială buna credință a datelor din interviurile acordate de Ana Blandiana, referitoare la debutul ei și la anii ei de interdicție. Numai că, D-sa nu poate doborî argumentele confesiunii, întrucît confundă perioadele, mai precis, timpul îndelungat de cenzurare, cu perioadele de interdicție a publicării, a numelui.

Fiindcă am lucrat la revista **Tribuna** și răspundeam de resortul de poezie, aduc mărturie că Nichita Stănescu, Ana Blandiana, Marin Sorescu și alții, au debutat într-adevăr la **Tribuna**. Adevărul faptelor e chiar „cum crede” Ana Blandiana, după începuturile clujene, nu „a debutat”, ci a continuat să publice în alte reviste, ca **Luceafărul** pe care îl conducea pe atunci Dan Deșliu.

Autorul actului de curaj cunoscut din timpul dictaturii, omite însă exact anii cînd poeta se afla sub interdicția de semnătură, din cauza detenției politice a tatălui ei, vicarul episcopiei de Oradea, cînd mai întîi conducerea **Tribunei** s-a străduit să obțină anularea interdicției. „Tați condamnați” era un vers al Anei Blandiana. Inexact e citat și numele, **Doina** fiind în realitate oral, prietenesc, iar cel oficial fiind **Otilia Valeria Coman**.

Spre o și mai limpede delimitare între cenzurate și interzicere, îi amintesc lui Dan Deșliu că Ana Blandiana a mai avut o asemenea perioadă cînd și el însuși a trecut prin aceleași amaruri, în ultimii ani ai dictaturii. A se vedea poemul anti-ceaușist **Arpagie** (Ceapă mică...). Dacă nu

crede, pot să-i confirm prin cîteva rînduri olografe ale poetei: „...îți doresc „pagini scrise, pagini tipărite...”

Cît despre debutul (și al) lui Marin Sorescu în **Luceafărul**, e tot o inexactitate. Marin Sorescu a venit de la Iași, unde era student, la **București**, cu versuri. L-am întrebat „de ce nu-l publică **Legea**” și mi-a răspuns cu nonșalanță ridicînd din umeri: „Nu mă publică...” I-am reținut o poezie care a apărut operativ și e debutul său, întrebați-l pe Marin Sorescu dacă nu e așa, D-le Dan Deșliu. Și permiteți-mi să vă spun părerea mea, că e bine să avem încredere în mărturisirile colegilor de breaslă, care merită atîta lucru.

În privința debutului lui Adrian Păunescu, cred că aveți dreptate, eu doar i-am răspuns la poșta redacției cînd era student la filologia bucaresteană. I-am sfătuit să renunțe la atîtușinea zgomoasă și să cultive lirica nașgîtorică, de pildă cea de dragoste. Ce a făcut însă, s-a văzut.

ION RAHOVEANU

Tot despre pleonasm

● AM CITIT cu întîrziere, din pricina dificultăților cu care apare revista, **Pleonasmul în literatură** de Mihai Floarea (nr. 15, p. 7). Apropos de influența franceză asupra scriitorilor români, care cad în păcatul pleonasmului, dl. Mihai Floarea scrie: „s-ar putea accede” că de aici l se trage lui Anton Holban tendința de a produce pleonasm etc.

Verbul „a accede” (sau „a acceda”) nu este înregistrat nici de DEX, nici de MDE. Îl putem găsi, cu accepția folosită de grămatic, în Larousse. Sensul folosit este cel puțin comun, figurînd pe poziția 3: „acquiresc, consentir (à un désir, une demande etc.)”

Să fie prețiozitatea calea cea mai sigură pentru a combate inflația verbală? Mă indoiesc.

Ceea ce nu înseamnă, firește, că nu sînt de acord cu observațiile judicioase ale domnului Mihai Floarea, cu privire la limbajul altora.

GH DORIN

scriitor, str. Andrei Mureșan nr. 22 A București

Revoluție și reacțiune

RECITIND cu puțin timp în urmă cea mai importantă carte a lui St. Zeklin, **Burghesia română**, am constatat, cu surprindere și admirație, extraordinară ei actualitate. Nivelul actualității istorice al primei lecturi nu permitea surprinderea acelor nexuri sociale semnificative pe care deschiderea unei noi faze evolutive le refacă, la rețută în discuție. În finalul secolului XX, societatea română cădea se regăsește — deturată de la calea sa firească de invazia comunistă — în situația de la începutul secolului XIX când, printr-un proces natural de racordare la economia de piață a Vestului, s-a inițiat modernizarea și sezarea structurilor economice și — ulterior — politice pe baze noi, funcționale în epocă. Treccrea de la economia naturală, de tip feudal, la o economie de tip burghez s-a efectuat relativ alert, capitalizarea bănească impusă sub presiunea jocurilor schimbului și cu efectele specifice (dintre care una a fost imigratia masivă din țară a anilor 1830-40, sursoasă nestăvile valuri alogene cum a fost cel al grecilor fanarioți) — trezind, în cele din urmă, din amorteală, o categorie socială medie, clasa micilor proprietari urbani și rurali ce au constituit fundamentul burgheziei naționale.

Modul rapid în care s-a produs adaptarea institutiilor apăsătoare „de sus”, ca urmare a unui transfer ideologic, „bucurist” fiind orbiți de strălucirea instituțională a democrației auzene, a generat neîntinse dezbateri începând chiar din epocă și continuând, printr-un reflex teoretic tardiv — și, dinuă cum vom vedea, cu un „efect pervers” al situației — până în ultimii ani al comunismului. O clasă în pierdere de viteză clasa marilor proprietari funciari, speculând ideologiele dramatice dar normale ale tranziției, a lansat atunci, cu nostalgii conservatoare, teoria „formelor fără fond”. Teorie criticistă surprinzând dificultățile reale ale funcționării noilor structuri pe fondul melanjului de tradiționalitate și modernitate pe care ele l-au provocat. Fenomenul, firesc în contextul unui ritm alert al schimbărilor, a avut, de altfel, reverberații ideologice marcate, mergând de la eriza morală la tulburarea oricărei proiectii axiologice, noul *homo faber* apăsător — pentru o mentalitate închisată în ciclul mecanic al tradițiilor milenare — drept un monstru distructiv, un element alienant cu „drumul (său) de fier” și cu tot ce aduce acesta. De la Titu Maiorescu la Mihai Eminescu, mulți gînditori de geniu ai țării au căzut în capcana acestei proiectii ideologice a evenimentelor, fără să sesizeze fundamentul lor real: miscarea, prăpădă dar naturală, către o formă superioară, necesară de societate.

Între cele două războaie mondiale, procesul își atinsese însă limitarea: statul național modern și unitar, propriu capitalismului industrial, clasa burgheză românească fiind deplin formată. Se poate spune chiar că, până în jurul anului 1930, polemica provocată de schimbările rapide din secolul XIX căzuse în desuetudine, naționalismul practicat de conservatorii nostalgici reducîndu-se treptat prin inserția de la sine a valorilor modernității în cultura română ca urmare a încheierii alinării la nivelul de dezvoltare al Vestului. Reapărinderea acestui naționalism după 1930, cu o vigoare exacerbată, s-a produs în contextul extern ce a rupt echilibrul european, așezînd România într-un recul teritorial și economic de care clasa burgheză, în fine încheată, nu era responsabilă.

COMUNISMUL nu a însemnat — în acest context — doar o suspendare a istoriei normale — mai mult decît atât, el a fost o prăbușire istorică, un regres către o stare pe care țările române nu au cunoscut-o niciodată desl, „la Porțile Orientului”, au fost mereu amenințate cu ea. Utopia comunistă a impus un sistem economic (și, evident, instituțional) centralizat, un sistem capabil să satisfacă — în principiu — nevoile tuturor membrilor societății, printr-o planificare riguroasă a acestor și în consecință, printr-o prestabilire a producției și distribuției bunurilor. Se observă cu ușurință că este vorba aici de o economie naturală închisă, o drept dotată cu mijloacele unui secolului XX, schimbările externe fiind ele însele, ca și cele interne, riguros controlate de către stat. Transformarea Statului în singurul mare proprietar funciar și industrial, în „arendatorul” proprietății sale către populație, prin intermediul unei pături birocratice uzuriere nomenclaturală, nu a fost — cum s-ar putea crede — o închidere a unui ciclu istoric în

care progresul este urmat de un regres spre punctul initial, ci o abateră aberantă, o invazie — de această dată reușită — a Orientului împunîndu-se pentru tot Estul ceea ce istoricii au numit „despotismul orientat”, modul de producție „asiat”, cum l-a definit însuși „părintele socialismului”, Marx.

Spre deosebire de feudalismul „clasic”, fie el și în forma specifică Regului european pe care a cunoscut-o România, „modul de producție asiatic” presupunea o ierarhie perfectă a structurilor instituționale, fiecare categorie socială fiind egală în raport cu virful piramidei, clasa (casta) funcționarilor statului, și „administrațiilor” depinzînd direct de șeful colectivității. Această „nobilime de aparat” alcătuită o pătură parazitare suprapusă ansamblului comunității, bucurîndu-se de întreaga producție socială într-o impermeabilitate și rezistență la schimbări totale, protejate de un aparat represiv de dimensiuni monstruase. Sistemul se asigura astfel, în primul rând, împotriva propriei populații pe care, și printr-un exces ideologic, mitic sau mistic, o egaliza în mizerie și sărăcie. Se contabilizau mijloacele de supraviețuire, distribuțiile de stat (de partidul stat în etapa comunistă modernă) care ținea, prin demiterea indivizilor de la unicatatea existenței lor, de la oricare liberă inițiativă, dreptul de singur judecări al realității, de detinător absolut al adevărului. Nu mai de mirare faptul că — alina vreme cît nu a căpătat un caracter ecumenic — sistemul acesta nu putea să reziste unui sistem expansionist dinamic așa cum este cel generat de funcționarea pieței libere. Statele comuniste s-au regăsit, după o serie o jumătate de secol de înghețată și amenințare autoritară asupra omnipotentei lor, într-o stare de pregătire inferioară economică față de capitalism, de spiritul liber și întreprinderi pe care concurența individuală, il impune. Transpunerea mentalităților insulare ale comunistilor în formule nostalgice conservatoare, cum a fost în cazul României absurdă teză a „protoconismului”, este rezultatul acestei pierderi a competiției economice, a recunoașterii subconștiente a necesității schimbului, a înfrîngerii anunțate de presiunea acestuia. Oricit de mult reușise aparatul instituțional să programeze și să protocoaleze mecanic dinamica socială, sistemul însuși era prins într-un cerc vicios care genera inevitabil explozia: admiterea „schimbului”, ca urmare a inferiorității datorate „amorteții” societății implica evident și schimbul ideilor, deci raporturile libere între oameni, tot așa cum excluderea acestui „schimb” înseamnă o crăștere — inadmisibilă — a inferiorității.

COMUNISMUL a aruncat România în starea de amorteală socială existentă la începutul secolului XIX. O stare mult agravată prin distrugerea totală a unui sistem de valori care reușise echilibrarea tradiției cu modernitatea sub influența unei clase civile extrem de dinamice, burghesia română, ce depășise cu totul scepticismul oriental, detasarea reflexivă în fața realității. Mai mult, în condițiile unui sistem centralizat total neproductiv, ale unei proprietăți de stat absolute, s-a pervertit singura rezervă națională de întreprinzători direct productivi, țărănimia, transformată într-o țărănimie decoralizată, proletarizată, muncitori urbani fiind în înensa lor majoritate, rușinari (cu să folosim un concept sociologic deslul de recent), atomizați de pierderea identității specifice înarapabili de mizeria integrată a unui mod de viață nei diferit de cel cu care erau obișnuiți.

Târziu început de reformă a repus în funcțiune modul de circulație burghez, schimbul, a căru primă consecință este alinarea preferințelor la cerințele pieței libere. Se strîlucență altfel spus, producția ca singura sursă a reducerii acestor prețuri, o producție mai mare, evident de nivel calitativ înalt, micșorînd costurile și urcînd, implicit, calitatea vieții. Fenomenul ce nu se poate produce însă fără o reală privatizare, fără „exproprierea expropriatului”, statul. Numai o proprietate particulară poate pune permise utilizarea eficientă a fondurilor bănești acumulate din circulația mărfurilor.

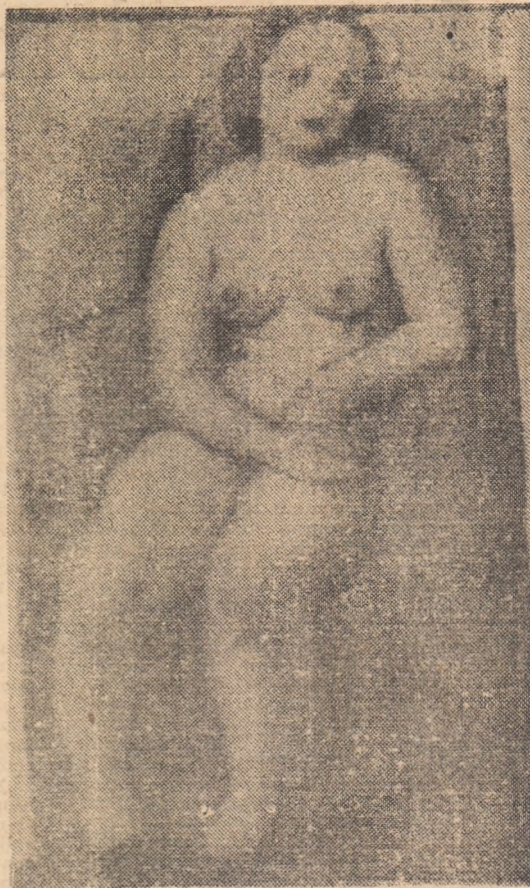
Ceea ce s-a numit „revoluția română” nu este însă din acest punct de vedere, o revoluție. În fapt, pătură cea mai parazită la nomenclatură, activității din domeniul ideologic și din aparatul represiv, blocată de transformarea în regimul trecut a comunismului într-un „comunism de familie”, doarește numai o democratizare de fatadă care să-i permită menținerea la conducerea societății. Constituția propusă de reprezentanții ei seamănă, în esență, cu cea propusă în 1832 de mica țărănimie ce s-lăta ca „delegătorile să fie înarapitate boierilor fără deosebire de rang”. În raport cu întreprinzătorii comerciali — provenienți, majoritatea, tot din nomenclatură — membrii acestei grupări nu au altă sursă de supraviețuire decît frînarea privatizării, menținerea capitalismului economic. R gruparea lor în sociale conducătorului comunist I. Iliescu este perfect explicabilă. Dl. Iliescu reprezintă, poate fără să o știe, reacțiunea legată de tot ce a constituit o frînă pentru dezvoltarea națiunii române, imperialismul rusesc și sovietic. Iar mentalitatea sa feudal-comunistă (dusă una observă și I. Cristoiu în articolul „O scară cu prozedur” la Iliescu”) nu se poate schimba. Ca și aceea a „delegătorilor” săi.

Procesul transformării este însă inevitabil. Ideologii au pierdut solidaritatea întreprinzătorilor iviți pe ruinele propriei lor caste. Acțiunea de fărîmîtare a primului lor partid „postrevolutionar”, F.S.N.-ul i dică o situație, practic, ireversibilă. Noii proprietari iviți pe baza acumulării bănești nu vor mai accepta să înt etică un grup parazitant din momentul în care vor realiza că opoziția merge în a ecasi direcție cu cea pe care, fără să o constituizeze neapărat, ei s-au angajat conștient. Opoziția față de grupul dl-lui Iliescu a F.S.N.-ului condus de dl. P. Roman este, mai mult decît edificatoare. Clasa reprezentată de dl. Iliescu va rezista însă cu orice preț. Favorizînd, prin prelungirea agoniei, o situație similară celei din 1830-40: intervenția unor forme de capitalism cămătăreș al cărui rezultat va fi „viinderea țării”. Nu opoziția „vinde țara” ci chiar conducătorii ei comunisti.

Conștientă acestei opoziții temporizatoare va fi, în plan spiritual, renastera unui naționalism absurd ale căru baze le pusec de la „comunismul de familie” ceausist. În locul erecilor, atât de acuzați la sfîrșitul secolului XIX „cămătării” vor fi acum membrii unor cohorte internaționale de finanțieri, „muncitori de bani” mai mult sau mai puțin lișii de scrupule. Greutățile, mizeria specifică tranziției vor crește în progresie geometrică. „Protoconisti” ca M. Ungheanu, D. Zamfirescu, I. Bădoșu, asociați cu nostalgici ca A. Păunescu, C.V. Tudor, I. Neacșu etc. vor avea, abia de acum, șansa de a face prozeliti. De a suci încă o dată, mințile, tinerețelor. Ale somnurilor.

Dacă nu cumva poporul român se va trezi înainte.

Toma Roman

NICOLAE TONITZA : Nud în fotoliu roșu

Lă capăt

Departa, un cor răsună
Și cringul amuțește
Sub lumina singurei stele
Abia pîlpiind în văzduh,
Pe ea o slăvește
Întreaga suflare
Puține zile mai are
Pînă se stinge
Și toți, în juru-i
Se prefac că se bucură
Ca să n-o doară.

La marginea orașului

Nu știm nimic
Despre ținuturile din zare
De unde uneori vin îndrăgostiți
Îmbrăcați în vestimente de purpură.

Cînd ajung pe cîmpiile arse
De aștrii prăbușiți
Necunoscuții mor pe miriști
Și noi, fără să înțelegem
Îi îngropăm cîntînd jalnic
La marginea orașului.

Acolo

Acolo unde s-a oprit
Numai o clipă
E un morman de cenușă
Care nu se răcește niciodată
Și prin care numai noi
Trecem desculți și-mbrățișați
Atunci cînd nu ne vede nimeni.
E doar o pată de scrum fierbinte
În mijlocul unui lan cu spire
spre cer
Pe care toți mereu o ocolesc
De la mari depărtări
Și nu se-ntreabă nicînd
De ce sîntem singurii
De atîția ani
Care rămînem
Cu-aceiași chip
Din tinerețe.

George Arion

ION CATAVEI : Isus cu viță de vie

La umbra lui Popescu - Dumnezeu

O AMENII se iluzionează că trăiesc, scrie Alan Besançon, într-o lume post-comunistă și prin urmare n-ar mai fi necesar să lupte împotriva comunismului deoarece el nu mai există. Crimele trecutului, al căror făptași sunt dați dispăruți, sunt iertate și uitate. Multe fapte ar putea fi invocate întru justificarea unei atare observații. Ne vom mărgini, de data aceasta, a proba supraviețuirea, la noi, a comunismului prin textele unora dintre suporterii săi pe tărîm literar. Și avem prilejul a începe cu un personaj de soi, cu însuși Goebbels-ul culturii noastre în „epoca de aur” - Dumitru Popescu-Dumnezeu. Ne resemnat cu scandalul său faliment, agitando-se între o libertate inconfundabilă și o puscărie mai confortabilă decât locuința multor „oameni ai muncii” onesti din această țară, pe care timp de decenii a privit-o cu dispreț, de la etajul superior al condiției sale de mare nomenclaturist, insul culează a ne da lecții. Firește, lecții de morală. Aidoma unui escroc versat care ar preda contabilitatea ori a unui popă spărgător care ar predica neprihănirea, ciociul politico-literar se străduiește a ne convinge de dezavantajele „fanatismului”. „Fanatismul n-a ajutat nicodată o cauză - n-a îmbălbăiat-o, n-a făcut-o mai inteligibilă, mai convingătoare, mai verosimilă - ci, dimpotrivă, a compromis orice acțiune, orice idee sau interes!” (Totuși iubirea, nr. 83/1992). Pardon! Despre ce fel de fanatism este vorba? „Jălnica nitașă pseudofilosofică, precizează D. Popescu-Dumnezeu, exprimată cel mai răspicat de nazisții germani, „scopul scuză mijloacele”, constituie baza ideologică de totdeauna a fanatismului”. Numai nazisții germani se află în chestiune? Dar comuniștii? Ferocitatea principii nu constituia și „baza ideologică” a tuturor guvernanților comunisti, inclusiv a „geniului” Ceaușescu, uns „geniu” de către însuși Dumitru Popescu-Dumnezeu așa cum un prelat apostolat-l-ar încorona pe un suveran satanic? Mai adaugă publicistul cepeerist: „Fanaticul nu ascultă, nu dialoghează, nu se împiedică în argumente și contraargumente, ci dă sentințe definitive și pe baza lor, reclamă pedepse capitale”. Fără îndoială că așa e! Dar cine a ilustrat mai bine, în România, trăsăturile fanatismului decît regimul al cărui înalt demnitar a fost autorul rîndurilor de mai sus? Cine a împiedicat dialogul, rezolvînd deosebirile de opinie prin „sentințe definitive” și prin „pedepse capitale”, dacă nu exponenții „celui mai înaltat umanism”, firește „umanismul” marxist-leninist, decît, în mod expres, preopinatul nostru, în persoana lui importantismă și abuzivă? Totuși D. Popescu-Dumnezeu, cum spuneam, ține a ne da lecții de bună purtare. Fostul dregător se pînge de „fanatismul” pe care l-ar învedera militanții pentru democrație, ce vor să dea la iveală frădelegile trecutului totalitar. Explicabil că acestia îl supără! Cei ce n-au putut protesta în timp ce d-sa adresa deșănțate panegirice tiranului! Cei ce au stat cu călșul în gură, în timp ce d-sa monologa! Cei ce au căpătat dreptul la cuvînt, numai pentru că, în urma unui greu sacrificiu de sine, zbirii precum Dumitru Popescu-Dumnezeu au fost dați jos de pe poștamentul imposturii lor, pe care se simțeau în siguranță! Surprizele istoriei! Să vedem ce anume le reproșează fostul pontif ideologic al țării, care mai are și perșurarea de a-i numi „păduchi de lemn”: că preiau mentalitatea și apucăturile „comunismului incipient” (ce și cum „ultimul comunism” cu nenumăratele-i crime discrete ar fi scuizabil), că folosec „limbajul gutural al cavernelor”, compromițînd „irremediabil” cultura, că sapă în conștiința „grosă” civilizației, în care încep să putrezească marile valori umane. Vorba Tovarășei: ce vor zice intelectuali? Într-adevăr, ce vor zice? Dacă vor fi receptivi la alarma vătafului său cu sarcini de cultură? În ingrijorările fașistului Dumnezeu sînt atât de savuroase în tupeul lor, încît merită a fi citate în continuare: „Nu în ultimul rînd atrage atenția fidelitatea cu care se copiază limbajul acelei mici epoci de piatră, răgurozitatea, dacă nu și patetismul reditării expresiilor consacrate pe atunci și intrate într-o pagină a cronicii de tristă amintire (sic!) în articole, declarații, cuvîntări actuale, abundă vechile epitețe, doar ușor actualizate”. Să fie cumva geolos ciociul roșu pe cei ce, în inchipuirea-i inferbintată de sonorul esec pe care l-a suportat, îi folosesc propriul limbaj? De cei care-i fură patențele? Sau, Doamne ferește, îl plagiază? Să se pară că răzbate în textura noilor „cuvîntări” ecoul vechilor „cuvîntări” rostite de sacrosancta gură, strîmbata de agramatism, și scrise știm noi de cine? Ori e vorba de iluminarea subită a unei conștiințe acoperite cu abrutizant-euforicea poizghită a ideologiei, care își dă seama că infecta scurgere a publicității extremiste își are sorgintea în obtuzitatea agresivă a activistului discreționar? Unele întorsături de frază ne pun pe gînduri: „Aceleași vorbe noduroase și contondente, aceleași adverbe stridente și grosiere, aceleași substantive culose din toate speciile regnului animal, aceleași objecție a adjectivului”. Aceleași și aceleași? După umila noastră părere, chiar eu un spor remarcabil!

Dar mai bine să nu exagerăm! Decît a specula... inconsecvența inatului personaj de partid cu sine însuși, e preferabil a releva, în discursul d-sale, ceea ce îl caracterizează din plin și anume formația comunistă, mai de nelecuit decît o cifoza congenitală. Precum orice bun comunist, Dumitru Popescu-Dumnezeu proiectează pretinzînd ideologizarea de care e îmbibat. Cee patru zări sînt indiscutabil comuniste. Asemenea unui daltonist, ex-demnitar vede culorile abnormității sale. Fanatizat de amărăta învătătură unică, socotește că cei care nu-i împărtășesc credința nu sînt decît, la rîndul lor, fanatici. Chiar dacă interlocutorii d-sale sînt de regulă, așa cum recunosc, „distruși și educați, posedînd o tradiție culturală”, nu distinge în postură lor decît „ceea ce e capabil a distinge, adică proștii”. Măsură rudimentară: îndărarea rigidă, agresivitate primară, sîrăcia intelectuală rugoasă. Atît și nimic mai mult! Acesta e „dialogul” ce ni se oferă! Evident, atît de deprins cu „experiența fanaticilor vechi” (a fost doar mentorul lor temut), D. Popescu-Dumnezeu consideră că „noi fanatici” (sic!) nu fac altceva decît a apăla predecesorii lor într-un „fanatism”, inversînd doar semnele valorilor! Cîde a spus că pentru sectanții comini restul lumii nu reprezintă decît o altă sectă periculoasă? Bineînțeles, în optica satrapului de edificație. Încea s-a întors cu sînul în jos. O mecanică extrinsecă de simplă ar putea explica întreg procesul de decădere a conștiinței, de analiză a trecutului de condamnare a oricărui ce le cuprînde. Totul n-ar fi decît o chestiune de recidare rapidă, de adaptare calvostică a terminologiei la altă perspectivă politică. O tranziție a unui etere în altul, într-un temei de echivalență, carecum ar fi, în realitate, a învătăturii „Fanaticului” - brune sau călbe de pe albi, după caz - și se atribuie aceluiași culorare. Rechinii, locustele și vampirii clasici manipulați și țarșinați de zăpăci hîrăniți cu sîrăci care culeau ocaziile mai puțin demeritate dar mai de pret. În locul spoliilor marelui, este înlocuită scoaliera panglossiană. În locul crimei de exploatare este acuzată crimea de exploatare, în locul genocidului crimea de producătorilor, asasin de „genocidul” contra rîndurilor. În locul universității politice de la Doftana este ridicat fanatismul de la Sighet. Utlucare triseră! Nu cumva judecătorul trebuie condamnat fiindcă îl torturează pe criminal prin anchetă și fiindcă-i sechestrăză memoria, condamîndu-l la închisoare? Și mai vinovat ar fi tot bietul judecător, deoarece intelectualii anticomunisti de azi, în privirea lui Dumitru Popescu-Dumnezeu, sînt dați foc la diploma și la cărți în cel mai absurd mod cunoscut în istorie, au acceptat să coboare vertiginos pe scara civilizației, pînă la grota. Chiar mai grav decît atît, „intelectuali” învătă sechestră de serie de la analfabeți. Să reținem totuși, D. Popescu-Dumnezeu, că e mai greu acum pentru ei, dacă n-au învățat-o de la idoli d-sale, magistri în analfabetism de faimă universală, odiosul și sinistra?

NICOLAE GRIGORESCU
Portret de tîrînce

ÎNSĂ concepția comunistă se perpetuează nu doar sub semnatul celor ce au slujit-o „la virii” ori măcar în vîzul lumii, ci și acolo unde nu ne-am fi așteptat. Bunăoară în paginile revistei *Literatorul*, avînd în frunte un comitet director format din cîțiva autori ce, în pofida unor concesii mai puțin bătătoare la ochi, nu s-au numărat printre protagoniștii colaboraționismului. Cu toate acestea un oportunism latent zăcea în conștiința lor ambițioasă, pîndind prilejurile de „afirmare” și „carieră”, oportunism de care ne dăm seama abia acum, în perioada post-decembristă, cînd s-a actualizat plenar. Ceea ce s-au ferit a face la curtea Ceaușescului, fac azi la curtea „liberalizată” de la Cotroceni. Răbdarea lor n-a putut fi împinsă mai departe. Ne-a impresionat tandrețea cu care s-au alipit noii puteri, fată de cate marea majoritate a confratilor nostri a manifestat rezerve. Și, bineînțeles, puterea s-a arătat generoasă cu acoliții săi nesperanți. Înzeștrali cu o arătoasă publicație, tipărită pe o foarte bună hîrtie, în condițiile vitrege ale crizei de hîrtie pe care o străbatem, *Literatorul* în cauză au înțeles a-i da o turnură „apoietică”, adică, taman potrivită pentru a arunca praf în ochii creduliilor. Cititorii mai circumspecti nu pot ocoli întrebarea de ce e blamată în această revistă doar o anume politică, cea neconvenabilă presedintelui și grupărilor sale. Asadar, „apolitismul” funcționează ca un pretext (o găselniță „abilă”) pentru combaterea oponenților conducerei actuale, măriminoasă pulpană sub care (nu e chiar o „taină mare”) se bulucesc sora a-si găsi adăpost profitorii de felulite spete ale vechiului regim. Aceștia din urmă nu numai că, oricît de îngloditi s-ar arăta, n-au a suferi nici cea mică neplăcere din partea estetilor subțiri de la *Literatorul*, dar se bucură și de prijeul de a constata că li se colportază, în coloanele periodiceului, chiar si ideologia, în varianta ei ultimă, omologă de Dumitru Popescu-Dumnezeu cu sprîmna de nădejde al lui Adrian Păunescu. Se putea oare un mai frumos dar adus extremismului decît cartelu: lor tacit dar eficient cu *Literatorul*? Dar din dar! Iată din mai multe exemple pe care le-am putea oferi, atacul lui Andrei Grigori (*Literatorul*, nr. 16-17/1992) împotriva pretinsei „reditării” a abuzurilor „proletariște”, sub condeiea care pun în chestiune cazurile de demisie morală și compromitere în creație ale unor scriitori și cîntăreți români, sub totalitarism. S-ar părea că D. Popescu-Dumnezeu stă în spatele „unelui corupt”, șoptindu-i: „Si da a trei te-as învăța / Din bob în bob... ideologia”; ... în varianta elitară, fenomenul cunoaște o tristă reeditare, în forme cu nimic „inferioare” (sau „superioare”), ceea ce nu schimbă deloc sensul a epurării de acum-areo patruzeci de ani”. Se vede, dintr-o ochire, că nu e abuzul nici o diferență între o teză și altă! Acesta monomanie partinică! Teoretic adăugînd al *Literatorului* ironizată aceluiași text de curaj, publicat sub semnătura a 500 de autori, prin care se cerea tragera la răspundere a cîtorva

nomenclaturisti vinovați pentru ticăloșile săvîrșite în cultură: „Tribunalul scriitorilor” (!!) este ideea „mîndră” a unui apel publicat, la 25 aprilie, 1990, în revista *Cuvîntul*. Ceea ce nu e decît un semnal al joncțiunii produse între poziția revistei conduse de Maria Șorescu și poziția unor publicații deocheate precum *România Mare*, *Totuși iubirea*, *Europa*, în vederea telului marelui apărării trecutului! Deși ambalajul diferă, cele două pachete au un conținut asemănător. Aidoma unui bun avocat al colaboraționismului, Andrei Grigori nu soviaie a refuza conceptul care îi înspăimîntă cel mai mult pe slujitorii totalitarismului și anume cel de morală: „Criteriul tranziției și justificator, invocat adesea cu penibila stăruințe (sic!) este cel moral, principiu pe cit de seducător prin rezonanță, pe atît de primejdios...”. Să reținem: *criteriul moralei* e „primejdios”. Un giuvaer! Trebuie, cu toate acestea, precizat pentru cine e primejdios. Cumva pentru dl Eugen Simion, care îi declara, cu cîțiva ani în urmă, lui Adrian Păunescu, că e un critic marxist și care n-a mai revenit asupra chestiunii, ceea ce ne dă dreptul a socoti că și-a conservat opțiunea? Cumva pentru dl Valeriu Cristea, „creștinul” excentric, care ținea cu sarcasmele lui Europa Liberă și își exprima recent admirația față de „consecvența” lui Adrian Păunescu, răcîndu-se a uita că există consecvențe în bine și consecvențe în rău? Cumva pentru dl Marin Șorescu, care găsea nimerit a-l sorcovi metaforic pe dictator, în perioada cea mai sumbră a domniei lui și era primul scriitor cunoscut ce se grăbea a-si da girul revistei postrevoluționare a aceluiași Adrian Păunescu. *Totuși iubirea*, publicînd ostentativ în coloanele ei? Și încă următoarele: cuvînt de din filipica anti-morală pe care o înfățișează programatic *Literatorul*, făcînd tot posibilul pentru a-i îndepărta pe scriitorii de „ispita” interesului etic: „pare incredibil că ispita robei de magistrat al moralei gata să-și judece și să condamne confratii este mai puternică la unii scriitori, decît chiar vocația lor esențială: aceea de a învăța prin scris cît de nefastă poate fi graba de a da sentințe”. Respingerea moralei e, prin urmare sfidătoare „implementată” nu doar practic, ci și teoretic. Grigoriu a urma (consecvent și d-sa) „linia” lui D. Popescu-Dumnezeu, dl Grigor ne mărturisise micul său spasm eroic de conștiință ce se „obstinează”: „Căci mă obstinez să nu uit că tot la adăpostul unei morale „infailibile” morală proletară”, s-au comis monstruoziități a-e căror efecte literatură română le-a îndepărtat cu greu și încă imperfect”. Incontestabil! De ce în cazul acesta sînt respinși și calomniatii tomai cei ce se ocupă de aceste „monstruoziități” mai vechi și mai noi, aceleași personalități defăimate și terfelite în chip mirsăv și de către presa extremistă, de ce nu pun umărul redactorii *Literatorului* la „îndepărtarea” efectelor în cauză? De ce este preferat sofismul nedemn al confuziei dintre „morală proletară” scornire criminală a ideologiei comuniste, și morală conștiinței integre, ce își asumă misiunea înfățișării adevărului și a înfăptuirii actului justițiar? Chiar așa, netrebnicii literci prostituate să scape nepedepsiti, ba încă să profite în continuare? Așa te neliniștește, d-le Grigor? Te înspăimîntă cu adevărat gîndul unei restaurații a lumii de cosmar în care morală era abolită? Atunci de ce renegi morală, cu atîta cinism? Sincer vorbind, nu cumva criteriul moralității e „primejdios” și pentru d-ta, în măsura în care te plasezi în descendența „infailibilei morale proletare”? Dovezile, vezi bine, nu lipsesc!

SĂ NE LĂMURIM, d-le Andrei Grigor! Am făcut cîteva obiecții referitoare la un articol ceva mai vechi al d-tale, la care nu ai fost în măsură a răspunde credibil nici măcar printr-o jumătate de rînd. Consider că nu trebuie să te superi prea tare, căci nici alții, mai mari, care se ascund în spatele curajului d-tale de fraze friabile, nu s-au arătat mai vrednici. Și nici nu e cazul să faci uz pînă la capăt, spre a te răzbuna, de panoplia de mijloace comuniste, așa cum, probabil, ar dori superiorii d-tale și așa cum îți indică, „cu o voce autoritară”, tovarășul Dumnezeu. Vremurile s-au mai schimbat! Destule minciuni din timpul totalitarismului erau tabu. Azi, de bine de rău, ne putem răfui cu ele în gazete. Încercă a realiza atasamentul dv. la mentalitatea comunistă, a cărei esență este, după cum a spus Soljenițin, minciuna. Nu vă gîndiți, oricum, la minciuni mai subtile, mai pasabile? Cele la care recurgeți sînt, după impresia mea, prea grosolane. Mă comparați, bunăoară, cu Sorin Toma: „pentru cititorii mai tineri care nu cunosc acest „glorios” nume, specific că el nu este un pseudonim al lui Gheorghe Grigoreu, acesta din urmă fiind doar un învățăcel al lui Sorin Toma, continuîndu-i merituos osirida de eliminare a valorilor literare”. Necuvînta acestei analogii nu e depășită decît de ineptia ei. Întrucît dacă n-ar fi existat „exegeți” nefastă, în realitate, comisari ideologici, precum Sorin Toma, și scriitori turciți,

Sfârșitul unei iluzii (III)

nu mai presus de el, discuția noastră nici n-ar fi avut loc! Prezența dispută nu conștientizează oare un crimpet din ampla dispută ce se justifică tocmai prin împotrivirea unor autori, din rindul cărora fac parte, la elucubrațiile odioase ale unui Sorin Toma și la traducerea lor în măsuri anticulturale și polițienești? O împotrivire nu de azi de ieri, ci de-o viață! De fapt, dacă vă repugnă criteriul moralei, vă înțeleg și handicapul logic. Nu înțeleg însă de ce nu m-ați asemuit cu Ov. S. Crohmăniceanu, nu mai puțin virulent în calitate de reprezentant al proletcultismului decât fostul redactor șef al Scinteii. Nu vă era mai la îndemână, pe... pagina de alături a Literaturii? Obsesia reducăției comuniste, gen D. Popescu-Dumnezeu, s-ar fi satisfăcut și așa, nu? Remarcă, până una-altă, că as/ am „nega” valori, că as/ am fi „demolator(i)”. Reticența d-tale ar avea un sunet notabil de solemnitate, dacă n-ai fi găunosă: „Pe cine cheamă acești măgistrați ai zădărniciilor pe banca acuzaților? Pe Sadoveanu Arghezi, Camil Petrescu, Marin Preda, Nichita Stănescu, George Călinescu... Adică Baitagul, Psi-mil, Patul lui Procust, Moromeții, Necuvintele, Istoria literaturii române...”. Stil bine, d-le Grigor, că realitatea e cu totul alta. Niciodată și nicăieri nu am contestat valoarea marilor noștri scriitori, punind în chestiune exclusiv prestația lor oportunistă, adică aspectele degringoladele lor etic-esthetice pricinuite de adeziunea la comunism. Un fenomen de o extremă gravitate, a cărui examinare abia a început, fără a cărui considerare sînt incredințat că nu putem avea un respect autentic al valorii. Firește, am dreptul a socoti că unii contemporani ai noștri, precum Nichita Stănescu și Marin Preda, nu au avut parte încă de o fixare estetică satisfăcătoare, în primul rînd tot din cauza imixtiunilor ideologice și a perturbărilor produse de acestea în psihologia literară. Dar încerc și acum să-mi dau seama ce se petrece cu d-ta: te mamești în postura pe care ti-ai asumat-o, de exponent al cauzei neocomuniste, drept care nu poți respecta adevărul. Așa în-cit, de facto, nici nu contesti propozițiile mele, ci propriile d-tale invenții pe care mi le pui în circ. De a-mintiri, în contextul în care te afli, ce-ai putea face altceva? Te caracterizează însă excesul de zel. Constat, surprins, d-le Grigor, că ai luat în serios sfatul pe care ți l-am oferit în glumă, acela de a lua pînda de la Diacul tomatnic și alumn și, mai mult decât tomatnic și alumn, mincinos, mincinos pînă la record. A scris, între altele, că as fi cîntat în versuri, prin anul ’60 nu altceva decât tancurile sovietice! Văzi cum se leagă lucrurile? Vezi cum vidul moral se corelează acum cu nostalgia tancurilor bolșevice? Cum halucinația avertisunii se răsucește de la sine în direcția acestora? Intocmai ca la Dumitru Popescu-Dumnezeu și la alții de la care, sub zodia unei ideologii agonice, luai „îndrumări prețioase”. Mergi sănătos pe calea aceasta, d-le Andrei Grigor, dacă așa ai decis, dacă-ți închipui că acest fapt te onorează! Și să nu-ți crezi neapărat pe cei ce-ți atrag atenția că în umbra grea a lui Popescu-Dumnezeu creșcă doar spinii compromiterii și ai ratării! Și că acești spini, odată ce ti-au pătruns în carne, nu ți i-ar putea scoate, oricît de săritori ar fi, nici vărul Shakespeare, nici cumnatul Dante, nici cuscul Homer!

Gheorghe Grigurcu

P.S. În Literatorul (nr. 20/1992) dl. Mihai Drăgan comite un fals grosolan asupra mea, atribuindu-mi cuvinte ce nu-mi aparțin și dînd unora din propozițiile mele sensuri opuse celor pe care le au, în chip evident. Revoltat de acest procedeu, îmi rezerv dreptul de a reveni cu amănunte.

STEFAN LUCHIAN: Anemone

UNA dintre cele mai surprinzătoare și profunde observații pe care E. Lovinescu a făcut-o în prima parte a activității sale asupra literaturii care apăruse după 1900, sub ochii săi, este aceea că ea e predominant reacționară. Acest atribut asociat totuși cu noutatea, ba chiar cu caracterul împetuș al afirmării unei multitudini de talente, poate să apară de-a dreptul paradoxal: nu mai puțin însă, scriitorii sub treizeci de ani produceau o literatură pazească, glorificînd sau colorînd nostalgice nu numai un trecut presupus eroic (ceea ce făcuse în alt spirit și romantismul literar apărut între 1840 și domnia lui Cuza), dar și societatea ruinată de dezvoltarea României moderne cu personajele ei pitorești și inutile, victime ale progresului social pe toate planurile. Lovinescu face observația (în Cîrcălele romanului românesc, 1914) că încă din generația anterioară scrisul literar trecuse din mina boierilor în aceea a „proletariatului intelectual”, a unor scriitori fără „nici o stare civilă” și fără un rost social adecvat, o „numeroasă armată de muncitori al condeiului” cu „mult talent și cu multă hărnicie”. Cu Anton Pann și Nicolae Filimon încep să se afirma boemii, Eminescu fiind cazul cel mai caracteristic (dar și Caragiale, adăugăm noi, trăind aproape înjreaga viață în aceleași condiții). Scriitorii acestor vîd realitatea din afară, situația lor, periferică în cîmpul social, dînd observații lor artistice o coloratură specială, violentă și negativ exprimată. Majoritatea scriitorilor din generația lui Lovinescu și-au găsit refugiu în trecut, în acele forme de trecut încă păstrate: cea din vechea societate boierească, surprinsă în aspectele ei cele mai simpatice, și țărănimea, o prezență a arhaicității la scară națională.

Lovinescu nu făcea aceste observații doar din punct de vedere al literaturii (unde un aume romantism retahdatar poate fi artisticeste foarte productiv) ci le subordona situației politice, deoarece țara noastră, aflată în plină expansiune și progres, ba chiar chemată să joace un rol european în războiul care bătea la poarta istoriei noastre, avea să se confrunte cu o situație în care urmau să intre în joc alte calități decît dușoia, cumpătarea, spiritul contemplativ sau resemnarea în fața morții. Marele război, cu consecințe economice, politice și sociale revoluționare, a amenințat discuția pe această temă, dar a creat o nouă situație care îngăduia o altă perspectivă în soluționarea problemei țărănești. România a făcut un mare salt pe calea industrializării, și-a văzut centrele urbane mult sporite, structura industrială s-a accentuat, dinamismul dezvoltării pe toate planurile nemaiputînd fi negat. În sfîrșit, țara a intrat într-un angrenaj de rapoarte, alianțe, vecinătăți utile și periculoase, de alt tip decît micul colț, uitat, al Europei în care se aflase pe vremea Imperiului Otoman și de care abia se desprinsese în ultima jumătate de veac.

În ciuda aparențelor contrarii, în constatarea imediată, fărîmării marelui proprietăți și trecerea acestora în mîinile țărănilor n-a fost doar o măsură exclusiv politică, ci și o falsă soluție economică, aminînd în fapt dezvoltarea care avea să se schițeze abia prin creșterea viguroasă a societății industriale. Lovinescu își pune în auzidă concepția sa în acest sens, dar în cartea sa de sinteză Istoria civilizației române moderne (1924—1926) el face elogiu burgheziei, al societății liberale, europiste și prourbane, care își serba triumful în acel an. În critica sa împotriva poporanismului, el denunță în trecut, dar în termeni cit se poate de categorici, caracterul reacționar al țărănimii, arătînd că o mișcare politică și de idei care-și leagă destinul de această clasă „e ea însăși o mișcare retrogradă. Asta într-un moment în care cercul Vieții românești și poporanismul se socoteau o orientare „înaintată”, „progresistă”, în stare să rezolve problemele prezentului social și ale viitorului.

Cuvîntul hotărîtor îl va rosti St. Zeletin, în cartea sa Burghezia română (1925), scrisă în paralel cu preocupările lui E. Lovinescu și dînd un punct de vedere și mai accentuat antițărănesc. În spiritul industrialismului extrem, al citadinismului și liberalismului fără concesi, Zeletin considera țărănimea o clasă condamnată fatal de istorie, în curs de lichidare, iar reformele din timpul lui Cuza, îmbunătățirea învollelor agricole, în fine marea reformă postbelică, nici măcar niște paleative, ci acțiuni pernicioase, îndreptate împotriva libertății țărănilor, care ar fi fost legat prin ele de glie, adică de o formă de miserie economică, în loc să fie transformat în om cu adevărat liber, adică în proletar.

Teoriile radicale ale lui Zeletin nu au fost acceptate deschis, deși mersul societății românești le urma direcția și le confirma la tot pasul. Mai mult încă, în anii în care scria el, s-a ridicat o forță redutabilă de opoziție față de ideile liberale care mocnise și înainte de război

în străfunduri (la nivelul elitel țării predominase ca o forță de agitație, poporanismul lui C. Stere), dar care în condițiile votului universal avea să cîștige teren, apoi să se organizeze într-un mare partid politic de largă și durabilă influență. E vorba de țărănism, o doctrină reacționară care se pune în calea industrializării țării, acorda prioritate problematicii țărănești, preconiza fragmentarea proprietății în pofida neeconomicității ei dovedite, în fine nu înțelegea rolul național al burgheziei. Acest rol fusese demonstrat de E. Lovinescu apoi accentuat pînă la exces de Zeletin și va fi subliniat încă o dată în cartea epocală a lui M. Manoiilescu Rostul și destinul burgheziei românești, 1944, — dar opinia generală (ca să nu mai vorbim de cea vulgară) nu-l accepta, și el nu avea mai ales curs în lumea literatorilor care, datorită originilor lor rurale și a situației sociale periferice, trăiau în altă lume, de obicei în închipuire. Dar Partidul Țărănesc nu s-ar fi realizat ca o forță politică viguroasă, nicidecum ca prim partid al țării, dacă nu ar fi aderat la el tot felul de personalități remarcabile, rămase după război „fără coledziu” de la taktistul N. Titulescu la filipescanul C. Argetoianu, apoi C. Stere, dar mai ales grupul masiv din Partidul Național din jurul lui Iuliu Maniu. (Nu mai vorbim de aderențe ulterioare de tipul unul Gr. Gafencu sau Armand Călinescu.) Coeziunea (cîtă a fost) nu era dată de ideile țărăniste (sau profărăniste) ci de ura împotriva liberalilor, în speță a familiei Brătianu, la care se adăuga în Ardeal rezerva foarte abil cultivată, deși în fond criminală, împotriva „regătenilor”. Criza imediat postbelică, apoi aceea mondială din jurul anului 1930 au împiedicat dezvoltarea țării în ritmul firesc, presupus de largirea hotarelor și schimbarea situației internaționale. (Partidul Național Țărănesc a jucat un rol politic major în perioada interbelică, dar nu și unul pozitiv, ilustrîndu-se prin negativism, oozii obstrucționistă, programe inconsecvente, himerice, politica ezitantă; abia după 23 august 1944, în perioada ocupației ruse pînă la desființare, el îndeplinindu-și rolul istoric pe care-l avea prin structură.) Nu credem însă că a existat cineva care să admită deschis posibilitatea (necum necesitatea) dispariției țărănimii sau măcar reducerea ei numerică la proporțiile țărilor dezvoltate din Occident, exact așa cum prin anii '50 puțin au fost oamenii politici din S.U.A. care să admită dispariția treptată dar certă a muncitorimii — fapt admis acum de toată lumea și în curs de realizare.

ȚARA noastră a prezentat la nivelul elitei ei politice, gînditoare, artistice, un caz grav de scindare a conștiinței — să nu exagerăm afirmînd: de schizofrenie. Necesitățile istorice o împingeau spre Europa (ceea ce presupunea renunțarea la naționalism, la blocarea înăuntru, la insularitate), spre o dezvoltare în sens citadin și industrialist, iar „sufletul național” o trăgea înapoi spre ruralitate, un trecut istoric modest sau de inavutabile suferință, spre miserie materială. Discursul politic, poetic, educativ era profărănizant, în contrast cu politica oficială a celor care-l promovau, a celor care chiar îl aplicau de-a dreptul. Precizăm că n-a fost o comedie grotescă, deși unele accente de acest fel erau sesizabile pentru un observator lucid; fatisăta era de alt ordin decît exaltarea țărănimii, a virtuților străbune, întoarcerea la vatră de tip ceaușist din ultimii ani ai comunismului. În acestea nu credeau nimeni, nici propagandistii care acopereau cu chiușuriile lor „folclorice” distrugerea societății rurale, nici cei care operau la fața locului, criminalii executanți care culturali-

cește nu aparțineau totuși altei sfere. Nici nu a fost o iluzie bazată pe un calcul greșit, așa cum s-a întîmplat cu toți oamenii „de stînga” din întreaga lume, indiferent că erau cuprinși sau nu în sfera socialistă și care au privilegiat „clasa muncitoare”, ei trăind, activînd în sfera burgheză, căutînd și beneficiînd de avantajele acestei apartenențe. Pentru aceștia era vorba de o opțiune cu scadență mereu aminată în viitor, oferindu-le scuza că se înscriu pe linia justă a devenirii istorice, că participă sau chiar slujesc o tendință „progresistă”, o opțiune derivată dintr-o „analiză” și previziune pretins științifică, în fine de o pornire generoasă, altruistă. Între cele două războaie mondiale s-a petrecut nu doar cu clasa politică dar și cu mare parte din societatea intelectuală (care nu avea un interes demagogic de a flata țărănimea) un fenomen cu totul aparte: de negare în teorie a realității în care aceasta trăia, de persiflare sau critică distructivă a realității celei mai palpabile și de proiectare imaginară într-un trecut falsificat și într-un prezent cu care n-avea decît contacte neplăcute, în cel mai bun caz de curiozitate.

Vechiul sentiment de „datorie” față de țărănime, mult atenuat după marea reformă agrară, fusese redus în cazul reprezentanților clasei politice și intelectuale, practice vorbind fusese înlocuit de acea scindare a conștiințelor care-l făcea pe oamenii de gîndire să trăiască într-o lume și să viseze într-alta. Această constatare străbate întreaga lucrare a lui Zeletin Burghezia română și ar putea fi rezumată în formula lui „noi lucrăm ca burghezi și gîndim ca medievali”; cu piciorarele am ajuns în evul modern, cu capul am rămas în evul mediu” (p. 286). Și încă Zeletin s-a războit cu conservatorii moderați, chiar rezonabili, de tipul lui T. Maiorescu, N. Iorga și mai ales C. Rădulescu-Motru; nu a apucat exaltarea reacționarismului eminescian în timpul războiului, nici elaborarea teoriei „spațiului mioritic”, nici nu a citit scrierile delirante ale unui Nae Ionescu sau Mircea Vulcănescu prin care se declara autentică doar viața la țară, citadinismul și spiritul său fiind considerate o adevărată demență.

Diferența dintre marea lume rurală și societatea citadină, în genere liberală, deschisă, îndrumată spre capitalism, industrializare și posedînd o mentalitate europeană, era sesizată de mulți observatori deoarece alea de forță evidente; eroarea începea de la interpretările ce se dădeau fenomenului. Dacă liberalii (crezînd în universalitatea spiritului omenesc) vedeau în țărani o materie primă, o formă nedesăvîrșită a tipului uman și social pe care îl promovau ei, alții, și în primul rînd tradiționaliștii, vedeau o incompatibilitate între cele două lumi, cea țărănească fiind cea autentică, natural dezvoltată, întrucît cu toate virtuțile, iar cealaltă o perversitate (N. Ionescu), o profitoare (C. Rădulescu-Motru) a primeia. Scindarea în „acceptarea” celor două lumi era alt de generalizat în-cit, cu excepția lui C. Zeletin, înșiși promotorii industrializării de tipul lui M. Manoiilescu glorificau în continuare țărănimea în care vedeau nu numai „tulpină” națiunii, a rasei. Și, după ce a cerut pe toate tonurile ca procesul dezvoltării noastre să se facă în sensul lumii occidentale, același putea scrie că „țărănimea este astfel pentru noi un scop în sine, fiindcă încorporează etnicul românesc în tot ce el are mai autentic” (p. 178). În sfîrșit, după ce a accentuat cit a putut randamentul foarte scăzut al muncii țărănului, pretindea acestuia să nu se supună „unui regim de intensitate ca acela care distruge (?) clasele superioare” și „să rămîna mai departe în stilul său sănătos de viață”. O pagină mai încoale, în notă, constată că din 3 000 000 de case țărănești, peste 600 000 nu au decît o singură încăpere, iar aproape 2 200 000 nu au nici un fel de pardoseală. Datele acestea sînt luate din studiile serioase, cu concluzii înspăimîntătoare, ale doctorului G. Banu care a arătat că în mediul rural erau 1 179 000 deficienți, atîrși de boli incurabile, debili mintali, la o populație de 16 000 000 oameni.

Sau chiar C. Garoflid, unul dintre cei mai profunzi cunoscători ai problemelor agrare (și care face în Agricultură veche, 1943, un elogiu citorva generații de moșieri și arendași care au transformat Cîmpia Dunării dintr-o pîrloagă în cea mai fertilă zonă agricolă a Europei, pentru el țărănul român care și-a inventat o sută de sărbători într-un an, toate cu interzicere de muncă, plasate în momentele de urgență ale sezonului agricol, nici nu e încă agricultor) laudă în Prefață pe țărănul pentru calitatea lui morală, pentru vitejia cu care luptă în război, — ca și cum aceste virtuți ar avea vreo legătură cu economia modernă, dacă nu cumva vor fi fiind contrarii tipului necesită și promovat de aceasta.

GHEORGHE PETRAȘCU: Natură statică cu cașu

Alexandru George

Dan STANCIU

Încolo

Vara aceea a fost aproape californiană. Cu spaime dese dar mici apărind printre portocali și tăind calma scurgere a vremii învinse invariabil de același lichid apusean. Ședeam pe terasa „Delphi” înfășurat într-un mozaic de brize care se țeseau aici iar apoi lunecau spre oraș. Trei Șeherezade dintr-un trib nou (sau abia cunoscut) îmi aplicau un masaj verbal. Ce știusem s-a dovedit a fi prea vast. Prea impregnat de precizie prea imperial degeaba. Prea slăbit de cuceriri vane. Și urma să caut ce mi se cuvenea mergând pe alte căi. Mai subterane. Părăsind aceste anexe ale puținului dilatat. Fiindcă mi-era din ce în ce mai folosită posesia tăcerii.

Așa am intrat în greva formei. Dormeam în 24 de paturi pe zi. Cu fiecare așternut schimbat schimbam rama cu fiecare înveliș în care glisam se deschideau niște uși, nemaideschise. Precum califul Harun Al-Manah (ori ca un alt **ter logos** al său) umblam incognito prin mine și pe domeniul meu. Ca Vodă prin libido.

Lecția de vid

Conform unui principiu nefiert zona gemea de incerti. Care scheunau în batiste și plicuri. Afirmau vacuitatea firii o demonstau prin crize de lene. Teoria mirosea a oaze dar ei aveau nasul mort. Le era totuna dacă se inversau poli sau peste ceasuri se lăsa ceața. Oricum **toate put** spunea cel mai tăcut dintre ei. Asta n-ar fi de lepădat spunea altul. N-avem pe urmele noastre mame neutre care să ne șteargă legendele. Tata e bucăți. Putem inaugura și desface. Însă ceva se învîrte cam repede. Poate Luna am zis eu dintr-o clădire ca fulgul. Mi-era frig la clanță aveam pe ziduri o iederă foarte rece. Nu știam unde merge căldura: la mine ajungea ultima ei solie. Și o frîntură arhiștiută din Imnul Bicicletei.

Eram în prim plan. Mi se vedea limpede paragina. Aveam țiglele sparte la pălărie, varul căzut de pe frunte, parchetul distrus de revărsările succesive peste hotare ale obiceiului meu de a răsuci scări. Eram rodul unei căderi (A cui în ce — nu mi-e la îndemână s-o zic dar nici n-ar fi lesne de mistuit). Desfiguram nori. Scrijelit pe obraji de lacrimi bătrine aflat într-o situație gri — departe de Teatrul „HA-HA” unde avusesem întiiul metru de fragi — la fel de neclintit și strîmb terminam un vis.

Complet strălucitor. Fioros pe alocuri cu punți înguste între salbe dar bine aprins.

Lor în continuare le venea să zacă. Semănau cu niște mumii căzute pradă bucuriei de a trăi. Sau cu niște clovni mortuari. Mie îmi tremura moda eram parcă scăpat dintr-o pușcă de plajă.

Miinile mi se mișcau pe o catedră de argint. Se pliau pe un mulaj reprezentînd Familia (Explicam unor elevi — duhuri cum sint create roțile omenirii).

Cum vine viața? În clasă bătea un vînt vitreg iar lampa se stinsese de un an și ceva. Ceva încerca să se strecoare în golul care prindea chip.

Era poate vreo plantă gonită din țara sa. Vreun mac frățesc în stare de orice pentru a fi turnat în doza primadonei. Ori vreo cicoare de la NASA.

Nu știu.

Forja

Am tras un fum și m-am desprins de travaliu. Asta făcea parte din etica mea nicotinică. Să aprind gazul și să admir de pe deal rumenirea. Consacrînd materie și altor laturi precum fumatul. Ori șederea deoparte. Stînd aproape de foc m-ar fi molipsit aromele sau m-ar fi impresionat aburii în așa chip încît m-aș fi amestecat în preparare. În cîntărirea cantităților (unde un gram de prisos poate aduce dezastre) în paza apariției și colectarea primelor spume (urmate imediat de o serie de alburi — care trebuiau atent manevrate spre a nu da naștere la decese: apoi — cînd cele intrate în schimbare s-au albit bine și sint gata de înroșire — trebuie abandonat focul de început pentru un foc mai rece / iar asta e o mișcare istovitoare te poate chiar dărîma complet).

Sint locuri pe unde eu nu pot merge fără însoțitoare. M-ar nimeri vreo stingere. Mi s-ar intrista încălzirea și cum nu am tot setul de micro-sobe (îmi lipsesc cele cenușii cu ardere prin îmbrățișare) prefer să n-crunc în gura constructorului întreaga paletă de metale. Să păstrez cîteva mize pentru reinserție. Cînd ne vom numi „podari” și vom avea căpățîni discontinue. Iar pe frunți niste viziere verzi contraceptive. Și vom purta ochelari ortopedici. Însă cum pînă atunci mai sint multe ascensoare de oprit multe ierni de îngropat și multe palme de cheltuit am stat (cum spuneam) să văd ce se-ntimplă.

Nu s-a-ntimplat nimic în primele zile. Doar o mireasă din Țara Egalilor a alunecat pe gheața unei perne și i s-a rupt coroana. Apoi (în cea de-a patra sau a cincea zi) din cortul fierbinte au ieșit Pieile Roșii. Erau ușoare mai mult pluteau decît umblau și fiecare avea la git o cheie albă. În urma lor s-au ivit și trupurile de pe care fuseseră scoase. Dansau un dans cu figuri complicate (una dintre figuri s-ar putea chema **roaba**: un dansator își proptea palmele de pămînt un al doilea îl apuca de glezne iar un al treilea i se așeza celui dintîi pe spinare: **cărătorul** împingea **roaba** cîteva pași după care o răsturna și **încercătura** se rostogolea pe jos). E de la sine înțeles că dansul se desfășura într-un nor roșu. După ce Pieile și Trupurile Roșii au plecat s-a micșorat cîmpul. Nu mai vedeam acum decît un munte mic și pe el o cruce din două scindurele. Pe cruce era răstignit un tăun. A venit o vrabie și l-a luat cu ea în ceruri. Cu asta prologul s-a încheiat.

Fiindcă îmi terminasem și eu țigara am cerut miinile celor două gemene care vegheau lingă mine și ne-am îndreptat împreună spre foc. Înăuntru am acoperit ce căutam.

Cîteva adnotări

Cartea era a mea de zece ani cred. O citisem în acest răstimp de două ori poate de două ori și jumătate. Pe file curgeau Niluri.

Cuvintele erau brizante dar frazele te calmau. Înotam în voci piezișe. Trezit de calendare cu mânuși purpurii încet strunite. Ca într-o miercuri a desăvîrșirii. Jos pe cer se menținea constant un sunet.

o — o — o — o — o — o — o — o
și apoi o — o — o — i — i

Cuiva i se năștea numele. Natura actelor sale de dinainte se răsucea în sită. Ce avea ars era supt de un git construit din stînci. Cotitura apărea cînd se termina soarele personal sau cînd alte mame țîșneau de sub riu. Vrînd cu foarfeca transei lor să taie coridorul ombilical. Pe care tocmai venea urmat de penajii săi neclari un înșelător.

Un soldat al ambiguității un recrutar ale cărui unelte tremurau toate.

Mai tare decît gelatina din care el cobora înveșmîntat într-un amplu sictir. Cu o jale sobră pe chip.

Cartea nu-l arunca la vedere. Era mereu acolo dar rar i se zărea vîrfurile bocancului ori un nasture al tunicii. Acționa mai mult prin notele de subsol minuiind o sabie de pe vremea lui Vuia. Cu aripi din pinză. Ce reteza el (sau ce muta dintr-o deslușire într-alta) forma un al doilea strat de trepte. Într-un fel perechea primelor înțelesuri.

Care și ele erau primele doar dacă te-ai fi apucat să numeri pilpiirile unei torțe. Sau dinții unei vorbiri.

Cînd nu înotam așteptam să fiu înnoit. De trecerea unor lămpi sumar dezvoltate. Așa atingeam un anume pol.

Un mal.

Dincolo de acesta n-aș mai fi mers. Nu singur nu prins în pilniile numeroaselor mele prezențe.

Care și ele erau supuse unei întoarceri dinspre mental către termic.

Ajunzînd chiar să fie sau să fie luate drept chibrituri.

În carte ardeau cîteva focuri. Le simteam îndeosebi seara înainte de culori. Cînd eram aproape odorat.

Atunci țipa de obicei cromul. Și imediat cadmiul simultan cu negrul de fum. Ele se auzeau întotdeauna orbitor.

Începeau după aceea să miște fraternele exogamele aliatele: verde-albastru mov-brun și alb-auriu. Împrejur timpul devenea vacant. Dincolo de refren de roata care scotea

o — o — o — o — o — o — o — o

(și în plin zgomot de combinare a unor unici) exista cadranul țesăturii. Acoperit cu o întindere de pește-greșeli.

Dedesubt lunecau printre ierburi zilele înecate. Deseori lungi.

Alteori calde. Gazde (în sensul de „baze”) ale unor clipe de zero maxim.

Care și ele purtau într-insele prunci cu tatuaj. Pe epave alte inscripții sau desene arătau unde sint banii de bronz de argint și de ce economiile acestor schelete primesc dobînzii mizere.

Acum cînd s-au scumplit frînele.

Și să plece poate și paralticul.

Dacă strigă într-un pahar adecvat.

Acum cînd prin actualitate re-trec „temele irlan-deze” și sint sfîrtecate școli vechi.

Acum cînd elevii învață să nu se

— Și au în caiete idoli depresivi.

Iar cartea care se deschide singură chemînd liniștiții la ea are brațe de atlet.

Și crește întruna pe măsură ce — căzîndu-le fisa — cititoarele ei se coc.

La focul umed al noului plin.

Măștile jocului călinescian

PERSONALITATEA lui G. Călinescu a îndurat în posteritate un regim perpetuu al controversei, deși motivele au diferit de la o epocă la alta. Astăzi e vizată în mod deschis integritatea fondului moral și perplexitatea contemporanilor rezultă din misterul condițiilor interioare care au favorizat participarea jubilativă a scriitorului la construcția socialistă. În anii '70, disputa s-a purtat în jurul disponibilității dominante, decisive, definitorii, a scriitorului: este G. Călinescu, în mod esențial, prin reflexele sale artistice și de comportament intelectual, un critic sau un prozator? Întrebarea viza, în ciuda aparențelor, un fond de profunzime al personalității creatoare. Alexandru George îl contesta radical pe prozator, lăsând să se înțeleagă că meritele lui G. Călinescu trebuie căutate în altă parte (poate în domeniul criticii). M. Nițescu a denunțat cu asprime gustul pentru anecdotic și derogările flagrante de la estetic ale istoricului literar în sinteza lui monumentală, lăsând eventuale șanse numai prozatorului. Există argumente destule pentru a afirma că G. Călinescu (după cum s-a spus de repetate ori) s-a îndreptat spre istoria literaturii cu o curiozitate și o aplicație de prozator. Nu știu cât sînt de legitime asemenea dispute în jurul unui scriitor cu vocație plurală de creație, dar ele vizează aerea structură generatoare a personalității, gena vinovată de o anumită evoluție explicabilă prin datele interne ale psihologiei creatoare.

Ca disponibilitate artistică definitorie a personalității sale, G. Călinescu este funciamente un actor. În tot ceea ce face el are o conștiință a rolului (la modul superior muntelescu), iar nu una a misiunii (specifică unui comportament intelectual ardelenescu). Asumarea rolului se remarcă în stilul călinescian de la publicistică la curs universitar, cu tendință spre vedetism într-un spectacol cu un singur personaj. Un inepuizabil gust al anecdoticului (în detrimentul ideii), o preferință marcată pentru comic și caricatural sunt principalii factori generatori ai unui spectacol al inteligenței. Criteriul de valorizare este credibilitatea travestirii în personajul inventat, iar nu moralitatea metamorfozelor. Existența lui G. Călinescu experimentează spectacolul inteligenței creatoare în afara principiilor morale. De altfel, suprema „morală” a spectacolului și actorului e originalitatea sau talentul (ori geniul, dacă se poate). Pentru un scriitor cu o astfel de vocație aptitudinea jocului devine semnificativă în cel mai înalt grad: „Îmi plac oamenii care știu să se joace — afirmă publicistul în una din *Cronicele optimiste* —, eu însumi pun o răbdare și o frecvență extraordinară (ce miră pe cei din jurul meu) în jocuri. Le pregătesc, le repet, le umplu de semnificație, atrag pe toți în hora mea exuberantă. Ce măturisire mai convingătoare ar trebui pentru profesiunea de credință a actorului G. Călinescu? Însă, cum tendința e prea vizibilă și poate da naștere la erori de înțelegere, scriitorul previne interpretările nedorite într-o accepție excesivă: „Teatralitatea, patetismul, ce însoțesc câteodată gesturile mele — nuanțată el în prefața la *Cronicele optimiste* — sînt departe de a fi teatru și poartă: ele sînt exact corelatele fizice ale sufletului meu avântat și solemn”. Precauțiile sînt inutile și nu fac decât să sublinieze înclinația naturală a scriitorului. Cu alte cuvinte, actorul ne spune ceea ce fiecare jucător pe scenă vrea să se creadă despre el: ne spune că teatrul este viața lui adevărată, e miezul nu coaja. Fenomenul „marelui spectacol de personalitate” a fost numit cu admirație de Vladimir Streinu (și de mulți alții) și el reprezintă o observație simplă dar fundamentală.

AJUNS în acest punct, nu pot să nu amintesc faptul că o excelentă carte despre romancierul G. Călinescu își finalizează interpretarea prozei sub semnul jocului: ea era semnată de S. Damian (în 1974 apărea ediția a doua) și se subintitula „eseu despre măștile jocului”. Am preluat sintagma pentru a actualiza și am dezvoltat conștiințele morale ale acestei interpretări. Înainte însă de a numi unul din efectele neanalizate de exeget ale acestei apetențe irepresibile pentru joc, voi cita mai pe larg un pasaj din finalul cărții lui S. Damian, fără care poate acest eseu nu ar fi fost posibil: „G. Călinescu e un prinț al teritoriilor în care fantasticul și tenebrosul se acoperă adesea cu chipul farsei. Ceea ce el rezervă diavolului nu e străin de actorie, de ilaritate. De atenuat rigiditatea, de prevenit excesul de cerebralitate aridă, de înlesnit marile irupții ale spiritului — acestea sînt atribuțiile jocului scenic. În gesturi, în mimică, în costume, profesorul exprima cea teatralitate jovială, prin care își canaliza revărsările de energie vitală”. Trebuie să remarcăm că în mecanismul acestui discurs efuziv, cu o admirație justificată pînă la un punct și foarte răspîndită în deceniul șapte, a

intrat pe neobservate un grăunte de nisip ce produce astăzi în auzul tuturor un scrîșnet extrem de greu de suportat. Admirabilul spectacol de personalitate, jubilația jocului intelectual au avut drept consecințe pierderea simțului moral și alterarea simțului critic. Aproape că nu mai e nevoie să concretizez despre ce e vorba, dacă trimiț numai (cum s-a mai făcut de cîteva ori în ultima vreme) la comportamentul criticului în anii '50. Nu insist. Faptele sînt prea bine cunoscute. Meritele scriitorului nu pot fi, desigur, anulate, dar nici absolutizate, ci numai relativizate, pentru că se exprimă (în mod inevitabil) în anumite limite, care trebuie indicate chiar și în cazul „divinului critic”.

Propensiunea de a transforma totul într-un rol l-a împins pe actorul G. Călinescu spre cel puțin două situații de impostură: 1) să se proclame un arhanghel al judecății critice obiective, exclusiv estetice, și să cadă, scriind istoria literaturii române, în anecdotică biografică și în capriciul gustului; 2) să se declare un mizantrop incurabil, ceea ce-l putea conduce spre un moralism sceptic consecvent, și să accepte, pentru satisfacțiile galeriei oportuniste, rolul unui optimist lameant în festivism și voioșie, căzută într-o admirație uluitoare pentru o literatură nouă plină de platitudini, note false și de clișee ideologice.

Semnul nobil sub care se plasează vocația călinesciană, atît în viață cît și în creație, este ludic. S. Damian nu a trecut cu vederea o consecință estetică a acestei fatalități: „Marea performanță și marea limită a viziunii lui G. Călinescu rezidă în convertirea tragicului în ludic”. Ce fel de balzacianism practică G. Călinescu în roman? — se întreabă Nicolae Manolescu în *Arca lui Noe*. Răspunsul său, de o mare finețe analitică în linia directă a interpretărilor lui S. Damian privind apetența prozatorului pentru comic, caricatură și joc. I-ar plasa pe G. Călinescu mai degrabă la capitolul corinticului decît al doricului, dacă acceptăm dominantă ironică a viziunii. Tipologia caricaturală și comicul subtil al situațiilor, caracterelor și, uneori, al limbajului creează premisele unui balzacianism caragialesc, posibil numai într-un regim al artificului corintic. Cred că, în fapt, G. Călinescu numai se joacă de-a romanul doric, simulînd respectarea convențiilor lui epice, subminate de un mimetism ironic.

O altă ipostază a actorului putea fi uitată dacă nu o reamintea o antologie de texte, realizată de I. Oprisan sub titlul *Oglinda constelată* (Editura „Saeculum”, 1990). Antologia probează curiozitatea insașiabilă a publicistului, prozatorului și criticului pentru mai multe teritorii ale misterului spiritualist: magie, alchimie, interpretarea viselor, superstiții, societăți secrete, metode de ghicit, astrologie. Toate acestea au în comun un sentiment al straniului, al neobișnuitului și al aventurii în necunoscut; sînt locuri în care li se dezvăluie privilegiile secrete ale existenței prezente și viitoare. G. Călinescu nu se dă în lături de la experiențele cele mai extravagante. El așeza în rîndul încercărilor de acest tip și tatonările necunoscutele occult. Avem aici materializată și spectacularizată ipostaza de magician a actorului, care nu se poate sustrage unui acces de frivolitate. Savoarea rolului de magician este cu atît mai mare cu cît actorul își inchipuie costumația, recuzita insolită și ceremonialul de circumstanță.

Ce l-a determinat, ce l-a făcut pe G. Călinescu să se lase atras într-un domeniu în care se poate cădea cu ușurință în cea mai frivolă superficialitate? Treceam peste disponibilitatea de actor căruia

ii place orice rol generator de popularitate. O primă cauză ar fi curiozitatea lui care nu avea margini: gustul experienței inedite îl dădea ghies să încerce și acest rol. Pe cine nu atrage un domeniu nou (nou pentru el!) și incontrolabil cu mijloacele simțului comun? În al doilea rînd, acțiunile G. Călinescu nu voia să se țină deoparte de ceea ce interesa pe mai toată lumea: dacă acesta e interesul public, el, ca scriitor (ca prozator care trebuie să-l reflecte), nu i se poate sustrage. De aici derivă al treilea motiv al apropierii sale de ocultism și magie: e un interes de artist inconformist, preocupat de mister și indecifrabil din dorința de a depăși reflectarea tipic realistă și determinismul materialist. Nu e nevoie să cunoști prea bine personalitatea călinesciană pentru a întui cu exactitate și al patrulea motiv al asumării deliberate a acestei teme: înclinația spre anecdotică, surpriză și picanterie. Faptele de magie și ghicitul în cafea, cărți, numere sau vise solicită în bună măsură imaginația, care de multe ori sub masca seriozității este gratuită, devînd în pură fabulație. Prozatorul nu putea decît să se amuze (în cel mai desăvîrșit secret, desigur) pe seama unor astfel de situații, eșuate în ridicol, după cum în alte împrejurări se lăsa cuprins de fiorul misterului în fața destinelor revelate, a rătăcite de așteptări sau de previziunile cele mai ciudate. Scriitor cu un particular simț al comicului, G. Călinescu nu era în aceeași măsură dublat de un pregnant simț al tragicului. Al cărui teritoriu de preferință sînt magia, citirea viselor sau horoscoapele? Nu se poate spune cu exactitate: cînd al comicului, cînd al tragicului, cînd al obișnuitului. Căci un fapt incontestat de insuficient mister poate cădea în cea mai ternă banalitate. G. Călinescu se mișcă în acest triunghi (comic-tragic-banalitate) cu o mare mobilitate spirituală, cu o intuiție sagace a ineditului și insolitului. A încercat să sprijine înțelegerea populară a acestor fenomene și de aceea a inițiat în „Jurnalul literar”, în 1939, o rubrică de introducere în ocultism, semnată Nostradamus (importanța pe care și-o dădea, în joacă, e evidentă) și a transfigurat artistic anumite situații în romanele sale (în *Cartea nunții*, în *Bietul Ioanide* și în *Scrierile negre*; în acesta din urmă se desfășoară o magistrală sedință de spiritism). De asemenea, în postura de critic a vorbit despre cultura lui Eminescu în acest domeniu, al magiei, al astrologiei sau al magnetismului. G. Călinescu a practicat rolul său de magician mai ales (cum spuneam) în paginile „Jurnalului literar”. Ar fi interesant să dăm cîteva mostre sau mai bine zis scene imaginate de publicistul travestit în Nostradamus. Cum se face „consultarea duhurilor”?

G. Călinescu, fără să clipească, le consiliază „în spiritul tradiției” pe fetele nemăritate, pe mamele îngrijorate de destinul copiilor, pe amorozi bănuitori de infidelitate. Cînd, altă dată, vorbește de virtuțile ierburilor magice, ignoră incredibilul (cum îi stă bine unui vrăjitor) și face o glumă sinistru a aerul cel mai inocent din lume: „Celidonia, care face de neînving pe cine o poartă asupra sa împreună cu inimă de cîrțită. Aviz combatanților în actualul război”. Era în toamna lui 1936. În sfîrșit, să mai dăm un singur exemplu, din repertoriul oculistic: „Iată cum proceda un candidat la vrăjitorie: după ce învăța formulele magice necesare, se ducea noaptea într-un loc retras, aproape de un cimitir. Lua cu el un cap de pisică, un liliac, un broscuț, un cap de paricid, dacă avea un cocoș, și o baghetă magică, cu care trăgea un cerc împrejurul său, din care avea grijă să nu iasă. La 12 noaptea, precis, tăia cocoșul și aștepta să apară cel cu care voia să lege pactul”. Cel așteptat, după cum se poate lesne bănuie, e Satana. Rolul de magician îl prinde bine pe scriitor. Să-l luăm pentru o dată în serios și să citim ce notase laconic în horosculul său săptămînal, făcut pentru fiecare zi din an, în dreptul zilei sale de naștere, 19 iunie: „Schimbări în dorința de mai bine, de lux”. Nici că se poate o autocaracterizare mai potrivită, care să redea încercarea succesivă de măști. „În dorința de mai bine, de lux”. Scriitorul și-a schimbat înfățișările și chiar credințele pentru a-și păstra sau pentru a-și câștiga o cit mai bună condiție materială, care nu a fost totuși pe măsura aspirației.

VIAȚA de actor genial a lui G. Călinescu cuprinde o diversitate impresionantă de roluri, de la Nostradamus la profesorul universitar, de la publicistul capricios și extravagant la academicianul ceremonios, de la romancierul juventuț la directorul de institut regînd tinerețea și jocul altora. În proză, naratorul corintic îmbracă haina naratorului doric. În poezie, el nu este cu adevărat un poet, ci joacă rolul de poet, în urma unui pariu cu sine și cu ceilalți. În critică, are suprema satisfacție să se joace de-a criticul imparțial, cînd știe prea bine că aici nu există obiectivitate realizabilă. În istoria literară distribuie un rol relativ judecății estetice dar îl anunță ca absolut, în timp ce împinge în scenă biografiul, anecdoticul, subiectivismul, paradoxul epatant. O conducere perfectă între rolul de critic și rolul de poet se realizează în *Cursul de poezie* și în eseu *Universul poeziei*. Nici una dintre opțiunile existențiale sau artistice nu este trăită de G. Călinescu profund și definitiv. Pentru că, așa cum spuneam la început, el are conștiința rolului, iar nu a misiunii intelectuale rectilinii. Cînd regia istoriei i-o cere schimbă rolul de mizantrop cu acela de optimist. Fără să aibă o structură stabilă a personalității, G. Călinescu și-a trăit viața ca o succesiune de metamorfoze, care nu țin cont de o morală, ci de o estetică barocă. Măștile jocului său sînt fabricate în atelierul unui artist al scenei, pentru care viața e un teatru perpetuu. Istoria nu face decît să schimbe decorurile. Dacă în sală curge singe, actorul nu se va opri din tiradă și își va fixa mai bine masca. Nu el trebuie să fie atent la lume, ci lumea trebuie să fie atentă la el.

S-a discutat multă vreme polemic dacă G. Călinescu este funciamente un critic sau un prozator. Singurul răspuns care curmă o asemenea dispută, schimbă termenii analizei și merge la rădăcina (la gena) tipului său de inteligență artistică, de originalitate și talent, e acela că G. Călinescu e funciamente un actor. Un actor genial, desigur, cu toate consecințele ce decurg de aici. Pentru el morala nu contează, lumea și literatura sîrșesc într-un spectacol, într-o comedie pură, insensibilă la tragic, unde, cu o vervă inegalabilă, protagonistul își asumă cînd un rol, cînd altul, cu singurele griji de a excela și de a plăcea.

THEODOR PALLADY : Nud pe canapea vîșnie

Ion Simuț

cuvintelor

TITLURILE cărților scrise și editate de Mihai I. Spărișou (profesor la Universitatea din Athens a statului Georgia) atrag de la început atenția asupra itinerarului semnificativ parcurs de autorul lor. Iată-le: *Literature, Mimesis and Play: Essays in Literary Theory* (1982); *Dionysus Reborn, Play and the Aesthetic Dimension in Modern Philosophical and Scientific Discourse* (1989) și, recent, *God of Many Names. Play, Poetry and Power in Hellenic Thought from Homer to Aristotle* (Duke Univ. Press 1991). Ca editor, a coordonat volumul *Mimesis in Contemporary Theory: An Interdisciplinary Approach* (1984) și dirijează seriile *Cultura ludens* (publicată de John Benjamins) și, respectiv *The Margins of Literature* (care apare la State Univ. of New York Press).

Drumul de care vorbeam conduce de la literatură către aderențele sale multiple în sfera culturală; și, mai departe, spre proximitățile ei epistemice, într-un sistem de referință unde o serie de opțiuni valorice eterogene definesc o mentalitate.

Plasate deopotrivă sub semnul lui Dionysus, zeul luncător, cu mai multe înfățișări și nume, ultimele două cărți — **Dionysus Return și God of Many Names** — sînt părți ale unui proiect ambițios, căruia Mihai Spărosu i s-a consacrat de o vreme încoace. Scrise aproape în paralel — deși publicate succesiv — ele au ca obiect de interes **dinamica mentalității occidentale** și, în orizontul ei de referință, articularea discursurilor intelectuale (științifice, filosofice, politice, artistice, religioase), conform unor reguli, mereu schimbătoare, ale... „jocului”.

N-am folosit întâmplător noțiunea de joc, ea funcționând în excursurile analitice ale lui Mihai Spărișu ca un concept-fest, un veritabil dispozitiv de diagnostică. În **Dionysus Reburn**, hudicul este vizorul prin care autorul citește — într-o masă variată și eteroclită de texte — oscilațiile mentalității occidentale între valori polare, numite acolo pre-raționale și, respectiv, raționale.

Una dintre premisele esențiale de la care pornește înțelegerea lui Mihai Spărișu este coexistența în gândirea occidentală — din zorii culturii grecești până azi — a două accepții sau modele ale jocului. Una, cea de coloratură preratională, presupune drept reper de proveniență cosmică neîndoișită, generatoare de conflicte violente arbitrare, și mizând pe interacțiunea liberă a sansei și hazardului. Cealaltă, de orientare rațională, tinde mai curând spre temperanță și abstractizare, dind prioritate necesității în fața sansei și punind accentul pe norme și pe o ordine reglementată cultural. Fără ca vreuna să aibă definitiv cîștig de cauză, ele se înfruntă, se substituie, cooperează sau se sabotează reciproc pe scena gândirii europene, existînd în parte miscări esențiale ale științei, filosofiei și artelor ca și o serie de așa-numite „cotituri” ale istoriei intelectuale moderne. Nu este greu de văzut că Mihai Spărișu vorbește, în ambele volume, dinăuntrul unei vîrste a-nume a culturii occidentale — cea contemporană, definită printre altele și de revirimentul spectaculos al inteligenței pentru tot ce ține de judec. Așadar, Dionysus Reborn ca și God of Many Names sînt produsul unui drum à rebours, citînd trecutul cu ochii prezentului și căuțind la surse determinările genetice ale modernității.

Decupajul temporal este diferit: În cele două volume, ca și modul în care se plasează accentele. Punctul din care demarează analizele în prima carte este sfârșitul vocacului al XVIII-lea, epoca de mare efervescență intelectuală, antrenând în sfera culturală — odată cu romantismul și, îndeosebi cu idealismul german — semnificative mutații valorice. În cea de-a doua, se coboară în timp cu mult mai departe, în matca gândirii grecești, la sursele culturii europene canonice. Fără a reduce importanța acordată conceptului revelator de joc, Mihai Spărișu își ajustează unghiul de vedere, căutând ce se ascunde dincolo de „jocul” semnificativ al conceptelor.

O ipoteză mai mult sugerată în prima dintre cărți este, de această dată, formulată neted și devine pivotul întregii interpretări. Scrutind trecutul din orizontul revelator al prezentului (conștient, ca orice hermeneut, că „nu căutăm decît ce am găsit deja”), Mihai Spărișu demonstrează că **mentalitatea occidentală este dominată de ideea de putere**. Tensiunea dintre sensurile mereu schimbătoare, luncătoare, evoluind în aria generică a puterii, s-a repercutat asupra modurilor de cunoaștere, de acțiune și de expresie care definesc acest tip

particular de mentalitate (desigur, unul printre încă altele). Dincolo de modul în care occidentalii și-a conceput mijloacele flintării, gândirii sau creației, un principiu dominant al puterii lui laudă amprenta asupra destinului unor concepte precum Jorul, educația, reprezentarea, imitația, religia, existența, libertatea, necesitatea ș.a.m.d. Cartea lui Mihail Spărișu caută și înconștientul acestor „forme”, în texte dintre cele mai diverse ale culturii grecești de la Homer și Hesiod, la Platon și Aristotel, de la presocratici la Solocle, Euripide sau Aristofan.

Citeva lucruri esențiale trebuie spus
în privința soluțiilor "tehnice", avute
în vedere de comunitățile noastre în în-
deplinirea unei misiuni atât de delicate.

Mașinile, criteriul de selecție a textelor. Ele sînt de proveniență extrem de diverse, aparținînd desigur unor cîmpuri, medii, poezi epici, dramaturgi, filozofi, medici ș.a.m.d. și cînd — conform criteriilor moderne de departajare a discursurilor — sînt incidenta unor discipline eterogene. Literatura însă prezintă, ceea ce este asimil identic (cu statură) cu ocupă un loc privilegiat în locul de textele corepondențiale Societății configurații culturale particulare. Autorul proiectează asupra ei o personă strict diferențiată, identificîndu-și pe ea funcțiile ce-i revin în procesul dezvoltării sau al stagnării, adică pe ea ca purtător al puterii culturale.

A LĂTURI de selectare, scutitor care vor privilegia experimentul la „studiu de caz”, să evităm modelul în care ACHENA sînt critice.

În Dionysus KEBURA, autorul însuși își numește metoda „interpretativ configurativă”. Asta vrea să spună că ni se oferă altceva decît istoria unor universalități conceptuale (sau arhitecturale). Al căror destin a marcat inconfundabil cultura occidentală, fixîndu-și semnifica-

Ce aşine altarea? O analiză a sistemelor de termostate concepute prin „măști de familie” cu o singură înțelesimată de la Wittgenstein, puse în jurul unor termeni-cuvinte de putere, juri, marelui, peisaj, samă, St. mai ales, o revizuire a transformării între varietăți, care transformă astfel de configurații în veritabile obiecte de forță. Responsabil pentru o asemenea stare — termi mediana — de termostate și după Mihai Spănuș, natura duală a mentalității occidentale, modelul cu trei ordine de similitudine alterna-tivă pentru. Conștientizarea gândirii alterna-tivă schimbă astfel de la nivelul individual și al comunității, revizuirea periodică a obiectelor valorice centrale între cultură și modificarea modurilor conștiente de gândire și de viață.

Prima saie, glorioasă, gravată de
vite, intră în competiție artistică in-
tre două ansambluri de dans, pentru a arăta
cât de bine se pot comporta mediana. „Jocul”
spectaculos, revine într-o primărie po-
lară al publicului: de o parte, o simfonie a-
gonică, violentă și masivă, ardează de
realitate, o versantă mediatică, formal,
abstracționistă progresivă și, în schimb,
măsură metafizică. În textele-esen-
țiale la care se referă Mihai Soțocul
urmărește înfățișările diferite ale dispo-
ziției pentru autoritate și supremație între
cele două accepții. O dispoziție ale cărei
consecințe sînt exprimabile în termeni
de accent și de pondere.

Nu e greu de văzut în ce măsură perspectiva lui Mihai Spinosu contrazice, corectează și tulbură o serie de prejudecăți sau de așa-zise „evidente” simple. Cuptul arhaico-median nu se suprapune unor antinomii general acceptate: fie ele cronologice (arhaism și, respectiv, elacism în gîndirea grecească) sau tipologice (apolinee și dionisiac, în terminologia cunoscută a lui Nietzsche).

Așadar Mihal Spărișu introduce un element de balans, acolo unde se înstăpînise încremenirea taxinomică sau linearitatea cronologiei.

Pe verticală, succesiunea unanim acceptată a vîrstoilor culturii grecești e emendată. Căci, în ipostaze și în ecuații diferite, ambele tipuri de mentalitate se regăsesc atît în eposul homeric timpuriu cît și în textele, mult mai târziu, platonice (pentru a nu ne situa decît la extreme).

Analizind subtil *Iliada* și, respectiv, *Odiseea*, Mihai Spăriosu își pune în valoare capacitatea de a „intruchipa” ideal. Citind în paralel epopeile, comentatorul descoperă în Achile și în Odiseu „figurile” celor două mentalități diferite.

LECTURI EMINESCIENE de Petru CREȚIA

Sonete.

Stau in cerdacul tău

Sîm în cerdaru' tîu... Era senină
Deasupra noaptea... arbori se întind
Crengu' mari în flori de umbră mă
cuprind
Și vinu-a-duce miru' din grădina.

Dar prin ferestra ta eu stau privind
 Cum tu te uiti cu ochii in lumină ;
 Ai sborsit cu mina ta cea fină
 In val de aur părul despletind ;

Desfăci, visând, pieptarul de la sîn, '
 Ți îl arunci de pe-umeri de ninsoare,
 Auzi se ardeci, suflînd în luminare...

În întinerile ochii mei rămân,
De-aurea-mi stele tremură prin ramuri
Iar luna bate trist în luciul zeamuri.

O POEZIE de veghe și de pînă în
noaptea la fereastră celei dragi, neștiu-
tute de a fi privită.

Întreaga, cea iubită stă cu ochii a-
parni la lămăd, risătoare, ostentă de
e-n fi pieptănat îndelung bogatul,
surmi pdr.

Afară, deasupra pritorului, sen-
ta coppii și în preajmă grădina plină
de mireasmă, de ușoare adieri și de
mari arbori, ale căror umbre cresc în
fieri de umbră.

Idem, videtur, incepit ad

Una este produsul statului de tip aristocratic, predominant rural, mixând pe structuri ierarhizate de putere. Cea-laltă va fi cu preponderență prizată în lumea polisului grec, unde puterea își pierde caracterul violent iar eroii, dacă nu poartă, se adaptează și se pregătesc să devină cetățeni. Deși în lumea homerică natura agoniei a tuturor valorilor pare evidentă, o schimbare de accent de la mentalitatea arhaică la cea mediană se deslușește în suce. Mihai Spărișu urmărește cu perspicacitate analitică semnalele reinterpretării noțiunii aristocratice de competiție, ale polarizării ei etice, eventual și ale evaluării ei emoționale. Achile și Odiseu figurează emblematic alternativele acestei schimbări de accent, care marchează pe multiple planuri universul homeric. Într-un fel, *Odiseea* este tronică unei tranziții durabile și simbolice de la un sistem de valori către altul.

Dacă la Homer înregistrăm criza incipientă a valorilor arhaice, în textele platonice-aristotelice aflăm tentații de recunoaștere un moment de supremație, pe ea și pasageră, a valorilor mediane asupra celor arhaice. Principiul puterii este recuperat rațional și, condus pe treptele unei abstractizări progresive spre stabilul de adevăr transcendent. Chiar și în aceste condiții tensiunea subterană dintre cele două paradigme înlemnitoare ale gândirii elene subsistă. Ele colorează dublurile concepte-cheie care domină și definesc discursurile intelectuale, relativ stabilizate ale vremii (poetic, dramatic, filosofic, politic).

Pe orizontali, balansul între cele două tipuri de mentalitate antrenează o dinamică aparte în diverse compartimente ale gândirii și ale creației, aflate acum în plin proces de răsturnare a identității. Modele ale jocului — supuse de Mihai Spăriș la unei chirurgii analitice fine — operează nu a cură de transmisie. Ele mediază relațiile dintre putere, rațiune și creație, marcând conceptele despre realitate și iluzie, despre adevăr și fals și, nu în ultimul rând, pe cele despre natură și menirea poeziei.

SCRISA extrem de strins și evind-
tind orice simplificare „demostrativa” (motiv pentru care se cere
citită cu creionul în mână și nu
se lasă „povesită”), cartea lui Mihai Spă-
rioșu răspunde unor întrebări actuale,
privind raporturile poeticii cu poli-
tul; criteriile de staticire a frontiere-
lor între discursurile artistice, filosofice și
științifice, în configurația valorilor occi-
dentale; în fine, condițiile în care ima-
ginarului i se poate atribui valoare
simptomatică, în procesul de diagnostică a
mentalităților. Tot atâtea chestruni care
ar oferi teoreticienilor literaturii prile-
de serioasă dezbateră. Autorul cărții
insistă asupra valorii diferențiale a poe-
ziei, în diferitele momente ale culturii
grecești, dominate, cum s-a văzut, de
tensiunile puterii polare.

In texte ca cele ale lui Homer sau Hesiod, termenul de referință al poeziei este **retorica politică** — una dintre formele directe de manifestare ale puterii.

se dezbrace, suflă în lumina lumînării
și o stinge.

Afară, ochii iubitorului rămân în întinerie, sub stelele care pâlpii prin ramurile arborilor, sub luna care scintilează trist în ferestrele întunecate, tristețea fiind a sufletului osindit să fie singur.

Străbate din sonet mai ales sentimentul unei intense singurătăți, al unui surghiun în care apropierea în spațiu nu face decît să facă și mai amărît îndepărtarea în iubire.

La Platon și Aristotel, în schimb, poezia va fi definită în funcție de filosofie. Mihai Spărișu aduce astfel în prim plan una dintre supra-temele culturii occidentale. Căci Platon formulează o ecuație care, va reveni periodic, în forme schimbate, pe tapetul culturii europene. Făcând un veritabil proces al epicii homerice și al tragediei grecești, filosoful culpabilizează poezia și, în genere, artetele, ca produse ale unei mentalități arhaice, animate de forțele oarbe angrenate în lupta pentru putere. În schimb, filosofiei (care primește partea leului) îi revine menirea de a tempera poezia eroică și tragică, impunându-i statutul de ficțiune și subordonind-o adevărului moral al metafizicii. În **Dionysus Reburn**, Mihai Spărișu insistase asupra acelor momente ale modernității în care jocul și iluzia liberă — anterior reprimată și redusă la statutul de „simplă literatură” — revin spectaculos în scenă, afirmându-și accesul la adevăr și chiar drepturile la dominație culturală. În **God of Many Names**, autorul se plasează „în răspăr” cu viziunea aristotelico-platonică, asupra polarității arhaic-median ca un criteriu posibil de statonțire a frontierei dintre poetic și, respectiv, filosofic. Departe de a reprezenta **întruchipări ideale** ale uneia dintre cele două tipuri de mentalități conflictuale, poezia și filosofia rămân în egală măsură **teatre de manifestare ale confruntării lor**, susținute criticul. O demonstrează ezitarea presocraticilor între cele două moduri opuse de gândire și, paralel, între poezie și filosofie ca moduri de expresie. O arată, de asemenea, eposul eroic, deja infiltrat de valori mediane; și, cu prisosință, tragedia grecească, aflându-și sursele de tensiune exact în înclăștrarea dintre cele două tipuri de mentalități.

De fiecare dată când se ivește prilejul, Mihai Spărișu insistă, deci asupra rădăcinii conflictuale a gândirii grecești, văzând în rafinamentul dublucitar al concepțelor sale-cheie o cauză esențială a ambiguității discursului occidental contemporan.

Două lucruri: trebuiesc neapărat spuse
 ca încheiere a comentariului, oricit de
 sumar, pe marginea cărții.
 Mai întâi, că autorul ei se știe el însuși
 circumscris de mentalitate a cărei
 protoisorie o caută, asumându-și detașat
 condiția și evaluându-i cu obiectivitate urmările.
 (Un exemplu constructiv și, în
 același timp instructiv, pe care ni-l sem-
 nalează însuși Mihai Spăroșu, este H.G.
 Gadamer, comentator al concepției plato-
 nice asupra puterii dinăuntru a aceluiași
 unghi de vedere).

Si, după aceea, că întregul scenariu interpretativ construit cu finețe analitică și cu simțul proiectiei de Mihai Spărișu se dovedește el însuși regizat de un principiu agonic. În spațiul diferitelor configurații culturale, cartea se încercesează de raporturi de forțe, de încărcături tactice a sensurilor, de strategii ample aflate dincolo de victoriile și de înfringerile efemere din „bătălia cuvintelor”.

Aşa cum se întâmplă adeseori, în cărţile bune discursul criticului se contaminează de cel al obiectului său.

Monica Spiridon

Tipățul

EUGEN IONESCU și-a făcut intrarea în literatură contestând valoarea unor scriitori consacrați. Era vorba de un teribilism al vârstei etc., etc. Așa am putea crede dacă am judeca după aparențe. În realitate, Eugen Ionescu nu a contestat valoarea, ci prejudecățile despre valoarea acelor scriitori. Și nu era vorba de un teribilism al vârstei, ci de un nonconformism structural, care a dus în cele din urmă la o destabilizare a teatrului universal.

Seriozitatea contestației ionesciene (de multe ori joc, dar niciodată joacă), a fost evidențiată convingător de volumul *Notes et contre-notes* apărut în 1962 la Gallimard. Sumarul eterogen — discursuri, comunicări, polemici, interviuri —, departe de a crea o impresie de improvizație, asigură cititorului un nescontat caracter exhaustiv: cititorilor li se oferea prilejul de a examina personalitatea scriitorului din toate unghiurile posibile.

Versiunea românească a acestei monografii sui-generis (un „Eugene Ionesco par lui même”), versiune datorată lui Ion Pop, a apărut recent, după exact treizeci de ani de la apariția celei franțuzești. Din perspectiva sociologiei literare, publicarea ei este tardivă: publicul românesc a intrat în timp ce Eugen Ionescu nu este un negativist. Însă cartea nu are doar valoarea unui argument într-o demonstrație. Ea are și o valoare în sine, fiind un spectacol de inteligență. Scriitorul distruge, cu fervoare, certitudinile noastre și nu le înlocuiește — cum ne-am fi putut aștepta — cu altele, ci ne abandonează într-o stare de spirit interogativă. Starea de spirit interogativă este, fără îndoială, specialitatea sa.

Ziaristii care îi iau interviuri lui Eugen Ionescu sînt de compătimit. Scriitorului îi place să întrebe, nu să răspundă. Iar cînd, împotriva dorinței sale, i se adresează totuși o întrebare, el oferă, în loc de răspuns, o întrebare și mai dificilă. Un spectacolul meci de ping-pong, care îi obligă pe privitori să-și întoarcă rapid capul într-o parte și-n alta.

De fapt, chiar și atunci cînd nu are în față un interlocutor, scriitorul procedează ca și cum ar participa la un schimb de replici. El își imaginează un interlocutor, atribuindu-i tot felul de prejudecăți și contradicțiuni. Pe Eugen Ionescu

nescu orice opinie îl enervează. Și accesa nu pentru că el s-ar situa pe o poziție nedemocratică, nu pentru că ar avea un complex de superioritate, ci pentru că nu suportă mortificarea pe care o presupune o idee în momentul cînd se consacră.

Scriitorul are o sensibilitate ieșită din comun — un fel de alergie — față de tot ceea ce indică într-un fel sau altul moartea gândirii. Citind remarcabilul *Discurs despre avangardă* simțim și noi, aproape fizic, frisonul de oroare pe care i-l provoacă adevărurile expirate: „...de îndată ce un regim e instalat, el e și depășit. De îndată ce o formă de expresie este cunoscută, ea s-a și perimat. Un lucru spus e deja mort, realitatea se află dincolo de el. El este un gând înghețat. Un fel de a vorbi — de un fel de a fi — impus ori doar admis este deja inadmisibil”.

Opiniile numerosilor comentatori despre opera sa, fie ele și apologetice, i se par, la fel, un fel de giulgiu al morții. Les trece în revistă oripilat — *Vorbe despre teatrul meu și despre vorbele altora* — fără să-i pese că astfel își prejudiciiază interesele de autor. Se poartă cu sine cu aceași cruzime cu care se purta în tinerețe cu monștrii sacri ai literaturii. Dar, și de data aceasta, nu din dorința de a distruge. Brutalitatea sa este aceea a unui salvator care dă palme persoanelor leșinate pentru a-i aduce în viață.

PE Eugen Ionescu îl miră faptul că dramaturgii profită într-o măsură prea mică măsură de posibilitățile de exprimare pe care le oferă teatrul. Legendară nevoie de libertate a scriitorilor este infirmată de conventionalismul unei mari părți a dramaturgiei. Din punctul de vedere al creatorului teatrului absurdului este o adevărată crimă să scrii cum s-a mai scris. Trebuie căutat mereu altceva — ceea ce nu înseamnă o cultivare a excentricității, ci o regăsire pe cont propriu a sensului inițial al artei. (Nu întîmplător Eugen Ionescu, care nu are o vocație a admiratiei, îl admiră pe Brăncuși, căruiu îi compune un foarte sugestiv „portret anecdotic”).

Nimic nu-l irită mai mult pe scriitorul român stabilit la Paris decît ideologizarea artei. Nu acceptă deloc ca opera sa să fie considerată un mesaj, o lecție, o acțiune mesianică. Un teatrolog englez, Kenneth Tynan, înregistrează la un moment dat apariția, în Anglia, a unui cult al lui Eugen Ionescu și se arată îngrijorat de influența pe care ar putea s-o aibă asupra tinerei generații „lumea de roboți singuratici” imaginată de drama-

turg. În loc să se simtă flădat de transformarea sa într-un fel de profet al lumii moderne, Eugen Ionescu protestează: „Aducerea unui mesaj pentru oameni, voința de a dirija cursul lumii sau de a o salva e treaba întemeitorilor de religii, a moralistilor sau a oamenilor politici, care, fie zis între paranteze, o scot mai degrabă rău la capăt, cum știm din propriile noastre pățanii. Un dramaturg se mărginește să scrie piese, în care nu poate oferi decît o mărturie nu un mesaj didactic, o mărturie personală, afectivă, despre neliniștea sa și despre neliniștea altora, ori, ceea ce se întîmplă rar, despre fericirea lui” (*Controversă londoneză*).

Semnificativă în acest sens este și convorbirea cu ziaristii unei publicații de stînga, *Les cahiers libres de la jeunesse*, care încearcă, discret, dar insistent, să-i smulgă scriitorului recunoașterea faptului că vrea totuși să facă pedagogie prin opera sa. Drept pedeapsă, Eugen Ionescu îi aruncă pe acești ziaști într-un adevărat infern al relativității ideilor: „Vedeți aici didacticism. Evident se poate scoate o lecție din orice, chiar și dintr-o lecție, dacă vrei să scoti una: e fără îndoială bine s-o scoti. Se poate spune deci că totul e o lecție. Se poate spune și că un scaun e o masă, dacă mă servesc de el ca de-o masă. Iar în acest caz, el este efectiv o masă. Se mai poate spune că același scaun este un avion: n-am decît să-i adaug o elice, niște aripi și un motor”.

Nimeni, nici cel mai abil dialectician, nu reușește să-l prindă pe Eugen Ionescu în plasa unei definiții. Dramaturgul are o gândire fluidă, alunecătoare, imprevizibilă. Și se simte solidar cu toți contestatarii lumii. Deviza sa ar putea fi „Contestatarii din toate țările, uniți-vă!” Solidaritatea aceasta nu este însă una obișnuită. Eugen Ionescu îi neagă pe idoli chiar în momentul în care îi adulează. Îi așează pe un soclu pe care tot el are grijă să-l îndepărteze din timp, pentru a asista la o cădere spectaculoasă. Cădere care în loc să transforme obiectul adorației în cioburi, îi reconfirmă rezistența. Iată, ca exemplu, o frază „apologetică” din *Portretul lui Caragiale*: „I.L. Caragiale a scris excelente povestiri și câteva piese de teatru care au „revoluționat” teatrul românesc ușor de revoluționat, deoarece, ca să zicem așa, nu exista”. După această persiflare, în cel mai autentic stil caragialian, gloria lui Caragiale este supusă rapid unei operații de restaurare. Da, teatrul românesc nu exista, dar Caragiale este cel care „l-a creat”! Eugen Ionescu nu se mulțumește, bineînțeles,

EUGENE IONESCO note și contranote

nici cu această propoziție apodictică și creează un nou *suspense*: „Prin valoarea comedilor de moravuri și de caractere, scrise, din păcate, într-o limbă fără circulație mondială, I.L. Caragiale este, probabil, cel mai mare dintre autorii dramatici necunoscuți”.

Cine a vizitat o fabrică de aparate electronice își aduce aminte, fără îndoială, la ce probă sînt supuse televizoarele după parcurgerea întregului flux tehnologic: un fel de brațe metalice apucă fiecare aparat în parte și îl zgîlție violent, parcă anume pentru a-l distruge. Iar după aceea televizorul este pus în priză pentru a se constata dacă mai funcționează sau nu. Așa procedează și Eugen Ionescu ori de cîte ori se referă la o creație intelectuală sau artistică de mare prestigiu. Iar dacă ea trece cu bine prin această încercare este aproape sigur că va rezista în timp mai mult decît altele. „Verificați” de Eugen Ionescu, și Caragiale, și Brăncuși rămîn în conștiința noastră ca valori garantate.

De obicei teribilismul este explicat psihologic printr-o antipatie a adolescențului față de prestigiile constituite, printre care el încă nu și-a putut cuceri un loc. Și mulți scriitori sînt niște eterni adolescenți. La Eugen Ionescu spiritul de frondă are cu totul altă semnificație. Nu faptul că locurile sînt ocupate îl exasperează pe el, ci sentimentul — trăit cu o intensitate ieșită din comun — că în acele locuri s-a instalat moartea însăși. „Negativismul” lui Eugen Ionescu este de fapt o atitudine antientropică, o formă de vigilență față de orice început de infiltrație a morții în valorile culturii. Nu-ul pe care îl spune el, departe de a fi emfatic și disprețuitor, are semnificația unui tipăt de groază.

Alex. Ștefănescu

PREPELEAC

...Și bătlia încetă din lipsă de combatanți

ODINIOARĂ, insul modest cînd voia să arate că el nu e un lacom, un mincăcios și-un pofticios capabil de orice spre a-și încărca bine cămara, spunea eu, domnule, nu mă zbat, nu mă lupt oricum pentru existență, eu mă mulțumesc cu puțin, eu mănînc roșii cu brînză. Mie dacă-mi dai o roșie și-o bucată de brînză, mi-ajunge. Și-apoi e și mai sănătos, te simți mai ușor, dormi mai adînc, îți păstrezi silueta... Alții, și mai modesti, sau poate mai tărănoși, spunea eu dacă am o ceapă și-un codru de piine, gata, pun ceapa pe colțul mesei, o sparg cu pumnul, presar deasupra nițică sare, și mușc din ceapă, mușc din piine... Dacă această ceapă mai e și verde, cu atât mai bine. Și, nu uit, o înghit cu coadă cu tot; acolo e vitamina, acolo e forța.

Azi, socotiți singuri...

A FOST o vreme, între cele două războaie mondiale, cînd suprema frugalitate era să consumi piine cu măsline. G. Călinescu opunea acest meniu atenian, celor ce băgau în ei snițele, — decît să locuiești într-un palat și să mestec snitele, susținea criticul, mai bine să stai sub cerul liber pe Acropole și să mănînc piine cu măsline.

Cerșetorii de altădată ai Bucureștilor adăugau cererii clasice (să am și eu d-o piine!) și rugăminte suplimentară: să pul pe ea și-o măslină... Era o figură de stil, izbutită. Cine n-ar fi înțeles? Pe urmă, limbajul cerșetorilor, evoluția lui atât de interesantă... Urechea mea deveni cu timpul atentă la glasul lor; la modificările de conținut și de formă survenite; la ce anume cer ei și cum cer. Pe chestia asta s-ar putea întocmi o enciclopedie universală a disperatilor și pîrlîților, care, ratînd Internaționala politică,

s-ar impune măcar prin însușirile lor literare, lingvistice. Ce noroc pe noi că suntem latini! Fiindcă titlul acestor originale lucrări, pe linia clasică a lui Cervantes, va fi, precis, LOS DESPERADOS, așa că am pricepe repede.

FIECARE epocă își are cerșetorii ei. Una e să cerșești într-o epocă de glorie și cu totul alta într-o epocă de sărăcie și de umilință. Excludem dictaturile. În ele cerșetorii, viniți, re-ciclați, aruncați în pușcării sau în lagăre de muncă forțată, nu te mai întîmpină pe la colțuri cu mina întinsă, muștrători... Un tînar sociolog merge pînă acolo încît trage concluzia că semnul ce dă un certificat sigur de libertate și de democrație oricărei societăți, pretutindeni în lume, este apariția cerșetorilor, și mai ales diversitatea lor în costume, în vorbire, în modul de adresare sau de primire a pomenilor.

În societățile pauperizate, în plin declin economic, deși libere, deosebirea dintre cei ce cerșesc și cei ce dau, — cînd dau cîte ceva cerșetorilor —, se reduce insensibil cu timpul, încît la un moment anumit nu se mai știe bine cine cere și cine trebuie să dea; și cu cunosc cazul unui cetățean onorabil, pensionar, fost profesor de filosofie (marxistă, dar asta era) care, nemăjorînd nici letcale și fiind un fumător îndrăcit, se apropiase de un cerșetor bătrîn cu barbă și plete tîrînd pe genunchi o gamelă cazonă ruginită pe fundul căreia se aflau niște monezi. Profesorul s-a oprit, a salutat respectuos, prezentîndu-se, a făcut puțină conversație de formă cu cel de jos, apoi l-a întrebant dacă nu ar avea bunătatea să-l împrumute cu cîțiva gologani să-și cumpere un pa-

chet de mărșăstii, de zece. Cu plăcere! făcuse acela și, rîcînd gamela, dăduse. Cu împrumut, să știți! — repetase fostul filosof retrăgîndu-se demn, — în opșprezece ale lunii vine pensia și mă achit! mă achit negreșit!...

ALTFEL, cu totul altfel stau lucrurile într-o epocă de glorie. Miza, ca să spunem așa, se mărește. Ba ea capătă uneori un caracter metafizic, hrană fiind, măslinei ajungînd în apogeeul producției lor generoase. Am spus metafizic. Dar nu numai metafizic... În epocile glorioase apare și impertinența, sfidarea, nonconformismul, idea că Omul, oricît de pîrlit și în ciuda condițiilor lui materiale precare, este cineva, și să nu-l calci cumva pe bătlură!... Între anii 413—327 înainte de Cristos, Diogene Cini-cul, de la ciine, filosoful care disprețuia rînduilele sociale și bogăția, care locuia într-un butoi, care își bătuse joc pînă și de Platon în chestia cu ce poate fi omul, cînd Platon spusese că omul e un biped, iar Diogene îi aruncase la picioare un cocos, biped și dînsul, (asta e că Diogene n-a scris, n-a avut editori, era un oral ca Tufă-al nostru) și care umbla ziua în amiaza mare cu o luminare în mînă, răspundînd, — cînd era întrebant ce caută cu luminarea în lumina zilei, — caut un om!... El, și într-una din insoritele zile ale Heladei, Alexandru cel mare trecînd prin Corint, îl vede în butoi pe șeful cerșetorilor neconformiști. Nu se știe exact cum formulase întrebarea împăratul-zeu. Să zicem, în felul nostru, românesc, jovial: „Dorești ceva, bătrîne?” Diogene l-a privit din butoi și a zis: „Da, să te dai la o parte, că-miiei soarele!” Și Alexandru cel mare, rîzînd,

se dăduse, Închipuiți-vă că Lixandru apare azi în București. Nu, scuze; nu poate să apară, n-ar încăpea, n-ar avea loc. Să spunem... să spunem... ce să spunem? Că Halaicu cel mare, primarul capitalei, ar da de Diogene la Favorit, pe magistrală, și că domnul Halaicu cel mare cunoscînd, — și noi sperăm aceasta — răspunsul celebru al cerșetorului divin trăind ciinește, l-ar întreba bonom, zîmbitor: **Tăticule, cam ce îți-ai dori, că pot!**

Să-i lași cuiva soarele să-l bată în voie, e-o nimica toată, așa că nu e nici un risc, nu te costă nimic... Dar ce răspunde pezevenghiul de Diogene, știînd care-i soarele bucureșteanului, atât de rîvnit?... **Dă-mi, Halaicule tată, dă-mi și mie un butoi confort, sporit în Aleea Modrogan!**

PROBLEMA e ajungem ori nu, în picioare, la alegeri? S-au văzut maratonisti căzînd morți, mă rog, ca morți, la cinci pași de Sosire. Peste vară, tirziu, alegerile poate că se vor ține, și să dea Domnul kilul de roșii ori de brînză să scază, — crescînd adică, — da' nu mult, asta-i scăderea noastră. Bătălia electorală va începe, și-ți trebuie puteri, nu glumă. Cu 330 kilu de roșii și 420 de brînză, alergătorii ca și alegătorii — minus politicienii de bază — își vor pierde încet, încet vîlaga și vor pica în nas, pe-orînă, de-a-latul... Ochii înțepoși de foame nu vor mai desluși bine străzile. Și, la urmă de tot, Alaiul imens de umbre șovăitoare se va țîri spre centrele de votare împins încet de observatorii internaționali și naționali, specia hrîniți. **Aceasta-i urna!** li se va striga la ureche; și asta-i stampila! Și nimerînd, în fine, stampila, ea i se va părea alegătorului ca un ciocan, ca un baros de zece kile. Totul e să reușim s-o aplicăm. Mulți, foarte mulți vor renunța, sleiți. Și „Bătălia” s-ar termina, nemaifiînd combatanți. Iar agenția France-Presse nu va scăpa ocazia să arunce în eter versul lui Hugo: „**Et la bataille cessa faute de combattants,** — departe, la Est, în Carpați.

Constantin Toiu

Continuare la Cartea Ratărilor

ÎN URMA cu vreo două luni scriam cu amară voluptate despre *Jurnalul unui ființe greu de mulțumit*, de Jeni Acterian, intitulându-mi rindurile „Abecedar pentru cartea ratărilor” (v. *Contrapunct*, nr. 7/92): eșecul unei generații menite construcției culturale, pe cît de liberă, teoretică, pe atît de constrinsă, practic, la martiraj; eșecul unei vieți, al unei inteligențe pornite cu elan radiar și naufragiată în estuarul mizer al „frivolității istoriei”. Realizarea în eșec a lui Cioran (sau „întru”, a lui Noica), împlinirea prin deturnare a lui Eliade, sau prin absurd, a lui Eugen Ionescu, sint, între altele, oglinzile-sugestie a ceea ce s-ar fi întimplat dacă „ar fi fost să fie”. Înmulțind cu o sută, dacă nu cu o mie (sau: fie chiar cu zece, numai) cele trei-patru împliniri și tot ar fi de ajuns pentru a înțelege uriașul Posibil devenit Imposibil, din ceea ce azi cu limba tot mai lemnoasă, ne-am deprins a numi „memorialul durerii”.

Ca însumare de virtualități mutilate, triunghiul Acterian (Haig, Jeni Arșavir) oferă cu amarnică generozitate materia unui capitol special în Cartea ratărilor generației '27. Dincolo de biografie, iată că se configurează și bibliografia. După *Jurnalul* lui Jeni Acterian și înainte ca recodările studiilor lui Haig (plus multe inedite) să înceapă să apară, a venit și „rîndul” lui Arșavir. Mai puțin atrăgător din unghiul confesiunii, al autocopiei revelatoare, *Jurnalul unui pseudo-filozof* (Cartea Românească) este o apariție redevabilă în plan evocativ; dezvăluirile discrete, făcute cu modestie și zîmbet concesiv, sint compensate de o puzderie de personaje din atît de feeric-pstrîta galerie a Generației.

Cum se întîmplă de obicei, frații își impart asemănările și deosebirile cu egală mărinimie genetică. Haig, Jeni și Arșavir Acterian consumă temperamental în febrilitate. O febrilitate sangvină la cel dintîi, cu ampu fond constructiv, fascinat de utopii culturale și hiperdinamică în planul activismului profesional (și social). O febrilitate colerică, la Jeni, doldora de capricii (senzoriale și livrești deopotrivă), de impulsuri contrare, cu finalitate autodisolutivă. La Arșavir, partea melancolicului și a flegmaticului este ceva mai mare. Lenea deghizată în contemplanție învăluie obsesiile (mai mult sau mai puțin religioase, de trăire cvasimistică a esteticului) într-un abur de bun scepticism. Dintre cei trei, Arșavir pare a fi fost cel mai expus la resemnare, cu toate că patosul participativ al tinereții (în cunoscutul context de „furtună și avînt”) l-a făcut o vreme să confunde Absolutul cu concretizările acestuia în forme accentuate „relative”. O și spune, de altfel: „politica nu constituie pentru mine un ideal, ci o păcăleală și dacă m-am lăsat o vreme prins în mrejele ei am făcut-o din disperare, pentru că falimentasem în experiența Absolutului”. „Ce surpriză să mai aștept?” scria el în august 1931, „mi-e lehamite de putregaiul care s-a prins de brațele, de mișcările mele, de gândurile mele și ale altora. Și știu bine că oricît aș urla, voi rămîne pe loc, între aceleași ziduri mizere, mă voi mișca între aceleași mutre inchipuite, voi colinda aceleași grădini căzute în paragi-n din cauza unor prea frecvente promenade. Ce să caut în lume?”

Omeneste, el este o medie între anvergura pe orizontală a lui Haig (insatiabil devorator de himere artistice, dar și administrativ) și pasiunea verticalității (a sondajului psihic) de care-a avut parte Jeni. De-aceea și stă ca o punte între cei doi, drept care destînlul l-a desemnat inclusiv ca editorul acestora în postumitate.

Ca dozaj faptic, *Jurnalul* este o dezamăgire pentru cel abotnic de culisele interbelice: o sută de pagini pentru perioada 1929-1932, trei pagini sub 1945, restul (pînă la cinci sute) revine intervalului 1966-1988. Ca și (parțial) la Jeni, tocmai anii fierbinți ai formării și deformării destinului sub ispirările extremei drepte sint depozitați de încărcătura de fapte, idei și trăiri. În plus, la Arșavir nu apare nimic despre anii de închisoare din deceniul cinci, cu toate că, măcar aici, autorul ar fi avut ce și de ce să evoc... Nu e neapărat un reproș, ci o constatare. Constatarea unei opțiuni; oricît de discutabilă ar fi ea se impune acceptată ca atare.

Nici sub raport confesiv, cum spuneam, eul nu-i prea darnic. Nelinistite meta-

fizice, luptele cu Dumnezeu și cu teribilul, constantul sentiment al inutilității, cu credințele, necredințele, bătrînețea, bolile și ideea de moarte, lupta cu iubirile și ereziile, ca și etapele sumbre ale biografiei (cheftuirea în politică, arestarea, procesul, detenția, anii de umilință, munca de mărunt anticar, sărăcia, vînzarea manuscriselor fraților, etc. etc.) sint abia sugerate, dacă nu de-a dreptul absente. O adevărată superstiție a pudorii e de întîlnit la Arșavir Acterian, un fel de bun simț obsedant, am zice, care face pereche (inversă) cu mania eliadescă a self-etălării, cu fascinația ionesciană a abisului propriu, sau, în cazul lui Mihail Sebastian, cu superstiția sincerității totale. De altfel, e cum nu se poate mai semnificativ atracția, uneori aproape hipnotică, exercitată asupra lui Arșavir de cei doi mari prieteni ai săi, respectiv: pasiunea emilbotiană a travestiurilor și savuroasele arlecinate ale tinărului Eugen Ionescu. Așezat „în spectatori”, Arșavir Acterian pseudofilosofează în spațiul „Trintorului” despre „regii care mor” și face note-contranote cu un ochi la pus-tiul negru al lui Cioran și cu celălalt la lumea văzută ca o cîntăreață cheală!

„Sint un adolescent întîrziat” (p. 29). „M-am născut sub steaua și sub semnul mirării. Mirarea: stare de spirit, stare sufletească. Mirarea copilului. Mirarea prostului. Mirarea înțeleptului care a epuizat toate posibilitățile de vinare a absolutului” (30); „nu mă pot lepăda de timiditatea mea stupid paralizantă și nu mă pot scutura de poleiala de inteligență care-mi stînjenește spontaneitatea, făcînd imposibilă fapta, elanul” (52); „Trăiesc bombastic, retoric și sterp. Scriu, cum e firesc, la fel” (57); „Eugen Ionescu mă tot imboldește să public cite ceva din Jurnalul meu. Aș prefera să public caietul meu despre moarte, dar nu înainte de a citi integral pe Kierkegaard, Nietzsche, Pascal, Sestov. Precum se vede sint conștiincios și ambițios. Pe de altă parte, imi dau bine seama că publicarea unui asemenea caiet n-are nici un rost. Dacă aș apărea cu o esemenă carte pe piață, m-ar ride și curcile (101) — iată omul. În 1932 vrea să scrie „Jurnalul unui leonș”, pentru ca, în 1970 să lucreze spornic la „Istoria bufonilor” (o idee magnifică! E atins de apologia eliadescă a virilității, în linia Nae Ionescu (p. 72) dar și de perpetuul morbid ionescian. „Sint un fleac de om, o umbră de voință, sint cearcănele din jurul ochilor cum mi se adîncesc, iar tristețea cum se lăstește și mă înfăsoară. Nu mă pot opri în acest viespar de fapte de tot felul, să mă gîndesc singur, înfrînat, la moarte”. Esențială este, însă în toată această tinerețe, prezența, aproape permanentă a autopersiflării, semn de măsură și luciditate: „O rubedenie luînd cunoștință de preocupările mele mi-a spus că, dacă vreau să mă lecuiesc, ar fi bine să lucrez opt ore zilnic pe un șantier. Singura soluție ar fi deci să mă abrutizez muncind” (103). Lecția autoironiei, așadar, nu prea bine învățată de elocititorii săi congeneri: „Timp de două ore ne declamăm reciproc fraze unificate, pompoase, debităm prețios, emfatic, adjectivos, insulte, adevăruri, glume. Suntem grozav de excitați. Se vede că n-avem ce face”. (110) Lecția măsurii: „Ce păcat că n-am desulă generozitate față de oameni, poate și din conștiința excesivă că nu prea am ce să le ofer”. Darul măsurii palpită, de altfel, la tot pasul, dacă nu cumva devine o adevărată fixație cenzuratoare: „Stofă de călugăr sau anahoret n-am, cap de filozof n-am, poet nu sint, ca să fiu ro-mancier sint lipsit de imaginație...” ș.a.m.d. (p. 212). Sau: „Mie — mai ales că mă cunosc prea bine — imi place justa măsură în toate. Sint un mediocru”. (322) Și încă: „Au fost zile în viață cînd nutream dorința de a mă călugări spre a ajunge eventual martir sau sfînt ori mai precis pentru a mă apropia de experiența acestora. A triumfat neîmplinitul din mine, cel sortit ratării sub orice formă. Scepticul care pitulat în mine, de-a lungul vieții, a biruit” (365).

DE ACEEA, pînă și impresiile de lectură sint reduse, nu cu aceea furie a calificativelor tranșante din *Jurnalul* lui Jeni, ci tot dintr-un soi de pudoare. Ici și colo un Pascal, un Nietzsche, Nerval, Unamuno, un citat din Bălcescu, nedus (din rațiuni tactice?) mai departe („Încelești între pan-rusism și pangermanism, n-avem altă soluție de salvare decît promovînd pan-rmânismul”), Dostoievski cu „omul din subterană”, Cehov cu „salonul nr. 6”, an-

tipatia față de Urmuz și de „mai toată mișcarea noastră suprarealistă”, pînă la plăcerea unor lecturi din Alexandru George, A. Pleșu, N. Manolescu, M. Ivănescu, G. Adameșteanu sau B. Horesan-gian. Plus cîteva note acide la adresa veninului cloculescian.

Desfășurat în special după anii '70, *Jurnalul* se lasă tot mai captivat de ceturile dulci ale evocării. Cu nostalgie sau ironie, cu galesă perplexitate sau cu tandră malicie. Cu vîrstă, pasiunea tulbură a decodării eului propriu s-a tot estompat, lăsînd în prim plan curiozitatea morală, descifrarea celorlalți, refiltrarea destinului prin intermediul morții acestora. Spectacolul e seducător.

Mai întîi, „omul Generației”: „Aș vrea să jubesc. Adică să ies din mine, din bezna mea, să depășesc micimea mea, nimicnicia mea. Cît de bătrîn mă sint la o vîrstă la care ar trebui să zburd, să elui de veselie” (15). „Trebuie să ne strigăm tare, peste tot, doznădejdea” (17). „Mă duc la Boldur. E aflat. E convins că în țara românească nu poți să ajungi nimic. Îl întreb ce și unde ar vrea să ajungă. Imi răspunde făcîndu-mi o întregă teorie într-un săi foarte metaforic, aprins. Și asta ca altii. Toți suferă de aceeași lipsuri și slăbiciuni. Dacă îi s-ar deschide norocul și și-ar găsi posturi, n-ar mai face metafizică” (107). „Fiecare cade în păcatele pe care le condamnă la celălalt” (108). „Sintem un fel de monștri, cău-tînd cai verzi pe pereți. Căuăm să ne construim viața pe o absurditate. Absurdu — întemeierea vieții noastre” (102).

„Scribă de viață. Sintem iremediabil imperfecti, nefericiți. Năzuim și nădăjduim în gol. Plăcerile vieții, plăcerile de bez-nă, de disperare oboșită. Oamenii cei mai triști pot fi și cei mai veseli. Veselia tristului meu prieten Emil Botta. Nebuniile, bufoneriile, trepidanța cosmică a lui Eugen. Și Cioran e vesel de un pesimism exuberant, gălăgios, de o explo-zivă sinceritate, de o delicioasă lipsă de prejudecăți, de o simpatică vivacitate” (111). Ca și, desigur, notația privind grupul numit „Corabia cu ratați” (p. 333) ori referințele la „Criterion” (p. 106, 108).

Vedem, apoi, un Eugen Ionescu „tor-turat” între „o trepidanță voioasă” și „o măcinătoare tristete” (18). nervos, orgo-lios, „temperament febril-belicos” cu „spirit de dominație” (99), citînd Descar-tes și Maritain, jucînd sah „cu dor de dragoste” (57), adevărat „argint viu” la petreceri (113) și care, scrie Arșavir Acterian în 1970, „m-a iubit, după aceea m-a urît și acum iar mă iubește (...) Cînd mă gîndesc la Eugen, nu-mi pot explica unele greseli gogonate ale mele. Mai exact spus, imi explic aceste greseli prin disperarea de nesuportat care m-a locuit într-o întîrziată adolescență (...). Mă bă-tea gîndul sinuciderii. Neavînd totuși cu-raj pentru așa ceva m-am lăsat dus, fu-rat de curentul vremii, eu cău-tînd un punct de sprijin ca să nu mă sufoc. M-am lăsat sedus. O seducție care m-a costat scump. După faptă a urmat ispasa, redîndu-mă unei existențe surprinzător de pre-lungite, de natură să-mi suscite o mirare de care nu m-am putut dezbara din co-pilărie pînă la adînci bătrînețe” (197 ș.u.).

Apoi Emil Botta, „simpatice, distrat, de-o cădătură în gesturi recomfortantă. Imi pla-ce existența lui tristă, vagabondă” (106). „om ciudat, cu reacții insolite” (322) (v. și 243, 347). Emil Cioran — „violenta, frenezile. Parcă ceva rusesc și românesc se aliază în sufletul lui” (102). Un M. Po-lihroniade, la dreapta, un Al. Sahla, la stînga, „de pe poziții diferite, mă întrea-bă de ce refuz să mă-nrolez” (108). Un Eliade „cu suflet planturos și spirit tur-gescent, îl cam sterilizează cartea. Își varsă focul, își inscrie febra în scris” (68). Un Nae Ionescu „dacă ar fi să cred într-un om, as crede în el”, (99) opus lui T. Vianu, „profesor cîstît, vor-bitor elegant, stilat, gînditor informat. Îi lipsește însă acea febră, acea vjociciune și prosepetime care fac din vorbirea lui Nae un magnet” (104). Petre Tufea, care „imi sugera un tratament salvator printr-o muncă grea. Într-o fabrică sau pe vreun șantier” (198). sau Paul Sterian, care cre-dea „că e întruparea lui Maxim Mărturi-sitorul că Eminescu n-a murit și tot fe-

lui de bazaconii de acest fel” (191) și pe care, de altfel, eu insumi l-am auzit prin '84 perorînd, vorba lui Arșavir Acterian, „pradă halucinațiilor”, despre „carca-sieri”. adică niște personalități-anvelopă, de genul „Eftimie Murgu a soris ultimele simfonii ale lui Beethoven”. „Alecsandru se ascunde în casa lui Baudelaire”, ori că E. A. Poe „nu-i altul decît genera-lul Pomutz”...

DAR cită lume nu apare aici! Zambaccian („cam rece, apoi cald, comunicativ, simpatice, trăz-nău”, 105), „amorul propriu”, „vanitatea” Marietei Sadova (193). Alexandru Davila „în scaunul cu roțile, paralizat în urma atentatului a cărui victimă fusese”, demn în sărăcie și ui-tare (452), Sandu Tudor (opus lui Mir-cea Vulcănescu), călugărit, dar cu ac-cente sibaritice (209), jupiterianul I. M. Sadoveanu, ajuns bigot, dar și avid de faclale, fost Don Juan, ajuns la mila lui Beniuc (215), P. Comarnescu la tinerețe (98) versus bătrînețe (215-216), Camil Petrescu ajuns „sub papucul unei neves-te, o erinie care-i făcea zile fripte bă-trînului” (446), ori Stelian Mateescu (219 ș.u.) „unul din fruntașii cărturărești din 1930”, devenit cerșetor prin 1970: cel care avusese, pare-se, impulsul de a-l înjunghia pe Vulcănescu la 1930, era acum „omenit” de chelnerițele de la „Lido”. Mai apar în evocările lui Arșavir Acterian și C. Făntineru, după apa-riția „Interiorului” (96), Virgil Gheor-guiu („un poseur simpatice” (61), E. Lo-vinescu (bolnav, „cu privirea pierdută îngîndurat, de-o sfîșietoare tristete” (453), Tuculescu („muncit de viziuni”, vezi pp. 140-142), Ion Barbu, într-o es-capadă amoroasă, firește (348), Tit Si-medrea (181), Sirinu (352), O. Suluțiu, enervat de succesul lui Făntineru (93). Barbu Brezianu (176), Marieta Rareș (414), Edgar Papu în postură de gazdă a sindrofiilor generaționiste (113), dar și Mihail Vălsan (378), Alexandru Elian (405), Marcel Avramescu (443), Alice Botez (463), I. Argintescu Amza (309), dar și Zaharia Stancu ori V. Eftimiu, ca și Marcel Bresliksa, încă nedevenit Breslașu (50), ca și Liviu Ciulei, Andrei Șerban, notați imediat după debut în *Jurnal*, ca și N. Manolescu, A. Pleșu și alții. (Enumerarea, evident, e departe de a sugera bogăția „insectarului”, iar, dacă am tot înscris între paranteze numărul paginii — acesta-i un reflex menit să suplinească indicele de nume, inexistent și aici, ca, din păcate, la mai toate vo-lumele de memorialistică apărute în ul-timii doi ani; numai istoricul literar in-telege, cazele la care te obligă atari omisiuni...).

Arșavir Acterian a pierdut filosofia, a ratat literatura, a părăsit jurnalismul, a rămas un client fidel al vernisajelor și al librăriilor, a încheiat-o demult și definitiv cu politica și cu tot ce rămîne invariabil capiv în sfera lui Pseudo. A ajuns, în schimb, să debuteze editorial la 85 de ani...! Hotărît lucru, generația '27 e ineputabilă în surprize. Locuin-du-se cu o mirare cînd înverșunată, cînd blazată deopotrivă martor al unei lumi și victimă a unei isto-rii, pseudo-filosoful începe (23 nov. 1929) prin: „Scriu ca să fac ceva” și încheie, oarecum (21 febr. 1988) cu: „Am citit *La Quête* intermit-tente (...). Dragă Eugen, ți-am citit car-te fără s-o las din mină (...) ai lansat un testimoniu cutremurător, o autobio-grafie fizică, psihică, metafizică și spi-rituală cum nu s-a mai scris pînă acum în chip atît de deschis... Cam la unison cu Emil Cioran care mă nedumirește cu anticristinismul său violent și teribilos, deși oarecum egal cu tine, prin misticis-mul latent și interesul pentru literatura mistică. Dacă n-ar fi decît această co-muniune intru faptul mistic pe care o sint cu voi și a merlat să trăiesc, ori-ce m-ar aștepta de acum încolo: chin, moarte”. Este de ajuns? Pentru El — da. Pentru noi, nu. Nu încă, vreau să zic.

Dan C. Mihăilescu

Șeicaru despre Iorga

PAMFIL ȘEICARU a fost unul dintre marii gazetari români ai deceniilor interbelice. În ianuarie 1919 a făcut să apară, împreună cu prietenul său Cezar Petrescu, săptămânalul *Hiena*, o vreme la București, apoi, din aprilie, la Cernăuți. Fusesse o publicație bătaioasă, pamfletară pînă la suburban, dar cu colaborări care însemnau notorietate. Va dispărea, după o apariție sincopată, în februarie 1924. O vreme, cam în același timp cu apariția *Hienei*, preia, împreună cu o echipă de prieteni scriitori (printre care și Nichifor Crainic), redacția *Neamului românesc*, aducîndu-l la un plafon de tiraj nesperat de mare. Dar o neînțelegere cu N. Iorga îl silește să părăsească gazeta. Era în 1924. Atunci, în noiembrie, împreună cu Crainic, Cezar Petrescu, Ion Draga, Victor Ion Popa, G.M. Ivanov, C. Gorynopol, Al. Radian, Lucian Blaga, Titus Enacovici (om cu avere) care devine și directorul gazetei. Ziarul, bine scris și alcătuit, a prins, impunîndu-se. Șeicaru, cu articolul mereu pe pagina întâia, era dus în comentariu. Lovea puternic, adesea la liziera șantajului. Cu numele impus, în 1928 își întemeiază propriul ziar. Va fi *Curentul*. Era un ziar independent, arțagos, demascator, lovind tare. Șantajul era aici la largul său. Și, s-a spus, că în acest fel și-a asigurat ziarul prosperitatea de care s-a bucurat, ajungînd, în cîțiva ani, să-și înalțe un adevărat palat (ironic, aici a funcționat apoi în anii optzeci Ministerul Securității Statului) și o modernă tipografie. Gazetarii și oamenii politici cu umor lansaseră despre acest impunător palat butada „șantajul și elajul”. E probabil, că au contribuit mai multe șantaje pentru clădirea fiecărui etaj. Dar e indiscutabil că mai ales pe această cale au fost colțocate sumele necesare construirii palatului ziarului *Curentul* și a voreea, considerabilă, a patronului.

Om de drcapta cu orientare politică (atunci, această categorisire avea sens și acoperire perfectă), Șeicaru a fost un mare gazetar. Articolul său, bine plasat în pagină (firește că pe întâia), comenta, inteligent și informat, evenimentele politice interne la zi. Diagnosticul era corect, prognoza verosimilă și logica impecabilă. Șeicaru se descurca de minune în meandrele vieții politice românești. Cunoștea culisele fiecărui partid: știa cit și cum se pot spune din taine, păstrînd distanță față de Palat despre care evita — diplomatic — să se pronunțe; desi canoerul acolo era. Articolul lui, bine scris, lovea la țintă și era, de aceea, citit. Nu ocolea nici comentariul de politică externă, aventurîndu-se și în lumea culturală. Șeicaru a fost deci, repet, neîndoielnic, unul din marii gazetari ai timpului. Nu era un gazetar „de subțire” (ca Vineau sau Nae Ionescu). Dar, negreșit, un gazetar priceput, stimat și temut. A avut noroc. A plecat din țară, cu familia și multe bagaje avînd acordul lui Mihai Antonescu. La începutul lui august 1944. Inteligența l-a sfătuit bine. Pentru că el aflase, încă la începutul lui 1944, de înțelegerea aliaților la Teheran și că soarta României e decisă în favoarea Uniunii Sovietice. A și scris despre asta, abia voalat, în *Curentul*, i-a comunicat știrea lui Maniu, fără a găsi nicunde înțelegere. Toți credeau că anglo-americanii nu ne vor abandona. A început un exil de multe decenii. S-a stabilit la Madrid, o ducea destul de zgriat, dar s-a pus la adăpost, ferit fiind de chinurile închisorilor care, de s-ar fi înapoiat în țară (asemenia lui Argetoianu), n-ar fi scăpat. A murit acum cîțiva ani. Apucaserăm să-i trimit, la cerere, o carte (*Țărănismul*), scria, era informat despre toate cîte se petreceau în țară, trimîndu-i-se (ghici de către cine?) mesageri și propuneri de reîntoarcere. Măcar sub formă de vizite. Unuia dintre acestea i-a spus, prin 1974, că pe scaunul ce l-l oferise șezuse, cu o zi înainte, Horia Sima.

Om de condei și obișnuit cu scrisul zilnic i-a venit destul de greu această răsturnare a habitudinilor. A voit să scrie câteva cărți de exegză despre partidele politice din România interbelică și despre câteva dintre personalitățile lor exemplare. Ii lipsea însă, din nenorocire, documentația necesară, plîngîndu-se mereu că-i lipsește Biblioteca Academiei. N-a pregetat, totuși, să le scrie. Dar fără nutrimentul documentar, ele au devenit, inevitabil, scrieri memorialistice. Unele le-am citit mai demult, procurate pe căi ocolite. În 1908 i-am citit cele două volume din lucrarea, apărută la Madrid, în 1963, *Istoria partidelor naționale (țărănist și național-țărănist)*. Titlul e promițător. Rosta e însă zgriată. Și nu era, poate, vina autorului. În prefață se plîngea, cum spunam, de carenta documentară pentru el, acolo, la Madrid, insalubilă. Dar, mă grăbesc să adaug, nici stofă (și formație) de exeget nu avea pentru a realiza, după, trudă de ani în arhive și biblioteci, o lucrare atît de ambițioasă. De fapt, lucrarea e una apăsător memorialistică, fără a atesta daruri stilistice de evocator. Pe alocuri, înțîlnim contribuții de cunoșcător al culiselor acelor partide, mărturisiri despre trăsurile

temperamentale ale unor lideri. Dar mai toate trebuie verificate atent putînd fi înregistrate numai sub beneficiu de inventar. I-am citit și o evocare despre Stere (la care Șeicaru — spre lauda lui — a ținut și în zilele grele ale marelui basarabean), caldă și notabilă din destule puncte de vedere.

NU-I CITISEM o cărtuie despre Iorga editată la Madrid în 1957, care, iată, a apărut la București la Editura Clio. N-are decît 140 de pagini. În prefață mărturisește: „Cu elemente puține, ajutat de ceea ce a reținut memoria noastră, putem evoca un om politic, o figură pitorească a vieții noastre politice, dar fără o bogată documentare nu putem reda portretul unui mare frîmîntat. Cel mult atmosfera unei epoci.” Menționează că, spre deosebire de evocarea despre Stere, în cea a lui Iorga a avut puțin noroc. Editorul său (Traian Popescu) adunase, și i le-a oferit spre lectură, cîteva cărți ale istoricului. A fost însă, a simțit-o, insuficient. Spera că dacă împrejurările îi vor fi faste — nu i-au fost! — „mă voi încumeta să încerc un studiu asupra lui N. Iorga. Pînă atunci, mă limitez la această schiță de portret.” Să luăm evocarea drept ceea ce este. O contribuție memorialistică fără relief, dar cu unele detalii demne de a fi reținute. Să spun mai întîi că tonul e favorabil, laudativ, cu mărturisită deferență pentru ceea ce a fost omul, savantul, gazetarul, scriitorul, politicianul Iorga. E, nu uit să precizez, un merit. Pentru că am citit în manuscris, acum vreo două decenii, tot o evocare a lui Iorga, scrisă de un contemporan apropiat istoricului (Gh.T. Kirileanu), în care tonul era calamburos, circotaș, nereținînd — așa cum îl privea pe usa de dincoace — decît defecte și micimi. Din detaliile acestea ale evocării lui Șeicaru unele banale cu totul pentru istoria literaturii culturale, nici nu merită amintite. Altele însă merită, cum spuneam, reținute. Că Iorga fusese supărat pe Ionel Brătianu (pe regele Ferdinand și regina Maria) pentru tratamentul ce i-a fost aplicat după război, se știe. A spus-o și el în cîteva cărți. L-a afectat enorm faptul că, după încheierea serviciilor făcute lui Brătianu în anii neutralității și cel al războiului, n-a fost cooptat — cum se cuvenea — în delegația României pentru Conferința de pace de la Paris. Fusesse, într-adevăr, o ingratitudine, Iorga, prin tot ceea ce știa și prin prestigiul său — inclusiv internațional — era incomod pentru Brătianu. Gestul e, oricum, ar fi primit, imparțional. Dar nu e exclus ca Brătianu să-l fi evitat pe Iorga pentru că se temuse ca savantul, cîștigînd și suspiciuni cum îi era felul, să refuze supunerea în fața deciziei șefului delegației. Interesant e însă că o delegație reprezentativă ardeleană l-a implorat să redacteze el Memorul privind dreptul la unirea făptuită la 1 decembrie 1918 care să fie înaintat Conferinței. Indignat de procedeul lui Brătianu, istoricul a refuzat serviciile ce

i se cereau. Le-ar fi răspuns: „De ce imi cereți mie? Adresați-vă lui Brătianu... Mă credeți chemat să apăr cauza neamului românesc? L-ați consultat pe Ione Brătianu dacă vă dă voie să faceți apel la mine?” Culmea e că al doilea membru — în importantă — al delegației române pentru Conferința de la Paris era Al. Vaida-Volevod. Și acesta se afla, în biroul lui Iorga, alături de ceilalți fruntași transilvăneni cerîndu-i redactarea Memorului. Dar să insiste pe lingă Brătianu pentru includerea lui Iorga în delegație nu i-a dat prin minte! Multe notații ale lui Șeicaru privesc inapetența sau diletanțismul lui Iorga ca om politic. Partidul lui Iorga, apreciază memorialistul, a fost „o parodie de partid, cu oameni de o valoare mediocră”. Și aceasta pentru că Iorga, deși cu aspirații de conducător al spiritului public, n-a știut să păstreze în jurul său valorile. Ar fi ratat, încă în 1918, la Iași, propunerea lui Mihalache de a se crea un partid țărănesc în frunte cu istoricul. A respins, din nou, propunerea lui Mihalache. În 1919, cînd Partidul Țărănesc a cîștigat, în alegeri, 73 de deputați. În această din urmă respingere motivația era și ideea lui Mihalache despre partidul Țărănesc ca partid de clasă dar, mai ales, faptului — știut de Iorga — că „regele Ferdinand s-a arătat ostil și a rămas ostil partidului Țărănesc”, ostilitate la care s-a asociat și anturajul Palatului. „Ori, monarhismul, sau mai exact palatismul lui N. Iorga îl împiedica să treacă peste atmosfera ostilă a unui partid țărănist”. Vanitatea și temperamentul său capricios au determinat și esuarea conducerii biofale (Iorga și Maniu) a noului Partid Național realizat de Argetoianu prin fuziunea a decenilor cu minusculul partid Iorga-Argetoianu. Apoi l-a părăsit, indignat, cînd a aflat despre tratativele pentru fuziunea naționalilor ardeleni cu țărăniștii regăeni, cuiul lui Pelepelea fiind acum prezența lui C. Stere. Tot așa cum a dat peste cap Federația Unită (Țărăniștii, naționali, iorghiștii, ca forță a opoziției antiliberale, numai pentru a rosti, în parlament, în 1920, un violent discurs împotriva lui Stere. A ratat toate ocaziile favorabile pentru a fi devenit șeful unui mare partid politic, deși ar fi voit-o. Guvernul său din 1931-1932 ar fi fost „cea mai izbitoare epigramă pe care și-a făcut-o singur”. Ratînd ocaziile toate, fără s-o fi vrut, a fost ingenios folositor liberalilor. Șeicaru vorbește mereu de capriciile, resentimentele care nu se potriveau cu statura unui om politic. Sigur, aceste trăsături temperamentale sînt adevărate și unanim știute. Dar, dacă întorcînd lucrurile și pe cealaltă față, pe N. Iorga nu l-a interesat să ajungă șeful unui mare partid, care crea obligații, servituri nemărate și timp cheltuit cu disputele de culise? Cred că Iorga, conștient de valoarea sa, se voia conducător al spiritului public fără corvoada conducerii unui partid. Se reprezenta pe sine și îi era suficient. Iar pentru ochii lumii își crease minusculul său partid care obținea de regulă, la alegeri, cîteva portofolii de de-

putați. Ii era suficient. Cred că Șeicaru nu l-a înțeles, în acest caz, pe Iorga, judecîndu-l ca pe orice om politic. Iorga era, însă, altfel și altceva. Și-a apărut (nu atît cît se cuvenea) timpul pentru creație, amestecîndu-se, într-o țară în care politica mișca totul, cît îi era necesar și în activitatea politică. Era temut și respectat și nimeni nu îndrăzneă să-l refuze o solicitare.

DEȘI înzestrat cu o extraordinară forță expresivă, ziarle lui Iorga n-au izbutit, știe și Șeicaru, să se impună, *Neamul Românesc* fiind o foaie fără autoritate. Șeicaru — cum spuneam — povestește că în 1924, Iorga i-a îngăduit, în timpul unei plecări în străinătate, a profesorului, să reformeze, împreună cu un grup de prieteni, *Neamul Românesc*. Au izbutit, mîrînd spectaculos tirajul. Dar la înapoierea profesorului, datorită unui incident determinat de concedierea unui favorită al său, a renunțat la echina redacțională, reducînd ziarul la situația dinainte. Crainic, făcînd parte și el din acest grup reformator, a relatat altfel, în *Gîndirea* din 1931, acest episod într-adevăr amuzant. După versiunea lui Crainic, la înapoiere, profesorul le-a cerut să se înscrie în partidul său iar în ziar să nu se publice literatură ci numai articole politice în spiritul exclusiv al minusculului său partid. Care versiune o fi cea adevărată? M-a mirat mult, citînd evocarea lui Șeicaru, lipsa unui capitol (sau paragraf) despre asasinarea lui Iorga. S-a supus voinței cenzoriale a editorului său mdrilen (Traian Popescu)? Or fi fost altele motivele, atunci, în 1937, cînd și-a ris Șeicaru cartea? Oricum, lipsa acestui capitol văduvește mult evocarea. Șeicaru știind multe despre împrejurările acestui oribil asasinat politic. Să ignore într-o carte despre Iorga tocmai acest năucitor episod final? E o eroare incalificabilă. Cum tot o gravă eroare e procedeeul experimentatei editurii Clio de a publica o carte a lui Șeicaru fără a oferi cititorilor nepreveniți mă ar minime informații despre personalitatea autorului, astăzi mai deloc știut de generația mai tină.

LIMBA ROMÂNĂ

„Pe mal nemernicind...”

INTRE verbele de conjugarea IV-a terminate în *-nic* — accentuate, bineînțeles, pe silaba finală — pe de o parte; și adjectivele sau substantivele în *-nic*, cu accentul pe silaba penultimă, din care cele dintîi provin, pe de altă, legătura de înțeles nu se întuneacă în procesul derivării. Într-o atare situație se află verbele, active și transitive, *hotărnic*, „a pune hotăr”, „delimita”, *impunernic*, „a autoriza”, *vesnic* (invesnic), „a eterniza”, „a perpetua”, *zădărnici*, „a împiedica realizarea unui lucru” — față de *hotarnic*, *puternic*, *vesnic*, *zadarnic*. Dintre acestea patru, doar *vesnic* este împrumutat „de-a gata”, pe cînd celelalte trei au fost înfrunchipate în română, cu ajutorul sufixului adjectival *-nic*. De remarcat, ca o dovadă a rodniciei acestui sufix, că el nu se anină doar cuvintelor de aceeași obîrsie cu el, adică slave, ca în *zadarnic*, făcut din *zadar* și *-nic*, ci și temelor de origine latină, maghiară etc., ca în *puternic*, *hotarnic* etc. L-am lăsat la urmă pe *crăinic*, pitoresc derivat din *crainic* — ca sinonim pentru „a da de veste”.

Lesne raportabile, din punctul de vedere al înțelesului, la cuvintele de bază sînt reflexivele *cucernic*, „se face cucernic”, *fățarnic*, „a deveni fățarnic”, apoi *îndărărnici*, *obraznici*, *pusnicioi* (*pusnici*) etc. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*: „De l-oi vedea obraznicîndu se cumva, acolo pe loc îi și tai capul”. Legătura acestor derivate verbale cu etimonele lor — *cucernic*, *fățarnic*, *îndărărnici*, *obraznic* — este și în planul semantic, transparent.

În schimb, în cazul „perechii” *nemernici* (verb derivat) — *nemernic* (adjectiv, etimon pentru cel dintîi), echilibrul dintre sensuri, la nivelul limbii române moderne, se strică. Într-adevăr, toată lumea

știe că *nemernic* înseamnă „josnic”, „netrebnic”, „ticălos”, pe cînd faptul că verbul *nemernici* — astăzi învechit, păstrat sporadic doar în limba populară — echivalează cu „a pribegi” nu este cunoscut obștii vorbitorilor. Ilustrările literare ale acestei curioase echivalențe nu lipsesc, iar citatul cel mai la îndemînă îl aflăm pe prima pagină din *Povestea lui Stan Păitîl* de Ion Creangă: „Și, ca bălîc strălîn ce se găsea, *nimernicînd* el de colo pînă acolo pe la ușile oamenilor, de unde pînă unde s-a oprit de la o vreme într-un sat mare și frumos”. *Nemernici* este verbul lui Ulise îndelung pribegitorul, iar ilustrul nostru homerid George Murnu s-a dovedit, încă o dată, inspirat introducîndu-l în versiunea românească a *Odiseei*: „O, muză cîntă-mi mie pe bărbatul / Viteaz și iscusit, care-ntr-o vreme, / [...] *Nemernici* amar de anj pe lume”; „Prea mult se-nduioșă cînd mă brodisse / Pe mal *nemernicînd* pustiu și singur”; „Nutresc și-ngrăș eu porcii / Ca să-i imbucesc alții, iar el bietul / Flămînd o fi *nemernicînd* pe lume, / Prin țările și-orășele străine”. Cu acest înțeles, verbul în discuție adăpostește dîn textele „scripturilor române”: „Pasă tu și casa ta și *nemernicește* unde *vei nemernici* că a chemat Domnul foame” (*Biblia de la București*). Nedumerirea stîrnită de neconcordanța de sens dintre *nemernici*, „a pribegi” și *nemernic*, „josnic”, se spulberă îndată ce ne propunem să investigăm istoric evoluția semantică a celui din urmă.

Astăzi, așa cum se știe, *nemernic* se rînduiește într-o cuprînzătoare serie de sinonime, alături de *josnic*, *mişel*, *mîrșav*, *ticălos* etc. și de neologismele *abject*, *infam*, *mizerabil* etc. Cosbuc, *Fata morarului*: „Obrăzul ascuns sub năframă / E martur păcatului meu / [...] Sub plopii rari aple sună / Și plopii rari vijiiie-n

vînt, / Scot hohote parcă să-mi spună / În ris ce *nemernică* sînt, Ce rea, ce *nemernică* sînt”; Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor*: „Scotînd pe sub mîntie, de la spate, din chimir, buzduganul, făcu trei pași înainte și lovi pe *nemernicii boieri* în frunte și-n piept”. În textele vechimii însă, *nemernic* face sinonimie parțială cu „a pribegi”, „hoiar”, „venetic”. Varlam, *Cazania*: „*Nemernic* am fost și m-ați dus în casă”; Dosoftei, *Psaltirea*...: „Domnul ce sloboade din obede / Și orbului dă minte de vede, / Și pre cei căzuți îi sprejineste, / Iară pre cei derept îi iubește. / Și ferește pre cine-i *nemernic*, / Pre văduvă, sărac și cucernic”; Anton Pann, *Noul Eroclit*: „*nunta-ți* [...] / Cu acest *tinăr nemernic*, / Erou vestit și *puternic*”. Cu înțelesul vechi, cuvîntul se păstrează la nivelul conservator al limbii populare și răzbate în opera lui Creangă, de pildă, în *Povestea porcului*, unde ciocirlanul cel schiop o agrăiește astfel pe fata de împărat, ajunsă aproape de capătul lunii ei pribegiri: „[...] Nu te bucura așa degrabă, că încă ești *nemernică* pe aceste locuri și tot n-ai scăpat de primejdi”. La Sadoveanu, în cărțile de evocare, *nemernic*, „pribeg” este un mijloc artistic al situării în timp. Iată un crimonet de neuitat din *Viața lui Ștefan cel Mare*, unde prozatorul laudă ospetia de pomină a moldovenilor din veacul de demult: „vrednică de laudă era primirea lor de oaspeți față de cei *nemernici* și drumeti”. Două încheieri devin acum necesare. 1. Derivatul verbal *nemernici*, „a pribegi” a selectat și a reținut sensul dintîi, nedepreciat încă, al lui *nemernic*, adică pe acela de „pribeg”. Astfel, relația *nemernic-nemernici* corespunde aîdoma, în planul semantic, aceleia dintre *pribeg* și verbul *pribegi*. 2. Evoluția lui *nemernic* de la „venetic” la „josnic” învederează disprețul neamului românesc pentru cel care vîntură lumea, pentru cel „fără căpătîi”. Strămoșii noștri s-au arătat credincioși meleagului carpatin, aidoma dărilor lui Florus, care „rămîn lipiți de munți”, *montibus inhaerent*.

G. I. Tohăneanu

Pamfil Șeicaru, Nicolae Iorga, Ed. Clio, București, 1991.

Im memoriam

● LA 21 MAI, s-a împlinit un an de la tragica dispariție a profesorului Ioan Petru Culianu, ucis cu singe rece de un asasin încă nedescoperit, în vârstă de 42 de ani, în iulie 1972, pleca definitiv din țară. Cu o povestă fermă și puternică de personalitate, lui Mircea Eliade, și-a îndeplinit proiectul de a studia istoria religiilor. A fost elerul unora dintre „moștrii sacri” care au marcat disciplina în ultimele decenii: Ugo Bianchi, Eliade însuși, Cărmășii, Henri Jones, în 20 de ani de muncă neîntreruptă, discipolul și-a epuizat marșul. Ioan Petru Culianu este considerat unul dintre marii specialiști contemporani în istoria creștinismului timpuriu, în gândirea Renașterii, în istoria magiei, în ritualismul spiritual al Gnozei. Opera sa este cuprinsă în 15 volume de istorie a religiilor și de beletristică, sute de studii și de articole de specialitate, eseuri, comentarii sociopolitice. A scris pentru publicul numeric restrâns al revistelor de istorie și religii, de filosofie sau de teologie, dar și pentru cititorii publicitarii de mare răspândire, precum „Panorama” (Italia), „Le Monde” (Franța), „Abstracți” (Statele Unite) etc.

Mai multe mari proiecte i-au fost întrerupte: o Enciclopedie a magiei, în mai multe volume, o Istorie a magiei europene, o carte despre „magia europeană”, mulți în revoluția științifică, alia despre Arta Memoriei și în „Enciclopedia” lui Julius, romane, povestiri... În primăvara anului 1971, Editura Eminescu edita volumul de poezii Arta fugii de Ioan Petru Culianu, prezentându-l pe Culianu ca „student pe atunci — ca pe un „stilist înalt”, „de o mare simplitate estetică”, „un creator de fantastic ce-și cântă ascendența în Poe”. Editura s-a răsturnat germani.

Arta fugii a fost întreruptă de „teoria” lui Culianu. Arta a continuat să scrie proză în românește, în franceză, italiană sau engleză. O parte dintre proiectele sale au fost tipărite în „Italia” sau în „Le Monde”. La colțul de istorie (Editura Jaca Books, martie 1991), Miss Emeralds, romanul din două volume, originală franceză, face parte din acest volum. În curs de apariție în țară.

De proximă aparție la editura somărească este și „Jocul de smarald” și Jocul de smarald (scris în colaborare cu H. J. Wiersma, format de se optzeci de lecturi multiple: traseu științifico-fantastic și primărie, comentarii, în moduri unei distopii ironice, posibilități de modelare a universului, interpretări de fizică cuantică: în jurul Primăverii lui Babilon, în „Fantasy” publicată în anul 1944, gravitează enigmaticele Jocuri de smarald.

D.P.

Onusta incendis aare
latro vitandus est.
(Saint Jérôme)

LAM CUNOSQUIT pe profesorul William H. de la mijlocul anilor '70. Mă îndelungeam pe atunci cu alcătuirea recenzorilor pentru majoritatea lucrărilor literare ce soseau la ziar. Una din acestea, privind viitorul universității, în trezi interesul redactorului șef fiindă autorul ei, William H., unul din cei mai celebri istorici ai Occidentului modern, condamna aspru și în orice împrejurare relațiile sexuale dintre profesori de ambele sexe și studenții de ambele sexe. Direcțiunea, hotărând că această poziție anacronică era susceptibilă de a-i interesa pe cititorii noștri, îmi încredințai prima misiune serioasă din viața mea, care era aceea de a-i lua un interviu bătrânului savant.

E de prisos să mai spun că n-am avut vreme să mă informez cum trebuie asupra operei sale, stufoasă și multilaterală. După ce o zi întreagă am răsfătat peste zece lucrări, am conchis că omul meu era un catir fără de pereche și în această stare de spirit aveam să-l întâlnesc a doua zi, la el acasă. În loc să mă impresioneze, biblioteca uriașă în care am fost primit nu făcu decât să-mi confirme ideile preconcepute: acest bătrîn plictisitor, cu buzele strînse, era un mic mandarin care se credea boricul pământului și, ceea ce e cu mult mai rău, el aranja toate ploile în acel lăcăș îngrozitor de ipocrit unde eu însumi studiasem timp de trei ani. Aveam atâtea resentimente față de om și de loc, încât începui prin a-i spune că cea mai excitantă relație sexuală o avusesem la college, cu profesoara mea de matematică, o brunetă frumoasă de treizeci de ani, căsătorită și mamă a doi copii. Desigur, cu toate că eram gata să-i produc un nume, născocisem pe de-a-ntregul toată povestea, căci adevărul despre sexualitatea mea la college ar fi riscat să-l contrarieze într-o măsură mai mică.

Omul meu reacționă destul de cool, semn că mă lase la ochimăntare. Interviuul îmi explodă faptul că ei personal condamnă genul de relații pe care înam la le discriminăm, dar că în viața de zi-zi de zi era încă acolo ai Bisericii Române, alți ai profesorilor sale universitari în această privință. Într-adevăr, Biserica ar fi putut spune mai întâi dacă profesia mea era sau nu catolică și dacă se măritase după legea catolică. În caz afirmativ, relația mea ar fi fost condamnată ca adulter, ceea ce în funcție de epocă și de propria mișcare socială, mar fi costat viața. Libertatea, zicea, sau doar stima profesională, presupunând că ar fi existat vreuna, în caz afirmativ, relația mea ar fi fost o pândă de concubinaj, ceea ce, tot în funcție de epocă, ar fi antrenat aceleași consecințe asupra persoanei mele. Cât despre universitate, aceasta nu putea condamna să condamnă relația ca pe o crimă sexuală, dar s-ar fi măritat să-i sublinieze caracterul „primordial” în cazul cind ar fi provocat vreo slăbiciune în judecata profesională. Universitatea însă nu mergea până la a interzice sexul între profesori și studenți. Căutând argumentele pro și contra, William H. se hotărîse s-o facă el, căci singura posibilitate de a elimina pericolul era aceea de a evita prilejul susceptibil de a-l genera. I-am găsit raționamentul scirbos și m-am grăbit să i-o spun. O săptămână mai târziu, interviul apărea în ziar sub titlul ambiguu de William H., un cruciat împotriva sexului. Spre surpriza mea, profesorul nu fu indignat de insinuirile mele, la drept vorbind cam grosolane, la adresa refuzurilor sale. Dimpotrivă, îmi trimise un biletel plin de farmec în care-mi mulțumea pentru interesul pe care mi-l trezise viața sexuală. „La vîrsta mea, scria el, riscăm să minimalizăm forța individuală a sexului și să-i exagerăm bătaia socială. Simțem mai puțin sensibili la argumentele onice decît la cele de ordin ontologic.”

În urma interviului meu, ziarul pr mi câteva sute de scrisori, care luau cînd

partea profesorului, cînd pe a mea. Ascultînd de un impuls pe care-l găseam eu însumi extrem de bizar, i-am făcut într-o zi o vizită ca să i le arăt pe cele mai amuzante. Avurăm de atunci o relație susținută și destul de cordială, datorită partidelor de șah care ne canalizară pozitiv conflictele. Trebuie spus că profesorul pierdea mai tot timpul și că eu nu m-am gîndit niciodată că asta ar fi putut fi o tactică din partea lui.

Trei ani mai târziu îmi dovedi totuși că-mi apreciasse franchetea. Cu cîteva zile înainte de a se stinge, mă chemă ca să-mi încredințeze un manuscris conținînd, după cîte îmi spuse, singurele pagini de literatură pe care le produsese vreodată. Pînă în acel ceas grav nu-și pierduse simțul umorului, căci, preciză el, meditasem mult la cel din urmă dar pe care putea să mi-l facă și finalmente alegerea-i fusese dictată de interesul pe care-l manifestasem față de comportamentul sexual. Lăsă în seama discreției mele la pietății mele, sublinie el în două rânduri) publicarea manuscrisului.

De vreme ce, dintre cele cincisprezece mii de pagini ieșite din mîinile lui William H., acestea sînt, după mine, cele mai emoționante, mi se pare deplasat să am vreme de peste zece ani sovăieli și scrupule pe motivul definiției foarte vagi a conceptului de pietate. Însotesc deci editarea acestui scurt manuscris cu o observație strict personală: judecînd după conținutul lui, William H. n-a produs în timpul vieții nici un rînd de pură ficțiune.

PE CÎND eram student la universitatea din H., profesorul nostru de istorie, grav bolnav, își trimisese o suplimentare pe care, din pricina frumuseții și a tinereții ei, toată lumea începuse s-o privească piezis. După cîteva zile, această fătură sfîrșise prin a le inspira simpatie chiar și acelor dintre colegii mei care erau atinși de o prăbușire mai dificilă decît mine. În timp ce profesorul, noaptea, dormea, doborîndu-se de sex nu mai jucam de mult nici un rol, se pierdau în tot felul de electrodinamici și lor colici.

Sceptic de felul meu, credeam că fusesem subjugat de cunoștințele la fel de întinse pe cit de profunde în istoria modernă, un domeniu cărui conștientam cea mai mare parte a noștrilor și tot entuziasmul meu. Dar am fost alit în cele din urmă să recunosc că acum amestecam și noaptea și entuziasm cu imaginația tulburătoare a Domnului. Măkar Hayyim, care a spus că toată lumea Miss Emeralds. Pînă într-adevăr, o mare varietate de bijuterii, dar toate fără excepție aveau în centru unul sau mai multe smaralde de cele mai fidele forme și dimensiuni. La origine altfel, această credință ar fi provocat din partea colegilor mei de grupă niste năsturi ce puteau orîndi degenere în glume feroc. Or, noi ne mulțumisem cu totă s-o numim Miss Emeralds și arătat de straniu ar părea, nu era în această pereche nici cea mai mică intenție batjocoritoare.

Felul în care, fără să facă nimic, tinuse ea în friu pe toți care-și făcuseră unii care umpleau universitatea din H. era pentru mine obiectul celei mai mari umiri. Nu luam parte la ieșirile nocturne ale colegilor mei dar stîmam destul de bine ce fel de fete frecventau și care era genul de frumusețe pe care-l găseau fără greș excitant. Miss Emeralds încarna contrariul, în ambele privințe. Cuvintele sînt prea brutale ca să definească genul ei de frumusețe, lucru ce nu s-ar putea face decît prin aluzii. I-am regăsit culorile cutreierînd dunele toamna și grația fragilă în freamătul botului unei căprioare pe malul apei.

Oamenii există în grade diverse: or, cea dintîi însușire pe care-o avea Miss Emeralds era să sugereze că ea exista doar din întîmplare și fără să aibă propriu-zis această intenție. Într-adevăr, pînă și cel mai nesemnificativ gest al ei părea să-i sublinieze des-

MISS EMERALDS

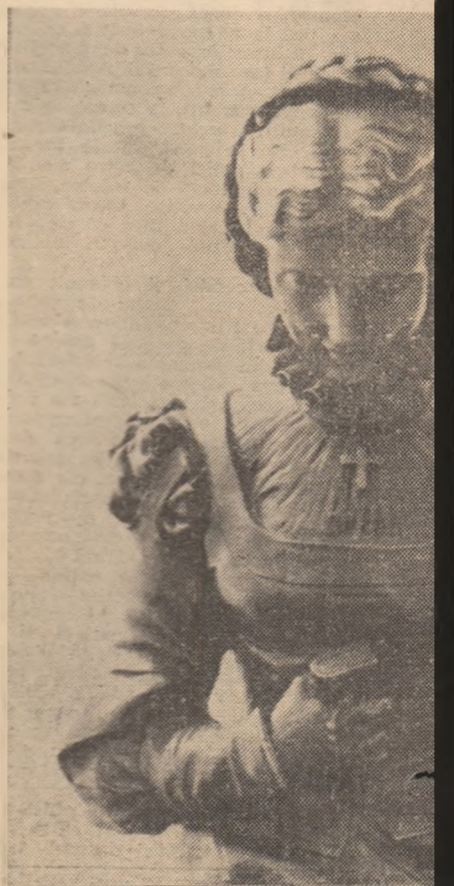
cumpănirea de a fi fost acolo și de a juca un rol pe care și-l îndeplinea alături de minune, ignorîndu-i teodată în mod vizibil esența. Era înțeles de străină în această lume puțin lată cu oameni de rasa noastră, înțeles de Ted L., cel care avea să devină unul dintre cei mai mari scriitori din secolul nostru și care era, pe atunci, singurul meu prieten, o numi Alogena.

Importanța ei între noi nu se măsura prin cît anume vorbeam despre ea, ci prin cît noi vorbeam. Și era un mitor să-i vezi pe cei mai cinici dintre noi neizbuțind să născocescă nimic pe care mică ironie ori clevețire se aseamă ei, atît de puternică era forța iradiază din ea. În fața acestei deruberale generale de care nici eu nu scăpam, întrebam aproape tot timpul care era natura acestei forțe. Miss Emeralds era fără nici o îndoială, o intelectuală păsionată cum puține se pot vedea. De nu asta ne subjugase la ea, ci iubirea pe care, fără de știrea ei, o degaja și atît de mare-i era inocența în această privință, încît puterea acelei emanări era înzecită. Ted L. îmi mărturisise singura dată cînd fusese în stare să rostească o răutate la adresa Alogenei, se simțise atît de vinovat încît îl prinsese în mod serios nevoia de a-ția o mină sau cel puțin un deget, asocia nu doar cu toate fapăturile minime, închipuite sau reale, ce-i în puseseră vreodată dragostea și respectul, ci și — și asta traducea perfect propriile-mi sentimente față de ea — cu tot ceea ce pe lume e pus în taină sub oblăduirea noastră, ca fiind plăpînd și gîngas.

Noaptea alunecam în lungi meditații despre Mekor Hayyim care n-avea cred, nimic erotic. Eram obsedat de ideea că o văzusem deja undeva, într-o ipostază supraomenească, iar starea de spirit față de ea era una religioasă.

Pentru mine, om de la munte bîntuit de pasiuni, ea era precum amurgul într-un codru de brazi, taină încremenită, neînmormurită, precedînd întinerirea și frigul. Glasurile se estompează, vîntul se oprește. Ochiul șopîrlei se dilată, fără să vadă nimic. Căldură retrăgîndu-se din piatră. Umbre înălțăstrîndu-se. Toate păsările de pradă își acoadează strigătele, se apropie pînă la punct de ruptură.

Imagînează-ți asta, fără înainte, iar după. Veșnic amurg într-un codru de brazi. Singele care o ia în răspăr, ochi privind înlăuntru, urechile care se

EMERALDS

unete, mâinile care mângie blana unui animal neînchipuit de gingaș. Acolo e ea, covârșindu-te, strălucitoare și blândă. Inima ți se strânge, buzele ți se deschid. Dacă ai frumusețe nu te strivește, e din pricină că nu există nici înainte și nici după.

Am priceput pe-ncetul că Mekor Hayyim nu făcea parte din speța noastră : era o zeită. Era ca zorii deasupra unui lac : tu, scufundător, începeai deodată să vezi. Era ceea ce împinge nepurele să scape de vulpe și de pușcă. Sălășluia în inima și în pasul fugarului. Se afla în toate antenele ce vibrează.

Aceste imagini nu erau doar poetice. Zeița se putea defini ca Frumusețe, dar cum să definești Frumusețea ? Putea fi definită ca Bucurie, dar cum să definești Bucuria ? Sau Frumusețea și Bucuria dimpreună ? Teologia Zeiței nu era nici pozitivă, nici negativă, era aluzivă. O teologie aluzivă e făcută pentru un obiect care se derobează, precum Zeița însăși. A spune că ea este ceva, un anumit lucru, înseamnă că calci regula teologiei aluzive ; a spune că se derobează, înseamnă a spune că se află dincolo de orice descriere. Ea este expresie. Orice ar face, e Grație, Frumusețe și Bucurie. O teologie pozitivă i-ar scoate de aici atributele. O teologie aluzivă, care este mult mai apropiată de adevăr, ar spune pur și simplu că acestea sînt niște însușiri expresive ce nu există în afara Zeiței. Fără Zeiță, întreaga realitate ar fi spectrală, de la cel mai umil fir de iarbă pînă la oameni, clădiri și vehicule. Totul ar fi învăluit pentru totdeauna într-o ceață deasă. Zeița nu e singe sau culoare ; ea nu-i decât adierea invizibilă care risipește ceața. La asta și slujește, de altfel, ceața : fără ea, Zeița n-ar fi în stare să dezvăluie că lucrurile pot fi și altfel decât spectrale. De aceea, se spune, e și bine să suferi, căci altminteri Zeița n-ar putea arăta că există o limită a suferinței. De aceea, se pare, și Răul există, Răul fiind perspectivă spectrală, suferință și multe alte lucruri de care Zeița are nevoie ca să se manifeste. Căci fără de Rău Zeița ar fi diferită sau n-ar mai fi. Dar, iarăși, cine oare ar putea preciza ce înseamnă „diferită”, de vreme ce nimeni n-ar putea spune ce anume este

Ea în realitate ? Ceață și adiere sînt numai niște metafore.

A doua zi o revedeam pe Miss Emeralds și toată imageria nocturnă ce mi se infățișase se afla confirmată, într-atît îi erau mersul de aerian, risul cristalin, mișcările de gingașe, atitudinea incurajatoare și rezervată în același timp, făptura-i emanînd o mireasmă unică de briză marină ce-mi umplea gura și nările de ozon și de sare. Iar ideea de-a o fi văzut undeva mă chinuia în așa măsură că, după vreo trei luni, sănătatea imi fu serios zdruncinată. Ceea ce începuse ca un simplu joc devenise o obsesie ce mă ținea treaz și mă împiedica să mă concentrez asupra multiplelor mele obligații. Din ce în ce mai des, închipuiam unul din smaraldele pe care le schimba în fiecare zi. Pătrundeam în acea lume verde în care-o întilneam pe Mekor Hayyim, Zeița Smaradelor și a tot ceea ce inverzește, precum tulpinile și frunzișul primăvara. Frumusețea-i era aproape insuportabilă. Simțeam citeodată lacrimi picurînd în adîncul meu ca niște stropi de ploaie pe un trotuar nevăzut, în întuneric. Ea nu era conștientă de prezența mea, dar într-o zi mă luă de mină și mă îndemnă să trec dincolo de acea formă inefabilă care e poezia lucrurilor. Mîna îi era fierbinte sau înghețată, nu știu. De atunci însă așteptarea imi deveni atît de îngrozitoare, încît mă hotărîi să fac ceva.

Vacanța de Crăciun se apropia și ne era tuturor teamă că în ianuarie Miss Emeralds nu va mai reveni la college, deși reputația-i era de-acum atît de solidă, încît decanul vorbea despre ea ca despre o viitoare colegă. La solștiul de iarnă, cînd își isprăvi cursul, am ieșit fără permisiune din clasă și am urmat-o fără să-mi pese prea mult să nu fiu văzut, într-atît mă temeam să n-o pierd. Ea își dădu seama de prezența mea și se opri ca să-mi dea timp s-o ajung din urmă, dar și eu m-am oprit, astfel că distanța ce ne despărțea — vreo cincisprezece picioare — rămînea mereu aceeași. Puteam însă să-i adunec mirosul de sare de mare, de care nările și gura imi erau pline. În cele din urmă, se întoarse și făcu cîțiva pași înapoi. Am rămas pieronit locului, simțînd că era prea tîrziu ca să mai fug și că, oricum, ar fi fost imposibil, căci nu mai aveam puterea de-a o face și m-aș fi prăbușit la pămînt fără să am răgazul de a schi-

O carte poștală de la Mircea Eliade, 3 ianuarie 1978

ta vreun gest. Spre surpriza mea, lucrurile se petrecură cam ca în visul meu. Miss Emeralds veni către mine și mă luă de mină. Am tresărit, într-atît era de rece sau de fierbinte. „Bill”, spuse și de atunci nimeni n-a mai îndrăznit să-mi spună așa. „Bill” ce-ar fi să încetezi să te mai zbuciumi ? Chiar dacă ai avea dreptate, asta nu servește decît la a complica lucrurile, oare nu pricepi ?” Și își văzu de drum, înaltă și fragilă, cu mina dreaptă ridicată a rămas bun sau a binecuvîntare, iar eu mi-am dat seama într-o străfulgerare că pogora din Primăvara lui Botticelli, că era zeita Venus ale cărei tălpi neprihănite abia atingeau pajistea, a cărei prezență aducea miracolul vegetației, a tot ceea ce inverzea sub pașii ei.

Eram sigur că toate reveriile mele nu erau simple halucinații era efectiv Zeița și, cine știe de ce, fusesem singurul care-și dăduse seama de asta. De cum izbucni să mă mișc, imi continuai urmărirea gîfîind. Miss Emeralds nu se mai întoarse către mine. Se deplasa cu o viteză vertiginoasă, fără să dăa impresia că se grăbește. La capătul puterilor, mi se păru că eram pe punctul de-a o ajunge, cînd împlinea o poartă metalică și dispăru într-o curte. O urma fără șovăială.

Nu mică mi-a fost uimirea cînd am dat peste un loc viran, mărginit de patru ziduri de cărămidă și plin de hîrtii filifind alene în voia vîntului. Nu era nimeni acolo înăuntru și nici urmă de vreo altă poartă nu întrerupea monotonia zidurilor de netrecut. Miss Emeralds, a cărei taină eram sigur că o deslușisem, dispăruse. Se făcu deodată foarte cald acolo, în timp ce sarea de mare imi năpădea gura și nările. Eram atît de sigur că n-o voi mai revedea niciodată, încît mă prăbușii pradă unei febre mult timp reținute.

LA SPITAL imi fu imposibil luni și luni de zile să întreb ceva despre Miss Emeralds, căci Ted L. nu mă vizita niciodată singur. O vedeam adesea în vis, mereu blîndă, tandră și nevinovată. La trezire, simțeam în gură acel nelipsit gust de sare de mare pe care l-am asociat cu prezența ei. Am aflat pînă la urmă că suplinitoarea de istorie părăsise universitatea odată cu mine, căci bătrînel profesor se întorsese după vacanța de Crăciun. Fusese deja aproape uitată și nu-și lăsase nîmănui adresa. Dar ipoteza cea mai probabilă era că se întoarse la familia ei, în Tennessee.

Cînd, de bine — de rău — am reînceput să urmez cursurile, relațiile mele cu profesorul de istorie, care era foarte mîndru de mine, deveniră de așa natură încît îndrăznii să-i cer noutăți despre Mekor Hayyim. Spre surpriza mea, imi declară că nu cunoștea acest nume. Nu-și mai amintea nici de numele suplinitoarei sale, dar era cu siguranță altul. Trăgeam amara concluzie că se senilizase.

Am vorbit din ce în ce mai puțin de Miss Emeralds, căci colegii mei, inclusiv Ted L., mă priveau cu un aer jenat. Odată cînd ne aflam singuri vislînd fără grabă într-o barcă pe lacul din singurătățile de la A., l-am întrebat pe Ted dacă-și mai amintea de Miss Mekor Hayyim. „Se pare, răspunse el, că-i rosteai tot timpul numele cînd delirai. Vorbeai și de o Miss Emeralds, te-am auzit chiar eu. Ce

chestie, credeam că n-aveai să mai scapi.” „Dar suplinitoarea profesorului J”, îl întrebai nerăbdător, cine era ?” Imi descrie o ființă insipidă ale cărei cursuri erau atît de monotone încît toată lumea se refugia în jocul de cărți ori în lecturi mai atrăgătoare. Imi confirmă că aceea domnișoară destul de trecută și de a cărei adresă se oferi să-mi facă rost se întorsese la ai săi în Tennessee.

Nu știu dacă nu cumva toată lumea urzise o conspirație a tăcerii în jurul celei supranumite Miss Emeralds, de teamă să nu mă facă să sufăr. De atunci am renunțat s-o mai caut căci eram și încă sînt convins că era o Zeiță ce nu-și manifestase esența decît față de mine, după care fusese silită să se retragă într-o dimensiune inaccesibilă. Odată ce ai întîlnit, ai recunoscut și ai iubit cu disperare o Zeiță, nu mai poate fi vorba să te legi de vreo femeie. Ceea ce a inverzit sub pasul ei lin nu s-ar mai putea vreodată vesteji sau pierde.

Am dus o viață cu totul castă, mai rău — fără nici o ispită. Căci în fiecare noapte, vreme de mulți ani, îi simțeam miinile delicate și reci atîngîndu-mi fruntea și mirosul-i de briză înconjurîndu-mă ca un voal și sarea de mare pătrunzîndu-mi în gură și în nări și risu-i cristalin izbucnînd ca un izvor dătător de viață pe o pajistă fericită și multicoloră.

Mă întreb de ce „s-a manifestat în viața mea atît de timpuriu, eliberîndu-mă de orice dorință, de orice sclavie — oare nu mi-a dat astfel o dovadă de dragoste mult mai mare decît ar fi fost posesia, chiar și aceea a unei zeite ?

Presimt că nu voi întîrzia prea mult s-o întilnesc, iar mîngîierile-i dulci au acum ceva febril. Imi place să cred că e nerăbdătoare să mă revadă față către față, să mă ia de mină și să mă ducă pe acel tîpșan care înflorește sub pasul-i ușor și pe care ea îl binecuvîntează cu mina ridicată. Căci o viață e scurtă, dar o iubire credincioasă e lungă și merită o recompensă pe care doar Zeița e în stare s-o acorde”.

În timpul vieții profesorului William H. nu se știuse că pasiunea sa fusese să colecționeze smaralde. În apartamentul său, s-au găsit în valoare de peste trei milioane de dolari. Colecția lui de la Boston, Massachusetts, conține o piesă unică pe care a cumpărat-o nu se știe cu cît de la un lama tibetan provenind din mînăstirea de la Tachihumpo. E vorba de celebra piatră numită Ochiul Zeiței Tara.

Ochiul Tarei nu e cel mai mare smarald din lume. În 1963, s-a furat din Muzeele Borgia, de la Roma, un disc de smarald cu caractere magice incrustate, datînd din cel de-al doilea sau al treilea veac al erei creștine, a cărui valoare este inestimabilă. Discul n-a fost încă regăsit.

William H. a realizat fără îndoielă colecția specializată cea mai bogată în smaralde din lume : ea totalizează peste 1900 de pietre, cea mai mare parte montate, solitare sau însoțite de briliante. E deschisă vizitatorilor în fiecare vîneri, între orele 11.00 și 19.00.

In românește de
Dan Petrescu

Romania literară 13

PUIS : Rugăciune

Placă personă cu călăreț

IOSIF NAGHIU

A treia caravelă

● **IN DRUM** către „Indiile” americane, în apropierea insulelor Haiti, una din cele trei nave ale escadrei lui Columb, comandată de căpitanul Martin Alonso Pinzon (cel care la cîteva săptămîni după întărcere avea să moară de inimă rea), dispăre timp de o lună. Episodul, ocolit cu grijă chiar și în Jurnalul de Bord al lui Columb, e un motiv în plus pentru o piesă de teatru, de vreme ce orice descoperire a unui nou continent nu este doar geografică ci și existențială. Nimeni n-a explicat motivele „ruperii” de escadră a celui care, făcînd atît de mult pentru găsirea celor trei caravelle și reușita expediției, a primit drept răsplată atît de puțin. Piesa, ca și fragmentul de față, nu încearcă o reabilitare a lui Martin Alonso Pinzon și nici o demigrare de tip „Salieri” a celui care a descoperit Lumea Nouă. Este doar relatarea imaginară a „rătăcirii” de-o lună a corabiei „Pinta” și a marinarilor și ofițerilor săi, obsedați de imaginea unei himere cu chip de femeie, în același timp lebită. Speranță. Călează dorită spre mult rîvnita Tărî de Aur. Și-o posibilă punere-n pagină a conflictului dintre Pinzon și Columb.

I.N.

— VISUL —

(O pinză transparentă, fumurie, se ridică încet, dezvelind hruba unei corăbii legănate de valuri puternice, furtunoase. Cristofor Columb este prins în lanțuri de peretele hrubei. Este slab, nerăs, cu hainele rupte. În jurul său, în semiintineric, umbre abia bănuite gem, își scutură lanțurile, împloră. Prinț-o spărtură murdară, război o lumină spîrtire. Cu fața iluminată ca de sfînt sau nebun, Cristofor Columb vorbește unui auditoriu imaginar.)

CRISTOFOR COLUMB: Prea slăvită regină a Spaniei, în ciuda umilirii la care sînt supus de către trimișii dumneavoastră, niște nobili infumurați și lipsiți de discernămint, am credința că această încercare mă va apropia și mai mult de Dumnezeu și de Sfînta Scriptură. Ca atare, la orice suferință și umiliri aș mai fi supus, convins de misiunea mea ca servitor al dumneavoastră și purtător al Domnului pe pămînt, îndrăznesc a cere permisiunea să vă pun la picioare, strălucită regină, ultima mea descoperire din cea de a doua călătorie: mult controversatul război pămîntesc, care nu se află așa cum se susține, nici la izvoarele Nilului, nici în Fericele Insule ci, după cum au arătat atît Sfînta Scriptură cit și Venerabilul Beda, Sfîntul Ambroziu, Ioan Scotus Eri gena și Isidor cel Sfînt, la extremitatea răsăritului asiatic, într-o emisferă necunoscută de anții și descoperită de mine cu ocazia ultimei călătorii...

(Așteaptă un răspuns, dar văzînd că nu vine, începe să se zbată în lanțuri.)

Dați-mi drumul, sînt așteptat la palat, regina dorește să îi explic cum poate fi una din cele două emisfere ale pămîntului o jumătate de sferă și cealaltă, o jumătate de pară rotundă cu o ridicătură la codiță asemănătoare cu un sfîrc de șin așezat pe suprafața unei mingi!... Nu, nu mă dezlegați de lanțuri, doresc ca întreaga Spanie să fie martoră umilirii la care sînt supus ca răsplată pentru că l-am adus Lumea Nouă!...

Martin Alonso Pinzon, blestemul tău m-a ajuns
Martin Alonso Pinzon, săgeata ta m-a străpuns
Martin Alonso Pinzon blestemul tău m-a ajuns!...

ACTUL AL DOILEA

(Cabina lui Pinzon. De undeva de afară, se aud zgomote, bătăi puternice în ușă. Pe un pal de campanie, Martin Alonso Pinzon doarme învelit într-o pătură sîngeră. Bătăile în ușă nu conteneșc. Pinzon se zvîrcolește în somn, într-o înecare mută cu cineva nevăzut. Scoate un gemăt care se transformă în strigăt.)

MARTIN ALONZO: Cine e?... Ce se întîmplă?...

Intră De Sotto. Este urmat de Diego, Martinez, Valverde și încă un ofițer. De Sotto aruncă pe masa plină de hărți și instrumente de orientare o mantie multicoloră, confecționată din fulgii și penele a sute de păsări exotice. Mantia cade răsfrîindu-se încet, misterios.

DE SOTTO: Această podoabă pe care îmi îngădui să o numesc de război, a fost găsită pe puntea vasului în dimineața aceasta. Rezultă că indienii se strecoară noaptea pe vas. Întrebînd marinarul de cart, el mi-a răspuns cu o insolentă care ar trebui pedepsită cu nu știu nimic deoarece au primit de la cineva permisiunea să doarmă!

MARTIN ALONZO (trezindu-se): Prost!... Nimeni nu doarme atunci: cînd știe că viața lui e în pericol!

DE SOTTO: Aveți dovada în față!
MARTIN ALONZO: Ajunge!... Vrei să pedepsești marinarul și prin asta să îmi atrag dășnăvnia lor! (Căscă.) Cuiori de război!... Indieni!... Uip că vasul e ocrotit de imaginea acelei femei trimise de Dumnezeu? (Eseret.) O, am obosit să vă tot explic, pe voi nimic nu vă clătește din indoială! Nu Căbeo e orb ci voi!... El cel puțin crede fără să vadă în timp ce voi cu toate că vedeți, nu puteți crede! (Curios.) De Sotto, pe mine mă vezi?...
DE SOTTO: Da!...

MARTIN ALONZO (face un pas înainte): Și acum?... Pe cine mai vezi?...
DE SOTTO: Pe dumneavoastră!

MARTIN ALONZO (mai face un pas): Și acum?...
DE SOTTO: Pe dumneavoastră!

MARTIN ALONZO: Cătr bătrîn și la căpătînat!... În interior să mă văd la mine-n cabină pînă nu îmi vine să văd și ce trebuie nu numai ce există! Și pînă cînd, înainte de a mă saluta pe mine, nu i te închini Ei!

DE SOTTO: Să mă închin?...!

MARTIN ALONZO: Da, da, da!... Să i te închini cu tot respectul ce i se cuvine! Cu credința și respectul ce i le dătozezi! Pentru că înainte de toate, chiar și de mine, prezența Ei impune smerenie și credință, să p dăteze cuvintele și gîndirea, purificîndu-le de primejdia indoielii! Și acum du-te, dar nu înainte de a îndeplini cerșomonul pe care orice nobil e dator să-l îndeplinească atunci cînd e o Doamnă de față. Iar dacă spunei că nu e de față, cu atît mai rău pentru voi. Oricum, salutați după ceremonialul amintit, nu strică să vă mai aduceți aminte de regulile cavalierismului. Așa că filiiți, filiiți-vă pălăriile larg!... Cît mai larg!...

(De Sotto privește o clipă descumpănit, apoi își scoate pălăria și mătură podușca cu ea.)

DE SOTTO: Domnule!...

(Ceilalți ofițeri își scot și ei pălăriile și salută. Ies. Intră Torres. Privește mirat după ei.)

TORRES: Văd și nu-mi vine să cred! De Sotto și ceilalți salută, după tipicul obișnuit numai la curte, în fața unei doamne de rang!...

MARTIN ALONZO (nervos): Ce se întîmplă pe punte? Cine le-a permis marinarilor să doarmă cînd sînt de cart?...

TORRES (simplu): Eu!...

MARTIN ALONZO (surprins): Și poți să-mi explici de ce?

TORRES (discret): Am auzit că noaptea, apariția aceea, Himera, are obiceiul să iasă pe punte. M-am gîndit s-o feresc de unele priviri nedorite. Dar dacă do-riți...

MARTIN ALONZO: Nu, nu... Deocamdată totul să rămînă așa! (Se gîndeste, începe să ridă în timp ce își trage cizmele.) Am impresia că ești unul dintre puținii care mă înțeleg. Care gîndesc ca și mine. Deși... niciodată nu poți să știi ce gîndesc eu. Mai ales că am obiceiul să gîndesc — nu-i așa? —, cînd pentru mine, cînd pentru altul! (Ride iar.) Ce zici de această dualitate?... Mă cheamă Pinzon și totuși uneori vorbesc în numele lui Columb... Mă îmbrac cu hainele lui. Și mă port / ca și cum aș fi el! La ce / poate duce tot teatrul asta?... / (Își aduce aminte.) Azi noapte l-am visat pe Columb, / înlăunțuit la picioarele patului

meu / prefigurîndu-și pedeapsa / pentru cele făcute! Mă implora / să-l salvez! Ce poată să-nsemne / una ca asta?...!

TORRES: Dumnezeu v-a hărăzit cu darul acesta!

MARTIN ALONZO: Să zicem!... (Mai calm.) E un fel de-a vorbi!... Și un fel / de-a vorbi nu e altul!... / M-ai liniștit temporar. De-o zizanie / interioară. Privitor la utilitatea / micului cumul ce-l dețin / printre nume de-o vreme!... Ciudat!... Cît de mult doream să aud cele spuse de el!... Și acum cînd rostește aceste cuvinte, exact, riguros, fără inutile transpirații sau ezitări, în loc să fiu mulțumit, parcă aș auzi în spatele lor risetul batjocoritor al celui maestru al măsurătorilor inexacte care-i Columb... (Tare.) Îți rizi de mine Torres?

TORRES: Cum mi-aș permite!... Doar eu vă stimez!...

MARTIN ALONZO: Și asta nu-i un fel de batjocură?... Ca și a marinarilor cînd mă aclamă cu dinții rinjiți?... Cu dinții rinjiți și cu instinctele atîțate de sunete și imagini?... De imagini din alea lascive care reprezintă pentru ei sumbul dăruirii!... Deși, dacă vrei să găsești nemurirea, nu asta-i imaginea ideală!... (Pauză. Curios.) Torres!... (Arată afară) Ce cred ei despre Ea?...
TORRES (degajat): Toți cred cîte ceva. Dar nu trebuie luați în serios. După cum ați și spus: trec totul printr-un filtru vulgar. Carnalizează, carnalizează!... (Amuzat.) Unul dintre ei m-a și întrebat dacă Ea are sex...

MARTIN ALONZO (surprins): Cum?... dacă Ea are... (Furiș, gata să-și iasă din mîni.) Ce teologi și vicleni!... Dacă ea are...
TORRES: De fapt marinarul nu s-a gîndit la nimic concret. Totul a pornit de la o dispută pur teologică.

MARTIN ALONZO: Ce animale!... (Începe să bata cu cizma în podea ca și cînd ar încerca să strîmese niște pobolani în vizibila Brusc, se calmează.) Ce porcărie! Vasul înămădit, / fără o boare de vînt, pînă / încă departe și Ea, Călausa, / Trimisă lui Dumnezeu și-a Tării / De Aur, închisă-n batjocura lor / ca în complimen-țu-ri mai firea! / Cum s-a ajuns pînă aici?...!

TORRES: V-a raportat: Totul a pornit de la întrebarea dacă ingerii au sex...
MARTIN ALONZO: De necrezut! (Brusc, curios) Și tu ce zici?...
TORRES: Problema-i nelămurită! Cînd eram copil, frățel vecinului îi spuneau: „Să împins de un tainic elan, într-o zi am căutat-o în locul acela.”

MARTIN ALONZO: Si ce ai aflat?...
TORRES: Că dacă mai pun vreodată degetul unde nu trebuie, totîl fetei mi-l tăie!

MARTIN ALONZO: Deci fata nu era inger! Un inger este abstract!

TORRES: Desi marinar! spun că nu au văzut un inger ci o femeie.

MARTIN ALONZO: Marinarul spun multe! (Mirat, încordat.) Unde a fost văzută?...
TORRES (ezitînd): În patul unuia dintre marinari... Nu că așa crede în zvonuri... Mai ales că Herrera e un ins nespălat!

MARTIN ALONZO (grăbit): E clar că-l un zvon gratuit! Fără o bază reală.

TORRES: Așa zic și eu: Fără o bază reală. În afară de cîteva risete infundate, acolo în pat. Nu merită nici o atenție...

MARTIN ALONZO: Nu, nu merită!... Să nu mai vorbim despre asta!... (Pauză) Ce gusturi și pe Femela asta!... (Revine.) Desigur, e doar un zvon!... Deși, faptele par să confirme. Nu a fost la niciunul dintre ofițeri... La tine a fost?

TORRES (ușoară ciudă în glas): Nu!...
MARTIN ALONZO: Mă miră!... (Arată patul său) Nici la mine! (Includat.) Deși drumul către cabina mea era cel mai scurt!... Cum ară?...
TORRES: Sînteți strălucitor, domnule!

MARTIN ALONZO: Strălucitor, strălucitor, dar ridurile se văd!...

TORRES: Aveți o strălucire perfectă, domnule! Nu altfel de orbitoare ca să ia ochii, dar nici altfel de uzată ca să nu se remarcă. Este o strălucire vie, premonitorie, sărbătorească. O strălucire de mire!

MARTIN ALONZO: De mire?... Sînt un om aproape bătrîn!...

TORRES: Iată un cuvînt ce nu vă poate atinge!...

MARTIN ALONZO: Iată singurul cuvînt care mă umilește! În timp ce pentru alții imaginile cuvintelor sînt încă forme vii, ale recunoașterii și speranței, pentru

mine, realitatea lor concretă, palpabilă, este o umilire continuă!

Ridică o mină, o ridică pe cealaltă în speranța că se întîmplă ceva.

Mire, zici?... Mirele cui?...
(Torres scoate pălăria, și-o flutură larg și se înclină fără să spună un cuvînt, către cineva nevăzut.)

MARTIN ALONZO (sie-și): Ar putea fi o capcană!... O capcană amorfînd rostul vegheii. În timp ce Columb, undeva, chicotește, rinjește în spatele meu!...

Privește la Torres care a rămas inclinat.

Fu mire?... Acum și aici?... / Fără preot și avînd drept mîreasă / o nălucă de aer?... Pe care marinarii / o urmăresc ca pe-o găinușă / bună de jumult?... Ce ironie amară, / amară, ca o capcană și-reată / care vrea să mă lege!... (Mirat.) Și totuși, / dacă-i o ironie, de ce oare inima mea / a început să bată sărbătorește / și singele îmi pulsează / mai iute în vine?... Torres, / tu ce pui la cale?... /
TORRES: Nimic altceva decît calea!

MARTIN ALONZO: Dacă în înclinarea lui ar exista un răspuns. Dar o înclinare e doar o-nclinare. Înclinîndu-se, mă înclină puțin și pe mine! (Tare.) Mire zici!... (Sie-și.) Dacă-și închipuie că a întins către mine un laț, să mă fac că-l înșfac întinzîndu-l și eu mai departe! (Tare.) În cel-l privește pe marinarul Herrera, va fi judecat!

TORRES: Ordinul nu se discută! Totuși arestarea unui tovarăș de-al lor, în preajma acestui sărbătorește eveniment, ar putea sugera marinarilor idei neplăcute.

MARTIN ALONZO: Idei?... Ce fel de idei?...!

TORRES: Să zicem arbitrarul necesității! Sau hazardul consecutiv al unei / realități fantomatice. După ce ați impus apariția unei femei care nu există / ordonați arestarea / celui care-i confirmă prezența!

MARTIN ALONZO (strident): Dar o mîreasa mea!...

TORRES: Sub ce acuzație arestez marinarul?

MARTIN ALONZO: Viol!

TORRES: Viol?...!

MARTIN ALONZO: Viol!

TORRES: Am întocles! O asemenea faptă nedemnă de un marinar al reginei și de ținta spre care-am pornit trebuie pedepsită! (Iese)

MARTIN ALONZO: Mire de formă / al unei mîrease informe!...

Și care capătă chip, se impune, devine concretă pe urma impulsurilor noastre pripite. Ca un joc de umbre ce pune stăpînire pe umbre. Făcîndu-le să dispară, să se incline și să incline împrejurimi?... (Hotărît.) Dacă puterea e numai un joc / să vedem cîtă putere / e într-un astfel de joc / care ridică închipuirea / la rang de mîreasă...

II

(Voci, zgomote. Apar Torres, cîteva ofițeri, urmăriti de niște marinari agitați)

MARTIN ALONZO: Ce se întîmplă?... (Marinarilor.) Unde vă credeți? Într-o cocină?... (Enervat.) Porcilor!... (Intînind, marinarul se dau înapoi.)

TORRES (arată la un marinar pus în lanțuri): În ciuda invinuirii aduse, Herrera a protestat, cerînd marinarilor să îndrepte corabia în altă direcție. Spunînd că este dorința Celei Alesse! Și în timp ce povestea tuturor metodele de „navigație” folosite pe parcursul acelei nopți cu Femela, marinarul cu simturile întărite, îndreptau corabia într-o altă direcție!

OFITERII: Ce ne mai pierdem vremea cu el?

MARINARN: Să fie judecat! Însă fără pîrtinire!

MARTIN ALONZO (cere liniște): Foarte bine! Va fi judecat fără pîrtinire. Aveți dreptul să îl alegeți pe conducătorul Completului de Judecată. (Marinarul arată cu toți spre Segovia)

OFITERII: Dar e numai un matelot! Completul de Judecată trebuie condus de un gradat!...

MARTIN ALONZO (marinarilor): Și ei au dreptate! Regulamentul nu poate fi schimbat fără consimțămîntul reginei. Dar dacă regulamentul nu poate fi schimbat, marinarul poate fi avansat!

OFITERII: A fost un viol!...

MARINARII: N-a fost viol!...

(În timp ce marinarul și ofițerii se ceartă, Segovia se apropie de Pinzon, așteptînd)

MARTIN ALONZO: Șef de echipaj! Îți convine?... (Segovia vrea să-i sîrute mina.) Segovia, ce vrei să faci / este prea puțin, evenimentele / tind să ne depășească, Himera sau / Realitate, de Femela asta am ajuns / să depîndem eu toți! Taci / și ascultă, ca un șef de echipaj /

degajat, fără probleme; Garcia / a dispărut, ultima dată / a fost văzut umblînd de nebun / prin coltoane, iar Torres / îi arestează pe cei "bănuți" / "căr" ar fi avut relații cu Ea... / Și acum, tu, implicat / în judecarea unui caz de viol / și eu, gata să-mi pun pirostriile / cu invizibila violată! Știu, / Vrei să fii drept, imparțial, / nu dorești să condamni un om / care a-metrit de alcool și-a luat visul / realitate! Dar Segovia, / nu-i timp de întrebări, trebuie / să ocoțim drumul navei spre țintă / și imaginea care simbolizează / această înaintare. În fond, o femeie / care există, poate pricinui devieri / doar de la ordinea temporară / a faptelor, fără să primejduiască / întregul, în timp ce o femeie / ce nu există, poate da naștere / la ideea că totul e o himeră! / Așa ceva nu putem accepta! Pentru viol / în timpul serviciului / orice marinar poate fi împușcat! / Pentru visarea unui viol, / tăierea unui dogot este de ajuns!... (..)

III

(Pupa corabiei, Camillo și Abello roșăie seminte scupindu-le coșile în apă. Din-spre provă se aude cearta ofițerilor cu marinarii. De undeva dinspre mal, zgomotul junglei)

ABELLO (scupind semințe): Că lor ce pasă! Isi dispută. Femeia și intrarea spre Tara de Aur și ne-au lăsat nouă greul! „Hei, amărîții de colo, luati si voi golul dintre spațiu și cer și înșenă!” ca să știm drumu-napoi!... Adică, înșamintăți-l!... Că de rest, ne ocupăm noi!... CAMILLO (vrea să scuie în apă dar se opreste): Nu-i prea convine nici apoi. E furioasă! Uite ce valuri face!

ABELLO: Se primeneste. Se ceartă cu golul în care zăcem sub cer. Că s-o fi plictisit și apa asta de cind ne tot ține în spate, de acolo, de unde e, din adine... CAMILLO: Ba, tare mi-e teamă că și golul ăsta de care vorbim, o fi gol numai în capetele noastre. Și că văzut de altcineva, de altundeva, cine știe ce iarbă pentru animale nevăzute o fi!... (Scupă mai încet, cu atenție.)

ABELLO: Se zărește un porumbel! (Îl privește.) Parcă-i un porumbel de pe la noi... CAMILLO: De unde știi?... ABELLO: Are zborul mai jos!... Și mai... Zboară de parcă nu ar zbura ci... Plinge de parcă n-ar plînge ei ar zbura!... E un porumbel din al... nostru care confundă tristetea cu bucuria și cerul cu marea!... Nu m-ar mira să se repedă-n oglinda a-lincă a apoi crezînd că se-avîntă-n văzduh!... E un porumbel bun de orice, obișnuit cu de toate!... Zborul său e un sacrificiu necontenit, o veseleală, sanctificare în numele necesității! N-are cap, n-are stomac, n-are cioc, n-are ghiare!... Pare o jucărie a cerului!... Două aripi care nici nu știi dacă zboară sau își caută trupul!... Un pacifist alb și micuț, atît de perfecționat că nici nu mai știe ce-i hrana și apa!... Zboară!... Se lasă purtat de vînt!... De întimplare!... E un porumbel filozof!... Se apropie!... Crede că vasul nostru e un liman! Nu mai dă nici din aripi! S-a plictisit! S-a resemnă! S-a săturat să tot zboare așa! Fără ochi... fără cioc... fără ghiare și fără stomac!... Vrea să-și adune aripile în jurul trupului său dar nu și-l găsește!... Decît în memorie!... Pare trist... pare dezamăgit... pare dezolat, fără să știe ce e tristetea, dezamăgirea, dezolarea!... Își lasă aripile în voia hazardului, nici el nu mai crede în rostul lor!... (Aștig.) Cade! Cade!... Se prăbușește pe noi!...

(Suiet în creștere. Se aud tot mai des zgomotele făcute de marinarii și ofițerii care se ceartă. O lumină orbitoare cuprinde spațiul de judecată, unde ofițerii și marinarii au minile întinse acuzător unii spre alții. Zgomot sec, scurt de satir. Strigătul animalic al lui Herrera)

IV

(Loc întunecat la pupa corabiei. Cîțiva ofițeri.)

DE SOTTO: Domnilor, știți pentru ce sîntem aici! Cu toate că avem datoria su-punerii, lucrurile au luat un curs nedorit. Locotenentul Garcia a dispărut, marinarii au uitat de îndatoriri, cînd nu se revoltă, lenevise toată ziua...

VALVERDE: Instrumentele de orien-tare încurcă nordul cu sudul...

MARTINEZ: La naiba, n-o să însiruți acum tot pomelnicul celor întimplante de cînd am sters-o de lângă Columb!...

DIEGO: Prostia asta n-am s-o înțeleg niciodată! Să-ți schimbi numele, respec-tabil, cunoscut în lumea întreagă, cu unul de două parole! Auzi, în loc de Martin Alonzo Pinzon, Cristofor Columb!...

DE SOTTO: Acum nu e vorba de Cris-tofor Columb ci de Martin Alonzo Pinzon care și-a pierdut autoritatea în ultimul timp...

MARTINEZ: Parcă-i vrăjit!...

VALVERDE: Vede ce i se năzare! O-dată cu cei doi marinari de la pupa...

DE SOTTO: Domnilor, sîntem ofițeri ai reginei, datoria noastră este să executăm ordinele comandanților noștri. Avem însă dreptul și obligația să ne împotrivim a-tunci cînd aceste hotărîri sînt nebu-nest!

VALVERDE: Formulara-i exagerată!

MARTINEZ: Atunci închină-te și tu la femeii care nu există! Așteaptă-le în ca-bină noapte de noapte. Uită-ți familia, soția, copiii, părinții, țara, credința, de dragul unei închipuirii!... Dacă am fi avut alături de noi măcar un reprezentant al bisericii...

DIEGO: Ai trage în indienii de pe mal mai împăcat?

MARTINEZ: Nu trag în ei decît atunci cînd se apropie prea mult de corabie.

DIEGO: Poate au gânduri pașnice...

MARTINEZ: Bolile se iau pe orice cale! Mai ales pe cea pașnică!

DE SOTTO: Dumnezeu să ne ierte, aș

fi preferat să nu apolăm la această solu-ție, dar dacă altă cale nu e...

DIEGO: Întrebarea care mi-o pun: După preluarea comenzi de la Martin Alonzo Pinzon, continuăm drumul spre Tara de Aur sau ne întoarcem?... MARTINEZ: Continuăm!...

VALVERDE: Ne întoarcem!...

DE SOTTO: Domnilor, e cazul ca mă-car de data asta să fim de aceeași părere! Vom retrage căpitanului nostru comanda corabiei și ne vom întoarce la baza din San Salvador. Acolo și numai acolo, adă-văratul Cristofor Columb va hotărî par-tea de vină a fiecăruia și drumul ce îl vom alege de urmat!

VALVERDE: De acord! Să mergem de îndată la el!

(Vor să pornească dar sînt opriți de o lumină orbitoare. În mijlocul ei, apare Hi-mera. Este pentru prima oară vizibilă pe de-a-ntregul. Ofițerii duc mîna la ochi nevenindu-le să creadă. Valverde cade-n genunchi. Himeră cu chip de femeie pri-vește la ei surizînd. Dispare.)

VALVERDE: Minune!...

DE SOTTO: Nu pot să cred!... Sînt în-conjurați de un grup de marinari conduși de Torres și Segovia. În urma lor, apare Pinzon.

MARTIN ALONZO: Torres, preia co-manda!

TORRES (marinarilor): Arestați conspi-rații!

DE SOTTO: Trădătorule!...

MARTIN ALONZO: În lanțuri cu ei!... (După o pauză) Dar fără să li se retragă onorurile.

TORRES derutat): Decî în lanțuri, dar fără...

MARTIN ALONZO: Dezavuare și res-pect!... Respect și dezavuare!...

TORRES: N-o să fie cam dificil!...

MARTIN ALONZO: De ce?... Doar a purta lanțuri / e omenesc!... Adaptați-vă și voi / la noile reguli, ați văzut / cî de iute se schimbă! / Puneți-i / în lanțuri și dați-le / onorurile ce li se cuvin!...

(Iese grăbit în căutarea Femeii. Se în-toarce derutat, privește în jur, iese din nou. Va mai face mișcare de cîteva ori. Torres se îndreaptă stîngaci spre De SOTTO și după ce îi pune căușele, se înclină.)

TORRES: Domnule!...

DE SOTTO (disprețuitor): Porcule!... (Iese după ce mai privește odată spre locul unde apăruse Femeia)

TORRES (celui de-al doilea ofițer, după ce-i pune căușele): Domnule!

MARTINEZ: Porcule!... (Către Martin Alonzo Pinzon care s-a întors privind deru-lat spre locul unde apăruse Femeia) Domnule!...

MARTIN ALONZO (absent): Dom-nule!... (Iese din nou, căușind)

TORRES (către Diego): Domnule!...

DIEGO: Porcule!... (Către locul unde fusese cu cîteva clipe mai înainte, Pin-zon) Domnule!... (Iese)

MARTIN ALONZO (întors cu întîrziere, către locul unde cu cîteva clipe mai înai-nte fusese Diego) Domnule!... (Iese cău-tînd)

TORRES (către Valverde): Domnule!... (Acesta nu se mișcă, Amenințător.) Dom-nule!... (Îl îmbrînțește. Valverde cade.)

VALVERDE (de jos): Porcule!...

MARTIN ALONZO (revine, enervat de căderea lui Valverde, către Torres). Por-cule, porcule!... (Iese)

TORRES (enervat, către Valverde): Porcule!... (Către locul unde fusese Pin-zon) Domnule!...

(Iese, după ce mai privește cîteva clipe locul unde fusese Pinzon. Scena se golțește, liniște. Din culise, apare surzător Cris-tofor Columb. Înaintează încet.)

(Fragmente din piesa în trei acte A treia caravellă)

GEORGE BARON LÖWENDAL : Pălimarul (Ciopotarul)

Dumitru ȚEPENEAG

Un român la Paris (XVI)

— fragmente de jurnal —

10 iunie 1971

AM VORBIT cu Mona și cu Sorin Ti-tel la telefon: vine Dimov la Paris (cu Marina). Va să zică, tot a reușit! „E cînd și prea devreme, e cînd și prea tîrziu”... Visul meu de-a petrece cu Dimov la Pa-ris se împlinesc cu o întîrziere care îl anulează. Poate că de fapt el are dreptate: m-am schimbat, m-am maturizat, m-am sclerozat. Vertiginos! (...) De ce toată nemulțumirea asta, ce vreau mai mult? Nici nu meritam să reușesc mai mult decît am reușit. Și de ce atîta am-biție? Am pierdut nonsalanța și grația de aleodată, sînt crispat, preocupat de fleacuri. (...)

12 iunie 1971

M-AM DUS la Gabriel Marcel să-i vor-besc de revista pe care vrem s-o scoa-tem în Germania. Același lucru am să-l fac mline cu Mrozek. Iar Paul Miron nu răspunde la scrisoare, nu-mi mai dă nici o veste; indolența asta mă scoate din sărite. Și nici Pituț nu-mi scrie.

Cotruș, în sfîrșit, s-a hotărît să se în-toarcă în România. E cam speriat, mă sfătuiește să rămîn aici. Zice că acolo va fi din ce în ce mai rău, că Ceaușescu nu numai că nu-și va însoti gesturile din politica externă de măsuri liberalizatoare în interior, dar va deveni din ce în ce mai tiran, mai capricios, mai arbitrar. O dictatură personală în toată legea!

Proiecte cu Miereanu pentru un fel de happening muzical în aer liber (lingă Pa-lais Chaillo), pe ideea „Jeu de loie”. Nu-mai că Miereanu e cam neserios.

13 iunie 1971

ÎN DEFINITIV de ce n-aș numi depei-zare acest sentiment de neintegrare pe care-l resimt de cînd sînt aici. Senzație de vis monoton, de temporar și trecător, de precar... Nu știu cit am exagerat spu-nîndu-i lui Cotruș că omenii pe care-i vîd în jurul meu, pe străzi și în cafenele, sînt parcă niște fantome, niște plămujiri ale imaginației. Îlămine de judecat — și asta n-o pot face decît după ce mă întorc în România — dacă senzația asta de înstrăinare nu ține de o transformare (prea bruscă!?) petrecută în mine în-sumi; mă gîndesc la asta pentru că am observat că nu mi-e propriu-zis dor nici de Mutica nici de Piturea (cu alt mai puțin de ceilalți), nu am nostalgia locu-rilor „natale”. Să fie oare efectele acestei alunecări spre moarte pe care o simt din ce în ce mai concret? Senzație inso-țită de tot felul de alte fenomene se-cundare: de la lipsa de dorință ero-tică (...) pînă la un soi de indifferență care nu trebuie confundată cu nepăsarea ti-nerească din „epoca Ana Ipătescu”, o a-nestezizare sentimentală care din neferi-cire nu mă duce la ataraxie și în cadrul căreia persistă totuși mici ambiții lite-rare, cum e de pildă aceea de-a publica un volum aici, la o editură pariziană. Oare fără asta m-aș grăbi să mă întorc în România? Și oricum, de unde ne-mulțumirea de care n-am putut scăpa nici un moment în aceste 9—10 luni petrecute la Paris? Și dorința de singurătate, de izolare pe care am impresia că nu mi-o pot satisface decît din cauza unor auto-matismе, a unor deprinderi sociale ori poate din lășitate — cum s-o numesc altfel — care m-a împiedicat pînă acum să mă sinucid. Dacă mi-e dor de ceva, mi-e dor de zilele banale și calme de pe vremea cînd trăiam cu Simina în Mécet și jucam șah prin corespondență...

Toate astea nu sînt oare sîmnele ra-tării?

În sfîrșit, am îndrăznit să spun cu-vîntul: ratare. Poate că acum voi privi mai liniștit în jurul meu.

(cîteva ore mai tîrziu)

Consolatoare, dintr-un punct de vede-re, conversația cu Mrozek care mi-a vorbit despre „dubla înstrăinare” pe care o are de suportat un intelectual venit din Est: altă limbă, oarecum altă cultură, și, în plus, alt mod de gîndire, alte idei politice. E aici în Occident, un entuziasm cam naiv dublat de orgo-liul celui sănătos (sau bogat) care nu poate crede în suferința bolnavului. Sin-tem marcați, sîntem ciupați, noi cei din Est; pînă și adevărul spuselor noastre, veracitatea experienței trăite într-un regim așa-zis socialist, ne sînt puse aici la îndoială. (Pe stradă trec mașini cu nuntași care clacsonează cu o veselie nătîngă; mașini albe, decapotabile) — Și nu putem face nimic? I-am întrebat.

Mrozek a părăsit Polonia în 1963 și de atunci nu s-a mai întors niciodată. În 1968, pentru că a protestat împotriva invaziei Cehoslovaciei, piesele i-au fost interzise. I.E. deși de neajut: sin-gura salvare nu poate veni decît tot din Rusia.

De ce nu încercăm să ne unim, noi intelectualii din Est? I-am vorbit de proiectul de revistă. N-a fost deloc en-tuziasmat. Nu crede că nu poate trăi fără să scrie. Bani probabil că încă mai are de pe vremea cînd era jucat peste tot; mai e și acum jucat, dar din ce în ce mai puțin. (...) Văzîndu-l atît de defetist n-am avut curaj să-i propun — așa cum aveam de gînd — un dialog pe care să-l publicăm într-o revistă fran-ceză. Mi-a fost frică să nu mă refuze, mai ales să nu creadă că vreau să mă lansez agătîndu-mă de numele lui.

Unirea intelectualilor din Est!... Dacă nu pot fi uniți cei dintr-o singură țară, cum dracu să unești niște indivizi apar-ținînd unor națiuni; atît de diferite și care, în decursul vremilor n-au avut niciodată legături prea strînse, cu toate că (ori tocmai pentru că) erau vecine... trebuie totuși încercat. În definitiv, nu e totul să reușești pînă la capăt. (Cred că ideea asta — răsărită în timpul discuției cu Mrozek — m-a reconfortat, puțin). Ce înseamnă a reuși? Însuși faptul de a încerca să depășești o situație, de-a încerca să-ți depășești condiția și condi-țiile (adică ceea ce îți este dat și ceea ce îți este impus din afară) este o reu-șită, o izbîndă nu mai puțin fragilă de-cît este viața însăși; nu mai puțin im-portantă... Căci iar îmi vine în mînte butada lui Nae Ionescu: numai rața nu ratează!

Discuția cu Mrozek m-a întărit în in-tenția de-a scrie totuși o carte politică. Peste tot există un fel de fetișism al termenilor; și în Vest și în Est. În Vest, idolatrizarea asta e de multe ori însoțită însă de credința autentică în ideile care se presupune că ar exista în dosul acestor termeni. În Est, fetișismul e degradat în tabuistică: anumitor lu-cruri nu le poți spune pe nume. În schimb se păstrează respectul aproape supersticios pentru cuvînt și pentru pur-tătorul cuvîntelor, pentru scriitor. De aceea un scriitor din Est, chiar fără să aibă libertate de exprimare, are o pon-dere socială încă foarte mare; după cum s-a putut observa în Cehoslovacia, din 1960 și pînă în 1969. Așa că scriito-rul, indiferent de estetica sa, se trezește angajat în social-politic, simte foarte acut asta și nu poate scăpa virîndu-și capul sub foile de hîrtie. (...)

Rămîne să dau și de cehi (mă rog, de cehi și de slovaci). Cu ei cred că mă voi înțelege cel mai bine. E formi-dabil cum a reușit acest fals socialism de tip sovietic și cu metode stalinieni să dea un același numitor ideologic unor oameni aparținînd unor colectivități na-ționale atît de diferite! Mrozek vorbea la un moment dat de posibilitatea de-a uni într-o federație multinațională toate aceste țări. O idee complet utopică la care s-ar opune în primul rînd rușii; ca să nu mai vorbim de naționalismul șovin în stare latentă la toate aceste po-poare. Propunerea mea e alta: organi-zarea unei „mafii” intelectuale a cărei eficiență ar crește direct proporțional cu teama guvernanților față de cuvînt. Dacă stai să te gîndești, spre asta tind și intelectualii din Occident, ideea fiind strîns legată de ideea sartriană a anga-jării; iar manifestarea ei vîdîndu-se în toate acțiunile de protest și de solida-rizare întreprinse de intelectuali euro-peni. Ultima dată, în cazul poetului cu-banez Padilla. Și nu e exclus ca echipa lui nea Nicu să fi înțeles pericolul de-a înfrunta direct intelectualitatea... Să mă duc și la Sartre și să-l conving că ro-lul său protestant-protector (...) trebuie extîns și în Răsărit; sau măcar să ac-cepte să ne dea o mîină de ajutor. Re-cunosc că după ce-am citit prefața la cartea lui Liehm, mi-am schimbat puțin părerea despre bătrînul exhibiționist. Îi voi scrie o scrisoare pentru a-i spune toate astea; îi voi scrie despre ideea de mafie, despre erostratismul oricărui in-telectual (un intelectual, mai precis un artist — un om suferînd în mult mai mare măsură decît ceilalți de complexul lui Erostrat). Pe urmă mă voi duce la el acasă. Să vedem dacă Bosschere mă poate introduce, așa cum îmi promisese în 1960, trebuie să încerc și asta! Tre-buie încercat totul, pe toate căile, înai-nte de-a mă întoarce cu coada între picioare în „prăfăria” socialistă natală.

Frumoasele piese vechi

Andrei Șerban în Livada de vișini

ULTIMA piesă a lui Cehov, *Livada de vișini* a fost scrisă în 1904 (anul morții sale) și e considerată de unii drept cel mai frumos exemplar al unei dramaturgii nemuritoare. Frumusețea ei s-a relevat în câteva spectacole românești create de Valeriu Măteșcu, la Iași (cu Teofil Vlăduț), Lucian Pintilie la „Bulandra” (cu Clody Bertola), Cornel Todea la Televiziune (cu George Constantin), Gheorghe Harag la Tg. Mureș — o comedie satirică neîntrecută până azi, cu Sibi, Ghelani și în scenografia următoare a lui Romulus Feneș. Ar fi de așteptat și montarea înfăptuită de Liviu Ciulei la Teatrul Național, o bună parte din valoarea acestei lucrări poetice. Dar, din nefericire, schimbarea lumilor la început de veac, Spectacolul modern, e unul al epocii, stilizat cu eleganță. O caracteristică a sa: toată intriga e polarizată de monologul Ranevskaia, văditoare, alina, lămură de viață și negustorului brutal, lucid și rănos, Lopahin. Leopoldina, Bălanuță și Ovidiu Iuliu Moldovan realizează remarcabile roluri: invinsă, pierzând totuși femeia se simte (și pleacă) eliberată de griji, de obligații familiale. Birulor negustorului trăiește o ciudată dramă. Vindicativ socială a robului ce nu i-a văzut ingenușia pe foști stăpâni rămâne neîmplinită. E și suferința omului ce n-a izbutit să devină de măsură egală cu cei pe care i-a deposedat. („Lopahin suferă cel mai amar înfrângere” — constată, în 1967, Lucian Pintilie). Exultanța lui e salbatică dar neputincioasă. Comunicarea între exponenții celor două lumi e imposibilă. Proiectul de căsătorie între fiica mosteresei Vară și negustor eșuează. Incomunicabilitatea e totală. Actorul pune în valoare și priza continuă a noului stăpân. El e timpul ce grăbește schimbarea, nu are răbdare. E agentul Fantei. Actrita pastelează imaginea temporizării contemplative. Se desprinde greu și lent din paza amintirilor, a visărilor desarte. Nu proprietatea ce o pierde o afectează atât, cât imposibilitatea de a mai regăsi vreo dată vîrsta de aur a copilăriei. Leopoldina Bălanuță îmbogățește rolul cu vibrația puternică a nefericirii și cu un bovarism exasperat, ce depășește credul, ferit, cadrul formal fixat de regizor. Doamna Stana Ionescu (în același rol), rigidă, uscată, exactă în demersul scenic, e mai aproape, ne pare, de ce a dorit autorul spectacolului, dar personajul rămîne sec și se impersonalizează.

Serizantă e și inconștiența eroilor, care îi face să nu fie măcar atenți unii față de alții, și cu atât mai puțin la ceea ce li se întâmplă. Sint monologanți în căutare de confesori. Venirea spre rampă, din rând în rând, a protagoniștilor semnifică acest alcan neostoi. Gaev, oprit să vorbească, se adresează nănilui, Damian Crismaru aduce în rolul acestui om, catalogat, indeobște, ca imbecil, o notă fină de autoironie și alta de zbucium lăuntric, care-i dau fizionomie. Lacheul Firs nu se adresează, practic, nimănui, e un dușmă bătrîn păstrat inutil pe lângă casă unde va rămîne uitat, înmormintat. Expiază, catalogându-se singur „bun de nimic”. Gheorghe Cozorici îi conferă o siluetă povirnită, un mers tîrșit. Fata e înconștientă de o dorință de pînă alb, mîșcătoare. Un rege ce și-a pierdut de mult tronul și supușii, rătăcind într-un palat străin. Matei Gheorghiu îl face pe Firs arțăgos, antipatic. Ca expresie, rolul său e încă neterminat.

Inconștiența tuturor e admirabil reliefată în balul din actul III (cel mai bun — al doilea act e cam monoton și inert ca alți). Muzica lui H. Mălcărau are aici o funcție hotărîtoare. Frenetza poezilor, limba vorbii acceptată a dramă de estire cei loviți nu par să aibă habar. „Ei dansează în neșire, deși au aflat că livada e vindută: dansează, dansează...” (Meyerhold). Guvernanta Charlotte (Carmen Galin) face acumulatori fără nici o bucurie și în clamează, parcă fără convingere, lipsa de identitate. Nu știe cine e și de unde vine.

Pintilie a considerat piesa o istorie: „Istoria unui mod de a muri”. Peter Brook vorbește despre „tensiunile” lucrării. Andrei Șerban declară, legitim, că aici „nimic nu este monoton”. Iașa, valetul cinic, exprimă direct agasarea plictiselii. Adrian Pintea îi dă, prin aceasta, o preocupare — am zice — care-l distinge în ansamblu. Mircea Rusu (în același rol) îl arată și el plictisindu-se, dar, în același timp, sfîșind mereu aparența de static, o seduce pe servitoare (Cerasela Stan, foarte în nerv dar eronat distribuită. Cecilia Birbora mai plină în scenă, veselie și tragic-ridiculă) și apoi o respinge. O abandonează. Danușă singur la bal, cu o maimuță câpînată. Are un ritm prostesc. Se agită, se roagă, se umilește, e viu. Simionov Plăcic îi dă o ecclăntă amănînd dinocuri și cerînd mereu împunmuri. Valentin Uritescu are o anumită febră lăuntrică atunci cînd îl vine rîndul să vorbească și se zbate să convingă cînd cere. Gheorghe Dinică vădește o gîlîntă rîlnă a poeziei, dar repetă gesturi și atitudini cunoscute adărmese arti-

ficial în timp ce emite fraze, și le continuă, cînd e trezit, tot atât de artificial; își neglijează partenerii. Rolul e nelucrat; deocamdată, doar relatat. Unele efecte de-ale sale, produse de aluzii la actualitate, sînt subnutrite artistic. Contabilul Epihodov, cu o frazeologie inconsistentă și caraghioasă, o asaltează cu asiduitățile sale pe servitoarea Duniașă și cu insolentele pe Varvara (într-un fel, intendentă casei, energic dar linar prezentată de Eugenia Maci). Dan Furic îl vede — notabil — și suferind din amor, cu porniri ucigăse (ori sinucigăse), complexat, Claudiu Istodor înfățișează mai mult aspectele exterioare ale rolului, și într-un chip instabil. Din jocul său lipsesc tăerile — pe care Jean Louis Barrault le considera fundamentale în spectacolul cehovian.

Cum arată reprezentarea Naționalului (în care mai susțin roluri, cu insufletire, Ana Clontea-Ania, Andrei Ionescu, Rodica Muresan și alții) din punct de vedere genetic? Calinescu scria: „Cehov are tristețea veselă a lui Moliere și că excelează printr-un „comic dureros”. Cînd și-a vădit piesa jucată sentimentală la Teatrul de Artă, Cehov a scris minime. Nu vrea așa!”. Teatrolegul John Gassner remarcă prețioasă imbinare a realismului cu teatralitatea chiar sub zodia ridicului generat de inadecvări (ca, de pildă, în balul din actul III al *Livării*). Regizorul de azi a ales și el caracterizarea prin derizivne — care uneori îl deranjează, alteleori nu, mai ales atunci cînd în structura formală se amestecă elemente sociologice — deplasate în raport cu cadrul observat și cu universul poetic-dramatic chiar de el creat. Așa se ajunge la inautenticitatea studentului bătrîn, alături inactiv a profesorului Trofimov. Un actor remarcabil, Claudiu Bleonț, actorizat cu subtilitate foarte eficientă ca să-l facă caraghios, nevestărește derizoriu al viitorilor sapiezari de azi de politică falimentară. Iritare, mijloacele acestea deralizauz eroii, îl extrag din context, îngroașă liniile subțiri ale demersului scenic. Ateleuzele îl derutează pe actor — și pe regizor — care nu observă că ele se adresează altcuiva decît spectacolului. Evident că e vorba de un personaj ridicol (nu în totalitatea celor ce le rușinește — cum se vede desigur și în una din diatribele excelent scrise de actor). E ridicol prin amănute sustinute și contradicții între ce spune și ce face. Dar pîrtarea chipului său se poate săvîrși astfel, cu penelul, bîdineaua nu e bună aici. Acesti utopiști din dramaturgia cehoviană — Astrov, Trofimov, Irina — au fost și altădată prezentați într-o aură comică pe scenele noastre. Sublinierile s-au înfăptuit de către Liviu Ciulei, Cătălina Buzoianu (la Iași), Lucian Giurcescu, Pintilie, Alexa Visarion, Gheorghe Harag prin decantări și nuanțări fără a personalaje în cauză să rupă armonia întregului. În creațiile atât de gîndite ale lui Andrei Șerban intervine însă unei credințe că în rapelurile la o actualitate pe care ar dori s-o comenteze franc ar fi nevoie și de inserții groșiere (în fond anaristice, cu trimiteri din alte regnuri și cu fabulări pro-domo, de care nici piesele, și nici chiar spectacolele în cauză n-au nevoie — vezi și *Cine are nevoie de teatru?*, *Noaptea regilor*). De aici, din această credință pe care o socot extraneă acestui artistic, vine și inautenticitatea flagrantă a țărănilor cu sape și furci pe umere sosind de la cîmp ca să cînte „Internatională”. Deasemenea, placarea pe livada cu vișini a unor imagini terifice întunecate ale orașului ce va înghiți, cu uzinele sale fumegînde, satul. Și tot de aici tautologica și inutila codă, flască artistică, adăugată scenic după consumarea finalului adevărat.

Desentimentalizat, scos de sub zodia idilicului, susținut de o convenție plastică substanțializată, lapidară (decoruri Mihai Mădăscu, costume Dolna Levintă, consultant scenografic Lucu Andreescu), reglat cu profesionalism, nu suficient de interesant, dar atrăgător prin vizualitatea originală și prin calitatea ansamblului, ce și integrează și figurația, noul spectacol cu *Livada de vișini* poartă sigiliul Teatrului Național.

Premieră mondială Blaga la Cluj

DE CE a fost nevoie de 70 de ani ca să se descopere *Tulburarea apelor* de Lucian Blaga? Ea se tipărise, autorul și exegeții diverși vorbiseră despre dinea, era menționată în istorii literare, dar scena rămînea mută și surdă — și nu numai față de această lucrare dramatică a scriitorului. Dăinuia și prejudecata așa zisel ateatralității a dramaturgiei acesteia, care ar fi doar pentru „lectură”. Piese blagiene s-au reprezentat cu succes în Elveția, Polonia, Ungaria, iar teatrele naționale din București, Iași Cluj, Timișoara au înregistrat, cu unele, serii lungi de reprezentări. Avram Iancu la Cluj, *Cruciada copiilor* la Iași, Anton Pann la Timișoara, *Mășterul Manole* la București și Cluj au însemnat realizări substanțiale. În corespondența autorului există scrieri ce mărturisesc

Tulburarea apelor de Lucian Blaga, premieră mondială (la 70 de ani de la data cînd a fost scrisă). Teatrul Național din Cluj. Regia Mihai Mănișiu. În fotografie, Lavinia Steer și Anton Tauf.

marea lui satisfacție față de ceea ce au izbutit actorii și regizorii; doamna Aura Buzescu mi-a arătat foarte caldă epistolă a lui Blaga, ce o elogiază pentru modul impresionant în care a creat pe scena Naționalului rolul Mira. Ioan Masoff vorbește, în istoria lui, despre „marele succes” bucareștean și numărul record de reprezentări într-o stagionă. Ion Olteanu a publicat date concludente despre ce s-a înfăptuit pe scena clujeană. Mi-amintesc cit de puternic era efectul premiei ieșene din 1942 asupra celor ce i-am fost spectatori. După război, Alexa Visarion, Dinu Cernescu s-au aflat printre cei ce au demonstrat că e vorba de structuri teatrale complexe, cu valori spectaculare certe. Dar dacă vreo reprezentare mai nouă n-a însemnat o izbucnire (la Oradea, la Naționalul bucareștean) ori s-a arătat relevantă doar în parte, apare numădoci: sintagma inoportună „nu trebuiau jucate”. Există, dealtfel, și o consideratie drastică critică a lui G. Calinescu despre neateatralitatea acestei dramaturgii, reținută fără istov ori de cite ori se învîrte prielul (dar tot el găsea, paradoxal, și totmai în *Tulburarea apelor*, „un poem faustian și o dramă ibseniană”).

Astfel că e de prețuit actul recuperator de azi al Teatrului Național din Cluj, al tînarului regizor Mihai Mănișiu, al directorului Anton Tauf (care e și interpretul principal masculin, el susținînd rolul Popei). Drama e a unui prelat ortodox ce inițiază clădirea unei biserici într-un sat ardelean, dar pare, mistuit de patimă pentru o agentă protestantă și încercînd a se îndrepta spre luteranism a-junge să dea foc propriei clădiri. Un bătrîn eretic va plăti nevinovtat pentru această nelegiuire. Femeia, Nona, va fi arsă de săteni, iar Popea, pustit de aceste atîr de grele încercări, va pleca în necunoscut.

E o dramă situată în veacul XVI, conflictualitățile decurgînd din lupta între ortodoxism, protestantism, catolicism și secolele ce se desprindeau de bisericile constituite negîndu-le. Scriitorul a grefat înfrîntările pe un fond pasional; atracția pe care o exercită tînăra străină asupra bărbatului matur și încercările ei de a-l determina prin seducție și făgăduieli de a i se dăru, reprezintă și o metaforizare a ispitelor diavolești ce-i încearcă pe devoti și despre care cărțile sfîntilor părinți vorbesc adeseori. E cert că autorul a dorit să implice — ca și în alte scrieri dramatice — ciocnirea de interese stîrnită de atențele la ființarea etnică a românilor transilvăneni și — prin ripostă — îndărătnicia erocă în salvarea naționalității. De aici și istoricitatea scrierii.

O anume literaturizare a replicilor, abundența de metafore poetice criptice, sistentele pe raporturile ciudate de cuplu grevează asupra intrigii, care cunoaște staze de dialog prelungit și abstract. Faptele însă au forță și dinamism, acțiunea curge inexorabil spre catastrofă, angrenînd toate personajele. În scriitura are adesea elevația poetului ce caută filosofice miezul vorbelor și ecomonește adîncimile sufletesti în frîmînt, în indolia, în nesăbîntia pornirilor întunecate. Sau în bizarea a celor închipuiri ce rămîn uneori inexplicabile pentru noi înșine. Textul e alcătuit din proză și poeme ce n-au fost însă reliefate în rostiri.

În reprezentare — care începe cam artificial, în sală — s-a încercat a se materializa ceea ce e doar sugerat în text, ori lăsat la imaginarea spectatorului. Din odaia de chin și meditație a preotului și din coliba de pe munte acțiunea a fost scoasă afară și plasată în locul unde sînt chelele de lemn ale construcțiilor și covețele de var și humă ale

zidarilor. Vom avea deci o biserică neterminată (decorul e reușit, în felul lui, de către T. Th. Ciupe) și scene (nscrise de autor) de cîntece și jocuri sălbatici ale celor ce clădesc. Reacțiile lor pozitive și modurile de participare nu sînt suficient elaborate. Confuzia (voită) cu *Mășterul Manole* nu e prielnică demersului artistic, ce-și cerea aici o altă direcție. Se va incendia, la vedere, biserică neterminată, utilizîndu-se direct focul în formulă minimalizată și precară; în mod ciudat, se arde clopotul — care e totdeauna, de cînd există clopote, din metal. Nu poate fi mistuit, cred, decît la temperatura furnalelor, nu prin efectul unor facile aruncate asupra-i.

Se corporalizează și tentațiile ce-l încearcă pe preot: diavoli holotitori, ori chîcșitori (mai ales diavoliți) mișună printre schele, figurînd aproximativ. Proiecția în fantastic trece și în tabăra protestantă a „reformatorilor” (de la Sibiu) unde propovăduitorii se ung cu praf de bronz, se dezbracă, petrec valpurgic (pe o punte ce trece peste sală) scotînd la vedere unele din argumentele eterne ale viciului (mai mult sau mai puțin convingătoare) și vreo două-trei metodologii de practicare a lui. S-a pierdut astfel un tablou evocator al alchimistilor sibiului.

Dacă regizorul n-ar fi scurtaț atît de sever piesa, eliminînd personaje și poeme presupun că ar fi avut un suport mai puternic pentru concretizarea intențiilor sale deduse din subiect. A căutat, ni merit, o simbolizare a elementelor primordiale: apa, focul, pămîntul. A condus cu adevărat evoluția relațiilor dintre Popea și Nona, sprijinit, într-o bună parte a acțiunii scenice, de interpret (nu însă și în partea a doua, cînd clericul devine abstruz, confuz și detensionat) și de interpretă, o foarte tînără actrită, Lavinia Steer, (studentă încă) dotată fizic, mimînd potrivit natura fcoasă a unei, jucînd cu dezvoltură senzualitatea, salbatică, lipsind-o însă de mister și de năvalnica-i imaginație. Unele elemente expresioniste ce punctează demersul scenic, arătarea chinului fizic (biciuirea, înșingarea tălpilor) potențază dramaticitatea secvențelor în care apar. Sînt și clipe în care poezia naturistă și vitalismul scrierii își găsesc expresii confor-

Au schițat cu pricepere chipuri ale locului, Gheorghe Nuțescu (Mosneagul care crede în lut, — în bună cheie realită, dar oarecum contrastantă cu ce ar fi trebuit să însemne enigma și panteismul acestui călător prin lume), Melania Ursu (Patrasia, preoteasa) obidită, excedată de suferință și umiliri, Marius Bodochi, Omul cu cercel în ureche (acesta cu o aură de bizarerie binevenită, dar și cu un exces de tamburinări, strigăte, jocuri pe loc, bătute). Petre Băciolul, omul care aduce moaște (adevărata sau calpe? nu știm) de la muntele Atos. Rolurile epistodice atribuite lui Dorin Andone, Virgil Müller și Viorelă Mischileia sînt sumar desenate. Muzica (la orgă) e învăltoare; aproape toată coloana sonoră (lucrată de Ana Marius) e sesizantă.

Ceva din substanța mitică a piesei și ceva din capitalul ei istoric s-au pierdut. S-a păstrat o parte din poezia și din încordările dramatice ale oamenilor ce trăiesc o involburare dintr-un veac în norat, în neputința chinuitoare de a alege. Și e o combustie de sentimente, cugețări și dubii care iscă interes, îndemnîndu-ne să credem în considerația, mai veche, a lui Alexandru Paleologu, că *Tulburarea apelor* e un original, „magnific poem dramatic”.

Valentin Silvestru

Tineret muzical și restanțe

LA RIMNICU VILCEA s-au în-
tîlnit (8-10 mai) pentru a XIV-a
oară speranțele interpretativ-
muzicale în cadrul Festivalului
„Tineri talente”. Pînă destul de tîrziu
am crezut că va trebui să renunțăm, în
noile condiții „liberalizate”, la o în-
fîl-nire devenită de ani îndelungați tra-
dțională și care și-a dobîndit o însem-
nătate specială în cadrul afirmării și
semnalării, atît de necesare, a forțelor
cărora le revine marea și nobila răs-
pundere a ducerii înainte, în timp, a
ștafetel dragostei și profesionalismului
în propagarea marii creații compo-
nistice la noi. Se cuvine să-l re-
cu-noaștem dramaturgul Doru Moțoc,
de la Inspectoratul pentru cultură
local meritul de a-și fi dat seama de
însemnătatea continuării, unei reuniuni
emblematic și reprezentative pentru e-
forturile noilor generații de a se
situa cel puțin la înălțimea predecesor-
rilor în ce privește cultivarea valorilor
artel sonore. Osteneala și cheltuiala
depuse pentru a nu lăsa să se stingă
un bun obicei au fost și vor fi despă-
gubite: în momentul de față, este de-
ajuns să ne abatem o dată de la liniile
importante ale conduitei, intelectuale
și cetățenești pentru a nu mai putea
ulterior repara paguba ireparabilă pro-
vocată. De aceea, este necesar să se
deschidă o perspectivă mai precisă a su-
pra viitorului Festivalului „Tineri
talente”, astfel ca următoarele ediții să
fie gîndite și pregătite din timp. Dacă
tot se preconizează împlinirea condi-
țiilor financiare și de organizare
(există și sponsori care și-au manifestat
interesul pentru a sprijini manifestarea),
ar fi indicat ca nu numai Rimnicu
Vilcea și București să fie avute în
vedere pentru recrutarea participan-
ților, ci Cluj, Timișoara, Iași să fie con-
tactate, de asemenea, deschizîndu-se per-
spectiva ca cei mai valoroși juri mu-
zicieni din întreaga țară să se poa-
tă uneori, în fiecare primăvară, la Rîm-
nicu Vilcea. Conducerea școlilor și Aca-
demiilor de învățămînt muzical își vor
putea înscrie în preocupări selectarea
elementelor de frunte care să le repre-
zinte, astfel ca munca acelor redactori
și critici muzicali — în cazul de față
Veronica Berbescu Zărnescu — care
își asumă răspunderea ultimei pri-
rii a echipei interpretative să fie sprijinită
în chip eficient. Astfel, se va putea a-
junge ca mențiunea participării la Fes-
tivalul „Tineri talente” să poată con-
stitui un element caracteristic al unei
fise biografice de domeniu. Bineîn-
țeles că în asemenea coordonate va
trebui să funcționeze o exigență menită
să stabilească anumite criterii men-
ținute cu strînsce pentru ca emulația
artistică să dobîndească fel și sens.
Climatul în care s-a desfășurat re-

centa ediție a „Tinerelor talente” a
fost plăcut. Săliile Muzeului de Artă
din Rimnicu Vilcea s-au dovedit de
o capacitate proporțională cu interesul
publicului și oferind, dacă nu condiții
acustice ideale, în orice caz o atmo-
sferă propice desfășurării actului mu-
zical. Unii participanți au apărut ca in-
dividualități artistice înzestrate cu che-
mare și resurse de realizare în stare să
înfrunte cu cînte cerințele — nu nu-
mai circumstanțiale dar chiar de esen-
ță. Chiar din prima seară a Festivalu-
lui, flautistul Ionuț-Bogdan Ștefănescu,
student în anul IV al Academiei de
Muzică din București, a știut să în-
chege în jurul său energiile unei for-
mații de muzică de cameră alcătuite
în majoritate din elevi ai Liceului de
Artă „George Eșescu” (clasa profesoa-
rei Ana-Maria Crețan), pentru a contura
o substanțială pagină mozartiană —
Cvartetul K.V. 285 în re major — care
a dat un Schwung special debutului
manifestării. În aceeași seară, un Aca-
demic Jazz Group, îndrumat de re-
putatul, în materie, Mircea Tiberian, a
dovedit oportunitatea înscrierii disci-
plinei respective printre cele avute în
vedere de învățămîntul muzical supe-
rior, dat fiind că libertatea improvi-
zatorică s-a unit cu înținuța, spontaneita-
tea expresiei neatrăgînd nici o clipă
supralicitări de intensitate sonoră ori
efecte de gust indoielnic. Viorel Toma
— baterie, Ionuț Baranga — contrabas,
Florentin Dună — gitară (cu indicații e-
vidente de însușiri compozistice) și Cri-
stian Săleanu — saxofon tenor — me-
rită citate pentru preocupările con-
secvente de păstrare a calității pe care
le-au învederat. Ceea ce nu înseamnă că
va trebui să renunțăm pe viitor la
Bach, Mozart și Beethoven în re-
uniunile tinerilor muzicieni, chiar dacă
vom face loc și jazz-ului de bună ca-
litate.

Dimineața rezervată „Celor mai tîne-
re talente” a demonstrat că învățămîntul
muzical din Rimnicu Vilcea, structurat
cître o specializare mai de-
finită și aspirînd la culmi mai înalte,
este pe cale să înregistreze un evident
progres de calitate. Ne-au arătat o
unele elevi violiste, printre care Oltea
Stanciu într-o pagină de Handel, apoi
interpreta faimoasei Ciaccone de Vivaldi,
Alina Gavrila, o violonistă mai tină
însă de talent și tenacitate — Irina San-
du, alături de pianistul Petru Constanti-
nescu — în echipă cu Loana Stratulat
pentru a cuteza să înfrunte rigurile
mozartiene etc.

Fără îndoială, programele axate în
jurul unei anumite idei muzicale sînt
de preferat însiruirii convenționale de
elemente variabile dotate; în acest din
urmă caz, adaptarea la anumite stiluri
— preclasic, clasic, romantic, modern

— devine excesiv de laxă. Totuși, chiar
în atare condiții talentul și buna lui
îndrumare își croiesc drum spre evi-
dență: dintre bucureșteni, am remar-
cat pe Bogdan Jianu (sunet generos, de-
finire a tipurilor de dans instrumental
într-o Suită bachiană pentru violon-
cel), pianistul Florin Farcaș (vizind la
coloritul ravelian din Ondine), flau-
tistul Alexandru Hanganu, aducînd pu-
ritatea și imaginația de epocă ale lui Vi-
valdi, violonista Laura Dragoș, chemînd
spiritul lui Mihail Jora etc. Totul cul-
minînd cu — în fine, momente de artă
adevărată și incitante — pagini fran-
ceze de Darius Milhaud, Francis Pou-
lenc și Eugène Bozza conturate în spi-
ritul lor autentic de Ionuț-Bogdan Ște-
fănescu la flaut și Verona Maier la
pian.

Înceierea Festivalului a reunit ta-
lente din ani diferiți, însă unite de gi-
rul calității încercate: Sonata I de
Brahms, uimitoare prin adevărate stilis-
tică la o violonistă de clasa a X-a,
Anca Ioniță, însoțită de maturitatea pe
clape a profesoarei Viorica Boerescu,
un trio de artiști suflători din Arad,
„Presto”, împlinind cuceritor fire clasice,
un violonist din familia Vorniceanu — de
data asta Cristian, de alură și anvergura
virtuoasă — și mindria Vilcei, pianis-
ta Luiza Borac, mai recent perfecțio-
nîndu-se în străinătate, care primește
și trofeul „Tinerelor talente” — o as-
pectuoasă cupă înminată de Doru Moțoc.

Nu m-am putut obișnui cu gîndul
că un manuscris, introdus într-o cu-
tușă postală cu certitudinea ajungerii
la redacție, riscă să dispară. În fața evi-
denței însă, mai ales că ajungem să
ne deprindem cu prea multe lucruri de
care nu credeam că ne vom lăsa, încerc
să reconstitui unele impresii muzicale
puternice; n-aș vrea ca cel ce urmă-
resc rubrica noastră să fie lipsiți de e-
vocarea lor, mai ales că viața noas-
tră muzicală nu a prea abundat în vre-
mea din urmă în momente demne de

reținut. Deci, am urmărit în Sala
Radio — unde se ajunge ceva mai greu,
poate de aceea se remarcă o criză de
public în unele momente excepționale —
o pianistă remarcabilă, Zitta Zohar,
care cîntă acum la New York, însă a
plecat cu decenii în urmă, ca fetiță, de
la București, unde învățase cu Florica
Musicescu și o profesoară, ceva mai
puțin celebră, însă de calitate, Gina
Solomon. Pentru unii, ar fi de ajuns
să știe că debutul american s-a pro-
dus sub ocrotirea lui Claudio Arrau,
după ce învățase și la Juilliard School
of Music cu faimoasa Rosina Levine,
însă de data asta cartea de vizită este
doar un adjuvant pentru a descoperi o
autentică individualitate a claviaturii.
Adică astăzi, cînd s-au înmulțit cavalerii
gamelor vertiginose și acordurilor dez-
lănțuite, Zitta Zohar înalță din clape
culori, imagini, gînduri, cu alte cuvîn-
te face artă și nu sport. Nu am mai au-
zit de mult asemenea sonoritate ca-
tifelată și plină de plasticitate, nu în-
tîlnim adesea un brio (Concertul pen-
tru pian, cu trompetă, de Sostakovič)
care să se complacă în studiul de idee
fără să devină demonstrativ și spec-
tacular pe degeaba. Se cuvine arătat că
faptul s-a petrecut într-un concert al
Orchestrai de cameră Radio dirijată de
Ludovic Bács. Pentru ca apoi Zitta
Zohar să ne ofere Scriabin, Musorgski
și Ceaikovski într-un recital care avea
ca țel doar făurirea de poezie so-
nora și nu de epatare a amatorilor de
pirotehnii pianistice. Exemplar!

În același concert, am mai ascultat o
Simfonie pentru orchestră de coarde
a lui Paul Patterson, un compozitor en-
glez contemporan de seriozitate și spirit.
Și tot în studioul Radio, am urmărit pe
Mendi Rodan revenit după decenii să
dovedească în Mozart și Berlioz că a fost
și a rămas un dirijor înscut și in-
spirator...

Alfred Hoffman

PLASTICĂ

Colecții și colecționari

DACĂ s-ar încumeta astăzi cineva
chiar și numai să schițeze o isto-
rie a artei românești din secolele
XIX-XX, bazîndu-se exclusiv sau
prioritar pe o documentare realizată în
colecțiile publice — muzee și biblioteci
— ar risca nu numai o viziune lacunară
cantitativ dar și erori de apreciere și deci
de ierarhizare a valorilor. Unele lucrări
și obiecte apărute în consignațiile și lici-
tațiile ultimilor doi ani reaminteau iclo-
lo importantă unor opere din colecțiile
particulare. Actuala expoziție de la Mu-
zeul Colecțiilor, prima dintr-un ciclu con-
sacrat prezentării operelor și obiectelor
de valoare aflate în colecții particulare
românești, organizată de Societatea colec-
ționarilor din România (presedinte dl.
Vasile Parizescu), în colaborare cu Mu-
zeul Colecțiilor, este de-a dreptul reve-
latoare în acest sens.

Dominanta o deține, prin număr, pres-
tigiul și surprize, pictura interbelică ro-
mânească, adăugîndu-i-se cîteva tablouri
de Nicolae Grigorescu — între ele niște
„Flori de cîmp” de o transparență și vi-
branță aproape de viziunile florale ale lui
Monet. Unele din picturile acum expuse
au mai figurat în retrospectivile autorilor.
Acolo atmosfera și contextul sunau
diferit: estetic, istoric, muzeal. Aici co-
notațiile se înmulțesc, se personalizează,
legîndu-se de colecționarul cărui îi apar-
ține lucrarea, de spațiul uman intim pe
care-l evocă, poate cunoscut de privitor
sau doar imaginat, de motivația alegerii
sau șansa obținerii respectivei opere. În-
trebările și uimirile se succed. Despre
Vasile Popescu de pildă, se știa că este
un pictor apreciat, cu ușoare înclinații
expresioniste în opțiunile sale; cele două
picturi expuse acum: „Peisaj cu case” și
mai ales „Valea Prahovei”, de fapt o
densă și puternică invazie de materie co-
lorată intens, în combinația cu ecouri
dramatice — mai puțin folosită la noi în
acea vreme — de verde închis și albastru
tare (acel „bleu-roi” solemn și impună-
tor) atrage atenția și asupra neliniștilor
mai profunde aflate la substratul acestor
imagini, amintind de îndrăzelile croma-

tice ale lui Erich Heckel. Cu privire la
Luchian, se putea crede că nu mai exis-
tă superlative disponibile: ele ar trebui
căutate însă pentru a caracteriza „Ane-
monele” roșii explozive, de o sonoritate
pe care Kandinsky ar compara-o cu cea
a unor alămuri dintr-un final wagnerian.
Un „Portret de femeie” de J. Al. Steriadi
nu se înrudește cu picturile lui indeobște
cunoscute: aici acționează o suculență a
materiei picturale, o cromatică străluci-
toare, o vervă malițioasă — aceasta din
urmă amintindu-ne de Steriadi cel iubitor
de poante și ironii verbale sau grafice.
Printre cele cîteva picturi de Pallady,
toate de prim ordin, o „Marsilie” melan-
colică, instrumentată pe gradații de mov
și violet înecătoșat rememorează prezența
componentei simboliste în viziunea picto-
rului. În tablourile lui Gh. Petrașcu, re-
prezentat printr-unul din cele mai fru-
moase exemplare ale seriei de „Interioa-
re”, și prin „Familia pictorului”, o „Casă
din Tirgoviște”, o biserică a Sf. Antoniu
și niște „Cărți”, uimește mereu contras-
tul dintre liniștea simplă, inocentă, a
motivului, a temei și starea de răscolire
profundă a materiei picturale, energia
primară a gestului pictural. Cîteva dece-
nii de renume în pictura informală după
anii '40, nu au clintit nici cu o iotă ceva
din gloria anilor '20-'30 ai operei lui
Marcel Iancu. La marile licitații interna-
ționale micile compoziții figurative, cu o
anume tentă expresionistă, greu încadra-
bile într-un curent strict definit, pictate
în anii sederii în România, obțin cota cea
mai ridicată. Din această perioadă, figu-
rează în expoziție trei picturi de excepție,
dintre care un „Peisaj oriental” cu per-
sonaje ale căror capete sînt schițe de
măști și „Statul în parc”, cu reminiscen-
țe dadaiste, demitizatoare ale imaginii
parcului idilic. Aceluiași colecționar îi
aparține o „Furtună” de Ion Tuculescu,
nocturnă în armonii adînci și rare de
verde cu albastru, imagine pasionată și
enigmatică, semînd cu peisajele marine
ale lui Emil Nolde.

Sculptura este dominată de portretul
lui Dărăscu de Brăncuși; urmează o „Si-

IOSIF ISER : Odaliscă

renă” de pur „Art-déco”, a Irinei Codrea-
nu, un portret lucrat cu gravitate și so-
lemnitate specifică a lui Gh. Anghel, un
„Pegas” elegant decorativ de Mihaela Pă-
trașcu și grupajul de sculpturi și desene
din creația de tinerete a lui George
Apostu. Sînt sculpturi mici, compacte,
adunate în jurul unui miez tensionat și
semînd parca prin această construcție
cu însăși structura fizică a artistului-
autor.

În altă aripă a muzeului sînt prezen-
tate icoane. Dintr-o serie de numeroase
icoane pe sticlă din secolele XVIII-XIX
se desprinde icoana „Sf. Haralambie” de
Matei Timforca. Personaje, zidiri, copaci
și flori își combină înțelesurile simbolice
într-o cuceritoare scenografie — greu de
spus naivă — mai curînd hazoasă în li-

bertatea cu care lese din convențiile vi-
zualității școlite.

Iscușința muzeografilor care au alcătuit
prezentarea a combinat cu efect covoa-
rele de preț cu vasele orientale, plăcile
persane cu călăreți care te duc cu gin-
dul la unele detalii din pictura exte-
rioră a mănăstirilor moldovenești. Cu
egală iscusință sînt compuse și amuza-
nte vitrine cu vechi ceasornice de buzur-
nar și de masă, precum și vitrina cu
„Patefonul de voiaj” din 1930.

Dacă ar fi să exprimăm și o minimă
doleanță ne-am referi la nevoia de a se
fi indicat, acolo unde era posibil, și data
măcar aproximativă a lucrărilor expuse,
precum și tehnica de execuție, după buna
tradiție muzeografică.

Amelia Pavel

Ce mai finlandizăm?

BINE v-am găsit M-am întors alaltăieri dintr-un teritoriu ocupat numai de mine între Bermude și Bernanos. Îmi permiteți să mă las străbătut până în adîncul ochilor dumneavoastră?

Vi se pare apolitic? Oportunist? Centrist?

Dau dovadă de facilitate sau de fatalitate?

Ce mai e nou? Aud că se balcanizează Anglia, se libanizează Iugoslavia, se iugoslavizează Moldova, se africanizează Estul. Nu se mai finlandizează nimic. Serialul conține nu pe toate canalele, cu toate canalele.

Trecind la viața animalelor, fiindcă e mai bine, am trei noutăți: în deșertul Emiratelor Arabe Unite a avut loc cea mai populară cursă de dromadere, 15.000 din 6 țări, alergînd prin pustiu, timp de o săptămînă; premii în valoare de 1,5 milioane de dolari plus 120 de mașini. Nu știu rezultatele. Cu cîteva zile înainte, marea cursă de obstacole de la Liverpool a fost cîștigată de un cal pe care îl chema „Partid politic”. Asta nu se inventează. În englezește sună și mai frumos. Cu o zi mai devreme, un armăsar din grajdurile prințului moștenitor al Iordaniei a trecut înot, timp de 6 ore, de la Akaba la Eliat, în cariera Mării Roșii; a ajuns pe țărm și a fost luat în îngrijire — cu legume și zahăr — de un kibbutz israelian; după trei zile, a fost predat, la granița dintre cele două țări aflate, totuși, în conflict, de către un ofițer, sub steagul O.N.U.-ului. Asta am văzut-o cu ochii mei. Calul era de-o cumințenie înmărmuritoare și crupa îi strălucea în soare, mai ceva ca în Sălambu-ul lui Flaubert. Am remarcat că nu avea nume, că nu i se spunea nici-cum. Eu l-am numit, pentru mine, Guiver Swift. Era atât de frumos, că mi-am amintit, acolo, în pustiu, de povestea lui Tudor Vianu, cu vaca de la Bran: pe un tăpsan, la patele munților, păștea o vacă într-un totu superbă; profesorul o admira zilnic; pînă cînd într-o zi n-a mai putut să nu-l întrebe pe țărănul cu care o cheamă? Proprietarul i-a răspuns: „Domnule profesor, n-are nici un nume. Noi în spunem Fătura”. Profesorul socotea replica asta — așa mi-a încredințat-o Ion Vianu — ca pe una din cele mai fermecătoare din cele auzite pe pămînt. De altfel, că există o vechi credință prin stepele răsăritului, că cel care vîdează cal, se pregătește pentru a trăi o mare minciună. Așa se zice pe-acolo.

Dacă, de se mai vede, care-s perspectivele? Cred că știți deja că dacă vă duceți în Dubai și sînteți adolescenți, nu vi se dă de bîut alt-cît la discotecă; autoritățile au cerut alt-cît celor de la bar-urile și celor de la discotecă să nu abuzeze de libertatea care li se acordă și să se îmbrace decent. Și mai clar e în China: toate stăruindele mari angajate trebuie să satisfacă un test de virginitate; e crîză mare, deși femeile dau buzna la școala de zbor. Directoarea a anunțat că oștii de mare e cererea Companiei aeriene naționale, școala nu va crea nimic din exigența ei: fiecare nouă studentă — o fecioară! Vedea, ce se

poate face. Poate că-i de preferat concursul mondial pentru găsirea unei Scarlett O'Hara. Vor să facă un serial nou — C.B.S.-ul cu Berlusconi și cu încă doi crocodili — e afacere mare, au dat deja portretul robot la toate televiziunile, nu știu dacă și aici: „Tinără roșcălă sau brună, vîrsta de la 22—26, ochi albaștri sau verzi, cunoscută sau necunoscută, vorbind perfect engleza, avînd mai ales carisma și caracterul care fac din Scarlett O'Hara întru chiparea nu numai a instinctului de supraviețuire ci și a puterii de a învinge adversitățile”. Finala mondială în octombrie la New York, după alegeri pe națiuni în septembrie! Filmările ar începe imediat, din noiembrie, în Statele Unite și Irlanda. E o plîne de mincat. Cred că ne putem impune. Și la supraviețuire și la adversitate, avem elemente dotate. Pe mine nu mă interesează, fiindcă pentru Rhett Butler nu se face concurs.

Da. E clar. Am înțeles ce e în ochii dumneavoastră.

În problema aceea-cheie, eu rămîn la telegrama lui Bernard-Henri Lévi către Llosa, în noaptea cînd s-au dat la Lima rezultatele alegerilor și romancierul a fost învins de Fujimori: „Sînt trist pentru Peru, mulțumit pentru tine”. L-am auzit pe Llosa, într-o emisiune a lui Pivot, spunînd că în noaptea aceea, a înfrîngerii, n-a citit ceva mai spornic.

În sfîrșit, precum se exprimau, pe micul ecran, alți telegrevisti, amînuindu-ne Sfîntul Dallas: „Vă mulțumesc pentru înțelegere.”

Radu Cosașu

Golgota de toamnă

Finalul Golgotei de toamnă, premiera radiofonică de săptămîna trecută, dedicată lui Iuliu Maniu, întreține iluzia teatrului document, indicația expresă „ați fost martorii anchetei...” îndreptîndu-ne mai degrabă spre lumea realului decît spre lumea ficțiunii. În fapt, lucrurile stau exact invers. Prevăzînd, încă din Poetica, eventualitatea ca fapte petrecute aievea să intereseze și pe istoric și pe literat, Aristotel izola transant cele două perspective: „În adevăr, istoricul și poetul nu se deosebesc prin faptul că unul își prezintă povestirea în versuri și celălalt în proză (s-ar fi putut pune în versuri opera lui Herodot și, versificată, tot istoric ar fi rămas, cum era în proză); ci se deosebesc, dimpotrivă, prin aceea că unul povestește întimplări care au avut loc, iar celălalt întimplări care ar putea să se petreacă”. Aici, sub acest din urmă orizont, se încadrează și Golgota de toamnă și la el trebuie raportate multe dintre nuanțele, detaliile, replicile rostite de personaje cu nume fictiv (Pandălescu, Vasile) sau imprumutate de la persoane atestate istoric (Iuliu Maniu, Lucretiu Trășoanu, Ion Antonescu). Totul e literatură, deci, chiar dacă bine clădită pe investigații arhivistice, bănuim, extinse și această opțiune își are semnificația ei mai ales acum, într-un moment în care interesul pentru document este atât de puternic și cînd, după decenii de vid informațional, parcursul dosarului real înregistrînd destinul lui Iuliu Maniu ar fi putut fi un act dramatic în sine. Dosar, mult citit și citat de specialiști dar fragmentar cunoscut opiniei publice, dosar între copertile cărui se află și stenograma celui de al doilea Consiliu de Coroană ținut la 30 august 1940, ora 24.00. După cuvîntul Regelui, al primului ministru, Ion Gigurtu, și al lui Alexandru Romalo, ministru plenipotențiar al României la Berlin, profesorul Nicolae Iorga, consilier regal, declară de la bun început: „Așa încît eu vorbesc și aștept să aud opinia persoanelor de mare importanță politică. Dl. Maniu este aici, care ar trebui să spună ce crede”. Și, iată, mărturia de credință a lui Iuliu Maniu din care, fatalmente, nu putem reproduce decît cîteva linii: „Sînt nespus de recunoscător că ați binevoit a-mi da ocaziunea ca, în această înaltă consfătuire, să pot ridica cuvîntul de protest al Ardealului și Banatului. Este o zi tristă, dureroasă și este foarte greu să ne stăpînim sîrui să nu-l lăsăm copleșit de durerea care ne cuprinde. Protestez în numele Ardealului și al Banatului în contra oricărei încercări de a înstrăina Transilvania, Banatul, Maramureșul și Crișana de corpul statului nostru și protestez ca oricare participant să fie înstrăinat. Găsim observațiunea d-lui profesor Iorga foarte mingietoare pentru noi și foarte la loc, cînd a spus pe de o parte că Ardealul s-a alăturat din liberă voință și cînd a mai adăugat că în 1940 se privește Ardealul, n-are dreptul să răspundă nimic: afară de poporul românesc din Ardeal. (...) Orice argument, orice motiv de practicitate momentană, trebuie să fie trecut în fața onoarei naționale, înaintea mindriei naționale și în fața considerăției că trebuie să avem o tradiție mare și puternică. O națiune nu trăiește prin generația existentă, nu trăiește prin acțiunea generației care într-un moment dat este, ci prin tradiția și aspirațiile ei. Generația prezentă este numai o punte care leagă trecutul cu viitorul, care formează esența unei națiuni”. Cuvinte reflectînd o constință morală inflexibilă, nedătinată de nici o conjunctură, aceeași în 1918, cînd, la 1 decembrie, vedea în acul Unirii un „triumf al libertății omenești”, aceeași în deceniile următoare, cum, de altfel, o recunoaște singur (în „Dreptatea” din 29 iulie 1934): „Pe mine nu reușesc să mă intimidaze, eu de la calea mea nu mă abat, eu de la hotărîrile mele nu mă schimb, eu cred că este bine pentru țară și pentru neam, așa fac”. Nu altfel trebuie să fi gîndit și, ca atare, acționat și în 1947, cînd are loc ancheta de la care pornește piesa Golgota de toamnă de Cristian Tiberiu Popescu. În 1947, cînd marelui intelectual și om politic, născut în 1873, mai avea de trăit doar cinci ani, pentru a se sfîrși la Sighet și a fi aruncat în groapa comună a penitenciarului. Revenînd la premiera radiofonică, nu putem nota decît în succesiune ceea ce la audiență s-a înfățișat ca un întreg armonios: excelența echipei actricești (în rolul principal, Ovidiu Iuliu Moldovan) și cea a regiei artistice (Laurian Oniga), muzicale (George Marcu), tehnice (Vasile Manta).

TELEVIZIUNE

Ne lipsesc modelele?

DACA atunci cînd mă uitam la imaginile luptelor din fosta Iugoslavie aș fi crezut, măcar o clipă, că voi vedea secvențe asemănătoare din Basarabia, as fi încercat să-mi fac o părere diferită de aceea de simplu spectator al unor orori. În afară de compasiune, telespectatorul ar trebui să se deprindă cu ideea că participă la tot ceea ce se întîmplă în lume, indiferent de distanță. În fosta Iugoslavie, regulile luptelor dintre trupele regulate — oulne cite există — au dispărut în nebulina ciocnirilor dintre grupuri în care s-a amestecat și armata.

Apariția căștilor albastre în zone ale războiului civil, urmată de ignorarea acestora de luptătorii prinși în conflict e o dovadă tristă că așa-numitele forțe de descurajare nu mai impresionează pe nimeni. Soluția constă nu în asistarea conflictelor, ci în izolarea lor. Din păcate, politica de stat e una iar politica ONU e cu totul altceva.

Cînd, în conflictele dintre sîrbi și celălalti reprezentanți ai Iugoslaviei, au căzut la mijloc, pe rînd observatori militari, trimiși ai Crucii Roșii internaționale și gazetari prinși între focuri, întrebarea e de cine de cine apără forțele ONU.

În Basarabia, unde comunitatea internațională ar fi trebuit să se implice de la începutul conflictelor, prin descurajarea părții agresoare, aceeași lenitate a reacțiilor provoacă (sau mai bine zis îngăduie) o iugoslavizare a conflictelor.

De la luptele locale, pe care agențiile de presă le-au identificat drept schimburi reciproce de focuri de armă, în Basarabia, s-a ajuns la un început de război. Și dacă dincoace de Nistru ar fi existat mari mijloace armate, la această oră, Republica Moldova s-ar afla într-un război intern pe potruiva aceluia (sau acelor) din Iugoslavia.

Reacțiile noastre televizate — atît cele din Parlament, cit și cele guvernamentale — ar fi trebuit să aibă un plus de incisivitate, cu adresă către marile state ale lumii. Un conflict internațional, cum e cel dintre armata a 14-a rusă și apărătorii Basarabiei, e un motiv de depășire a pra-

gului obișnuitei prudente diplomatice. Nu vreau să dau nimănui lecții de diplomatie, dar în clipa cînd omul de rînd e sensibilizat de ceea ce se întîmplă dincolo de Prut și cînd basarabenii încep să lanseze semnale de alarmă, politica noastră externă trebuie să zburie. Chiar dacă Basarabia e un stat independent de noi, Cine îi poate ajuta pe basarabeni mai bine decît noi? Să zicem că Basarabia va rămîne mai departe în relația de membră a C.S.I. — aceasta nu e un motiv de somnolență pentru noi, cei de dincoace de Prut.

Să zicem că basarabenii încă nu agreează ideea de unire sau că în actuala ei înfățișare Basarabia ar putea să greșească printr-o grabă nepotrivită cu împrejurările. Ideea de integrare reciprocă, despre care mai mult se vorbește, s-ar fi cuvenit să găsească și Parlamentul și executivul din partea noastră mult mai decise în afirmații încă de pe vremea acelor greve femeilești din orașele de peste Nistru. Sînt convinși că unicul mijloc de a descuraja complicitatea și (apoi) intervenția Armatei a 14-a, de ocupație în Basarabia ar fi fost acela de a susține ideea României întregi, fie măcar și prin-cipal. Opinia publică internațională nu poate fi sensibilizată corect cîtă vreme atacurile împotriva basarabenilor nu reprezintă, din punctul de vedere al Bucureștiului, o agresiune care ne privește.

Dacă aceste reacții vor avea în continuare forma unor declarații făcute acasă pentru cei de acasă, problema Basarabiei ar putea deveni una a tulburărilor de la marginea imperiului pe care numai imperiul și le poate rezolva. Nu de reacții emoționale avem nevoie la această oră, ci de o intensă susținere diplomatică a drepturilor acestui stat de care ne desparte o nefericită recunoaștere.

CRED că episodul de săptămîna trecută din Memorialul durerii intră într-o paradigmă diferită față de aceea, să-i zic, consacrată. Nu mă gîndesc numai la schimbările de tot felul, ci și la concurența între un text

bine cunoscut și mărturiile tv. aduse laolaltă, ale autorului și ale persoanelor incluse în text. Ion Ioanid, acest Soljenitin al nostru, m-a făcut să mă înnebesc încă o dată, după ce l-am auzit vorbind, de ce ne plîngem de absența modelelor. Doctorul Miliade Ionescu enunța într-o altă emisiune tv. o teorie a firescului, vorbind despre anii de închisoare și chiar despre evadarea de la mină. Firescul fără amănunte, mai curînd clasificat și cu un fel de a închide discuția în calea curiozității, ca și cum doctorul dorea să lase cale liberă fostului său pacient. Ioanid, cu memoria sa mai presus de comparatie. Dna Hossu-Longin a obținut de la autorul Închisorii noastre cea de toate zilele nu numai un interviu, ci și o probă de mare simplitate a relației unei experiențe aproape de necrușor. Acest om, cu mișcări timide zimbînd aproape stîlznit, mi-a dat sentimentul că am intrat într-o anumită măsură în experiența unei înțregi generații nu numai de a supraviețui, ci și de a se întoarce la viața obișnuită. Evadatii din mină, pe care mi-am dat de-a fi supraviețuitori, au la București sau la München, un fel de împănare față de ticăloșiiile vieții, care-i împiedică să vorbească de război. Nu sînt nimeni prieteni, dar nici purtători unui semn al victoriei. Apartin unei lumi cărora sînt gata să i se încredințeze fără rezerve, chiar dacă o parte a ei i-a obligat, vremelnic la mefiență și la temeri. Toți trei sînt oameni din pătura mijlocie, acea multă hilită burgheză română. Nu știu să spun de ce au avut curaj — în schimb nuanțează ideea de rezistență. Doctorul Ionescu afirmă că n-avea o doctrină atunci cînd a început să se împotrivescă „sistemului”, pur și simplu s-a supus unui sentiment colectiv de respingere. După ce a fost eliberat n-a încercat să se adapteze, ci și-a continuat experiența. Doctorul Iovănescu a lucrat la „Salvare” pînă de curînd (și se știe că a fost unul dintre medicii cei-mai devotați acestui serviciu care uzează rapid). În rest Televiziunea se plînge că ne lipsesc modelele.

Cristian Teodorescu

Antoaneta Tănăsescu

Premiile Ununii Scriitorilor pe anul 1991

În urma sesiunii de lucru din 21.V.1992, Juriul constituit din: Mircea Martin (președinte), Gabriela Adameșteanu, Ștefan Agopian, Cezar Baltag, Al. Cisteșteanu, Aurel Covaci, Bedros Horasangian, Florin Manolescu, Mircea Mihaies, Costache Olăreanu, Adrian Popescu, Cristian Teodorescu și Doina Uricariu a hotărât acordarea următoarelor premii pentru literatura editată în 1991:

POEZIE

Petre Stoica: Piața Tien An Men II, Ed. Albatros
Liviu Ioan Stoiciu: Poeme aristocrate, Ed. Pontica

PROZĂ

Paul Goma: Ostinato, Ed. Univers
Dumitru Tepeș: Zadarnică-i arta fugii, Ed. Albatros

TEATRU

Matei Vișniec: Omul care vorbește singur, piesă apărută în revista Teatrul azi, nr. 1-2 pe 1991.

CRITICA LITERARĂ

Adrian Marino: Biografia ideii de literatură, I. Ed. Dacia.
Gelu Ionescu: Anatomia unei negații, Ed. Minerva.

PUBLICISTICĂ

Ion Ioanid: Închisoarea noastră cea de toate zile, Ed. Albatros.
Mădălina Ciobanu: Convorbiri cu Mihai I al României, Ed. Humanitas.

LITERATURA PENTRU COPII

Florența Albu: Copilărinde, Editura Ion Creangă

DEBUTURI

Iustin Panța: Obiecte mișcate (versuri), Ed. Eminescu.
Mihai Ioan Cochinescu: Ambasadorul (roman), Ed. Cartea Românească.
Lucia Pițu: Naveta esențială (eseuri), Ed. Moldova.

LITERATURA MINORITĂȚILOR

Balla Zsófia: A páncél nyomai (Urmările armurii), Ed. Kriterion.
Draga Mirianici: Rastovano delistvo (Copilăria fericită), Ed. Kriterion.

TRADUCERI DIN LITERATURA UNIVERSALĂ

C.D. Zeletin: Baudelaire — Florile răului, Ed. Univers.
Jean Grou: Milan Kundera — Iubiri ridicole, Ed. Univers.

TRADUCERI DIN LIMBA ROMÂNĂ

Annie Benoit și Andrée Fleury: Gellu Naum — Partea cealaltă (L'autre côté), Ed. Cartea Românească.

OPERA OMNIA

Ștefan Augustin Doinas.

PREMII ONORIFICE PENTRU ÎNTREAGA ACTIVITATE

Monica Lovinescu
Virgil Ierunca
Dorin Tudoran
Sorin Alexandrescu

Premiile au fost sponsorizate de: Gazeta de Transilvania, Editura Aldemar, Editura Echinox, Fundația Express, Revista Phoenix, Editura Moldova S.R.L., Casa Română, S.R.L., Vanghelis. Decernarea a avut loc luni, 25 mai 1992, la sediul Ununii Scriitorilor.

● Soprana Emilia Oprea de la Teatrul Liric din Constanța împreună cu tenorul Plácido Domingo după concertul de la Viena, de la sfârșitul lunii trecute.

Un iluminist bucovinean

● Cu prilejul aniversării a 150 de ani de la nașterea cărturarului iluminist din Bucovina Simion Cobilanschi societatea „M. Eminescu” și familia au organizat, în zilele de 23-25 mai, o serie de manifestări în orașul Cernăuți, cum ar fi: 23 mai — o slujbă de pomenire la Cernăuți și Frumosul, iar în 24 mai un colocviu la Universitatea din Cernăuți cu participarea studenților români și a unor ziariști. Printre organizatori îl amintim pe Radu Chesaru care a prezentat activitatea cărturarului bucovinean. O altă întâlnire a avut loc la una dintre școlile înființate de Simion Cobilanschi.

O trupă italiană la București

● A vizitat Capitala Teatrul Laboratorio „Settimo” din Torino, dind o reprezentare incântătoare la Teatrul Foarte Mic cu un colaj dramatic Stabat Mater (fragmente de Isabela Allende, Gabriel Garcia Marquez, Joas Guimarães Rosa), neizbutind însă s-o dea și pe a doua (programată la Teatrul Odeon, din motive rămase deosebite). Conducătorul Roberto Tarasco (conducătorul turneului) ne-a declarat: „Ne-a făcut mare plăcere vizita în România și ne-a produs o mare satisfacție participarea la Festivalul Internațional de la Piața Neamț. Ne-am bucurat de cea mai caldă ospitalitate, am cunoscut oameni interesanți, am vizitat localități admirabile, iar publicul ne-a încântat cu o simpatie emoționantă. Păstrăm amintirea acestor întâlniri în cartea noastră de aur.”

La sfârșitul reprezentației bucureștene artiștii italieni au ținut să se fotografieze împreună cu spectatorii — căroro trupa le-a oferit cafele (după tradiția ei), și cu care a rămas în continuare la un îndelung tălăș vespertin (tot după tradiția acestei companii).

Festival internațional de operă și balet

● Între 10 mai — 10 iunie se desfășoară la Constanța sub patronajul Ministerului Culturii și al Inspectoratului pentru Cultură — Constanța, organizații: Teatrul Liric Constanța și Agenția Interart Global Timișoara, cea de-a XVIII-a ediție a Festivalului internațional de operă și balet. Participă soliști ai operelor din țară: baritonii Dan Serbac — Cluj, Marius Iuliu Mare — Timișoara, Nicolae Urdăreanu — București, tenorii: Ion Pojar — Cluj, Cornel Voineag — București, mezzosopranele Lucia Nicoadă Drăgan — București, Elena Gaja — Timișoara, Cristina Soreanu — Brașov, sopranele: Emilia Oprea și Florența Marinescu de la Con-

Text, meaning, interpretation

● Sub genericul de mai sus (Text, semnificație, interpretare) a avut loc în 22 și 23 mai a.c. un simpozion organizat de Catedra de Limbă și literatură engleză a Universității din Timișoara. Desfășurat în două secțiuni, lingvistică (aceasta incluzând și lucrări de metodologie didactică) și literatură, sesiunea de comunicări a fost apreciată de către participanții străini (prof. Nigel Towson, și John Drew, Marea Britanie, Roy Biră și Jeanette McVicker, S.U.A.) drept una din cele mai reușite acțiuni de acest fel la care au luat parte.

Au prezentat comunicări: prof. dr. Andrei Bantas (Sibiu) asist. Camelia Bejan (Constanța), lect. Maria Teleagă (Timișoara), asist. Sorin Ciutacu (Timișoara), conf. dr. Hortensia Pârlog (Timișoara), Simona Rotariu (Timișoara), lect. dr. Tudor Beșuan (Timișoara), conf. dr. Ecaterina Popa (Cluj), lect. Rodica Superceanu (Timișoara), asist. Simona Iuliana Făgărășanu (Timișoara), Mihăiță Horezeanu (Timișoara), asist. Bogdan Ștefănescu (București), Mircea Mihaies (Timișoara), Ileana Andreescu (Turnu Severin), conf. dr. Pia Brinzeu (Timișoara), lect. Mariana Morgovan (Oradea), lect. Felicia Burdescu (Timișoara), lect. Constantin Chereșan (Timișoara), asist. Corina Iordache (Timișoara), Adina Ciugureanu (Constanța), Mariana Fechet (Petroșani), lect. dr. Luminița Niculescu (București), asist. Luminița Anăreș (Iasi).

Jannis Xenakis la București

● Celebrul compozitor Jannis Xenakis, născut la Baia în 1922, va veni la București, cu prilejul festivalului de muzică nouă, cind își va sărbători și aniversarea a 70 ani de viață.

Turnee

● Artiștii Teatrului din Sibiu (director Iulian Vișu) au prezentat în Capitală două spectacole: Cartoteca de T. Rozewicz și Chang Eng de G. Tunso. Artiștii Teatrului Național din Tg. Mureș, anunțati cu două spectacole la București, n-au dat aceste spectacole. Pînă acum nu s-au furnizat explicații.

Ziua mondială a dezvoltării culturii

● Joi, 21 mai în aula Academiei Române a avut loc sesiunea consacrată Zilei mondiale a dezvoltării culturii, cu tema Cultură și mediu desfășurată sub egida Academiei Române, Ministerului Învățămîntului și Științei, Ministerului Culturii, Ministerului de Externe, Ministerului Mediului, Comisiei Naționale a României pentru UNESCO. Au prezentat comunicări: acad. Nicolae Co-

jal, vicepreședinte al Academiei Române, prof. univ. Mihai Golu, ministrul învățămîntului și științei, președinte al Comisiei Naționale a României pentru UNESCO, Ludovic Spiess, ministrul culturii, acad. Augustin Buzura, președinte al Fundației Culturale Române acad. Ștefan Augustin Doinas, președinte de onoare al Ununii Scriitorilor, prof. univ. Andrei Tugulea, membru corespondent

al Academiei Române, Adrian Dohotaru, subsecretar de stat la Ministerul de Externe, prof. univ. dr. Răzvan Teodorescu, președintele Radioteleviziunii Române, prof. univ. dr. Anghelută Vlădineanu, secretar de stat la Ministerul Mediului, acad. Eugen Simion, vicepreședinte al Comitetului interguvernamental pentru Deceniul mondial al culturii. (A.F.)

Dirijorul Ion Marin

● La numai 32 de ani, dirijorul Ion Marin este, fără îndoială, cel mai bine cunoscut din marile scene de concert din lume decît în țară. Dirijorul la Staatoper Wien din 1987, Ion Marin a realizat spectacole la Opera din Dallas (Elizirul drăgoșilor) și la cea din San Francisco (Bărbierul din Sevilla), iar de curind la Paris (Povestirile lui Hoffman), alături de regizorul Roman Polanski (Opera Bastille). La 7 mai a debutat într-un concert de mare succes la pupitrul prestigioasei English Chamber Orchestra, tinărul dirijor probîndu-și virtuozitatea și maniera inteligentă de lectură a marilor partituri, cu precădere în interpretarea Simfoniei nr. 1 (Simfonia clasică) de Prokofiev, Concertul de la

Barcican Centre din Londra a mai cuprins Simfonia nr. 31 de Mozart, Concertul pentru violoncel și orchestră de Haydn, Variațiuni pe temă rococo de Coakovsky (solist Yo-Yo Ma) și Concertul Op. 3, nr. 10 pentru vioară, de Vivaldi.

Aida la Skopje

● La Festivalul de operă de la Skopje, desfășurat luna trecută, spectacolul Aida a avut întreaga distribuție românească, participînd soliștii: Mioara Corbeș David și Corneliu Solovăș-

tru-Iasi, Emil Iurașcu-București, Ana Oros și Mircea Moșina-Cluj, Mihai Munteanu-Chișinău, dirijor Ion Iancu — Timișoara. Organizarea spectacolului a aparținut Agenției Interart-Timișoara. (A.F.)

Calendar

● 4 Iunie. S-au născut: Ioan Masoff (1904), Nicolae Irioi (1921), Vasile Vlad (1941), Marcela Benea (1948), Constantin Munteanu (1950). A murit Iulie Voinescu (1961).

● 5 Iunie. A apărut primul număr al revistei Familia (1865). S-au născut: Gh. Lazăr (1779), Nicolae Iorga (1871), G. Ciprian (1883), Ion Căjaveică (1951). A murit Gheorghe Eminescu (1983).

● 6 Iunie. S-au născut: Nicolae Bălcescu (1819), Cezar Ispăcoveanu (1886), Franz Liebert (1899), Ion Șugaru (1914),

Dan Constantinescu (1921), Mircea Georgescu (1931), Marta Bărbulescu (1937), Gheorghe Malareicu (1934), Dumitru Caval (1939).

● 7 Iunie. S-a născut Ion Murgescu (1940). A murit stolicul Constantin Cantacuzino.

● 8 Iunie. S-au născut: Gabriel Drăgan (1904), Al. Șerban (1910), Anda Boldur (1924), Cristina Tacol (1933), Tudor Băsan (1933). A murit: Ovid Densușianu (1938), Otilia Cazimir (1967).

● 9 Iunie. S-au născut: Ma-

rius Mircu (1909), Mariana Filimon (1939). A murit N.N. Beldeanu (1923).

● 10 Iunie. S-au născut: Ion Creangă (1839), Ion Pop-Reteganul (1853), Alexandru Bursucanu (1896), Vasile Zamfir (1932), Jordan Dăcu (1933), Adrian Beldeanu (1935), Octavian Simu (1935), Petru Dudule (1941). A murit Vasile Băncilă (1979).

● 11 Iunie. S-au născut: Tudor Pamfile (1883), Alexandru Bădăuță (1901), Grigore Arbore (1943). A murit Sofia Nădejde (1946).

TZVETAN TODOROV

In fața extremelor

■ CINE citește ultimele cărți publicate de Tzvetan Todorov observă imediat o deosebire importantă de accent: foarte cunoscutul poetician, autor al unor studii de referință precum *Introducere în literatura fantastică*, *Poetica prozei*, *Teorii ale simbolului*, se arată interesat, cam de un deceniu încoace, și de un cu totul alt tip de relații decât cele dintre structurile operei literare. La conștientizarea de l'Amérique (Cucerirea Americii — 1982), *Nous et les autres* (Noi și ceilalți — 1989), *Les morales de l'histoire* (Învățăminte istorice — 1991) și *Face à l'extrême* (În fața extremelor — 1991) îi extind reflecția asupra raporturilor inter-umane: cuceritorul și cel învins, omul locului și străinul, război și victimă, individul și colectivitatea etc. *Incursiunea istorică, analiza sociologică, experiența directă a unor evenimente trăite la confluența dintre cele două Europe despărțite pînă de curînd de rețea corină de fier* (Todorov e, cum se știe, de origine bulgară) conduc spre o meditație etică în care se regăsesc marile semne de întrebare, neliniștile dar și speranțele omului a acestui sfîrșit de mileniu.

Încă o „convertire” semnificativă pentru evoluțiile din această perioadă post-structuralistă, cînd subiectul, autorul, omul pur și simplu confruntat cu istoria se reintorc în texte? — Desigur, însă în cazul lui Tzvetan Todorov ea capătă o nuanță aparte: fireștii nevoi de compensare a regimului teoretic-abstract al scrisului său și presiunii istoriei exterioare i se va fi adăunat și trezirea unor straturi, uitate poate voluntar o vreme, ale personalității. *Experiența de exilat, de „străin” confruntat cu „ceilalți”, obligat să descopere și să se descopere într-un exercițiu al relației cu un univers diferit de cel originar, al său, fructifică în mare măsură în aceste cărți, însă și cealaltă experiență, a omului trecut prin regimul comunism totalitar, care-i alimentează reflecția atunci cînd caută „morala” sau „morală” istoriei mai vechi sau mai noi.*

Căci, așa cum se vede, bundoară, din cel mai recent volum al său, *Face à l'extrême* (Editions du Seuil, Paris, 1991) sistemele totalitare — fie fascistul hitlerist, fie stalinismul și prelucrările lui, — ca situații istorice-limită, sînt dintre cele mai apte să ofere grave învățăminte de ordin etic. Punînd omul la teribile încercări, ele i-au provocat în maximă măsură reflexul moral, capacitățile de răspuns la ceea ce este mai omenesc în el: reacții, deci, foarte umane, la o sistematică întreprindere de dezumanizare, — dar și tentativă de a înțelege înseși mecanismele alienării, erodarea treptată și apoi anihilarea individualității „supușilor totalitari”, gradele de complicitate cu răul.

În fața extremelor e de cîtit, așadar, deopotrivă ca o carte a Exemplelor, de omenie, de solidaritate, de eroism, — însă și ca un apel la memorie și luciditate: crimele totalitarismului — despre care vorbește fragmentul prezentat aici în traducere — implică, și nu puțin, responsabilitatea „supușilor”, coborîți la nivelul de jalnici complici al sistemului distrugător. Și e foarte important, credem, chiar acum, să se cunoască mai bine care sînt mecanismele și riscurile unei asemenea complicități. Cartea lui Tzvetan Todorov e dintre cele ce pot ajuta substanțial la o atare cunoaștere.

CRIMELE săvîrșite sub totalitarism, violențele extreme din lagărele de concentrare nu pot fi înțelese de nici una din explicațiile tradiționale; ele cer introducerea unor concepte noi, care sînt noi în înșii principii lor. E ceea ce a încercat să facă Hannah Arendt folosind, în legătură cu Eichmann, expresia „banalitatea răului”. Judecând după numărul de neînțelegeri pe care le-a provocat, expresia nu era foarte fericită; însă ideea Hannah Arendt e importantă.

Confruntată cu individul Adolf Eichmann, în cursul procesului său de la Ierusalim, Arendt trebuie să cedeze în fața evidenței: în ciuda eforturilor deosebite de acuzare pentru a face din el un diavol, el apare drept o „ființă profund mediocră, obișnuită, comună, pe cînd răul de care este răspunzător e unul dintre cele mai mari din istoria omenirii”. Necazul cu Eichmann, e tocmai că erau mulți asemenea lui și care nu erau nici perverși, nici sadici, care erau, și mai sînt încă, înzestrați de „normal”. Dar în sensul acesta — dar numai în acest sens — răul pe care îl distrugea Eichmann este „banal” și nu „radical”, adică inuman (Arendt face deosebire între „radical” și „extrem”). Această banalitate nu trebuie nicicum să conducă la o banalizare: tocmai pentru că e atât de ușor și nu cere calități omenesti lesite din comun, răul acesta e deosebit de primejdios: puțin vînt bîntuind din spate „partea „bună” e de ajuns ca el să se răspîndească cu viteza focului. Tocmai acest aspect paradoxal al conceptului — un rău extrem, însă nu radical — e fără îndoială răspunzător de neînțelegerile din jurul lui; trebuie să spunem însă că faptul înșuși e paradoxal, în același timp obișnuit și lesit din comun.

„Banalitatea” nu e încă o adevărată explicație; e mai degrabă un mijloc de a înlăuntra formulele obișnuite și de a indica direcția în care trebuie să căutăm. Unul dintre condamnații de la Nürnberg, Seys-Inquart, fost guvernator al Austriei, apoi al Olandei, o spusesese în legătură cu mărturia lui Hoess despre omorurile de la Auschwitz: „Există o limită a numărului de oameni care pot fi uciși din ură sau din înclinație pentru mîcel [iată deci fanatismul și sadismul], însă nu există limită pentru numărul celor care pot fi uciși, cu sînge rece și în mod sistematic, în numele „imperativului categoric” militar”. Explicația nu trebuie căutată în caracterul individului ci la cel al societății, care impune asemenea „imperative categorice”. Explicația va fi politică și socială, nu psihologică și individuală.

Dar ce proprietăți ale societății înăduie săvîrșirea unor astfel de crime? La drept vorbind, răspunsul la această întrebare e pentru mine un punct de plecare, nu de sosire: caracterul ei instabil; și aceasta e într-adevăr singura trăsătură comună între Germania și Uniunea Sovietică, Bulgaria și China, Germanii, Rușii și toți cei ce săvîrșesc crime nemaipomenite nu sînt niste ființe ome-

nești deosebite de celelalte; deosebit e regimul politic în care trăiesc ele. Răspunsul acesta nu înlătură orice considerație privind tradițiile naționale ale acestor țări, deoarece, chiar dacă respingem ideea nazistă a raselor și popoarelor inferioare (și vinovate), ne putem întreba într-un al doilea timp, de ce totalitarismul s-a instalat în Germania și nu în Franța, în China și nu în India etc., și putem invoca puterea tradiției militariste aici, brutalitatea constantă a represiunilor dincolo, chiar și „sufletul rob” în alte părți. Însă această analiză a tradițiilor culturale și naționale nu e scopul meu, și subscriu în ce mă privește la concluzia Germaine Tillion atunci cînd afirmă: „Sînt convinsă [...] că nu există vreun popor care să fie la adăpost de dezastrul moral colectiv”. Ea i se alătură în acest punct lui David Rousset, supraviețuitor de la Buchenwald, care formulase această punere în gardă cu cîțiva ani mai devreme, îndată după război: „Ar fi o înșelătorie, și încă una criminală, să pretindem că alte popoare n-ar putea face o experiență asemănătoare pentru că ar avea o fire opusă”.

Această concluzie a lui Tillion e cu atât mai prețioasă cu cît, la ieșirea din lagărul de la Ravensbrück, ea nu putea emite o astfel de judecată echitabilă, și în prima versiune a cărții sale era gata să caute explicația dezastrului în istoria și caracterul național al germanilor sau al polonezilor etc.; dar a știut să se schimbe. „Astăzi, mi-e rușine de această judecată, scrie ea în 1972 deoarece sînt convinsă că în aceeași situație orice altă colectivitate națională ar fi abuzat de asemenea de ea”. Și ne vom abține cu atât mai mult de la a blama caracterul național german opunîndu-l celui al francezilor, cu cît această au fost printre cei mai zelosi colaboratori ai aplicării „soluției finale”. Mașina totalitară a absorbit „tecutele” tarismului rus, ale militarismului prusac ori ale despotismului chinez, dar a făcut din ele un ansamblu nou și acesta e cel care a acționat asupra conștiinței indivizilor. Aceasta e și concluzia lui Levi: „Trebuie stabilit în mod limpede ca principiu că greșeala cea mai mare apăsă asupra sistemului, asupra structurii înșuși a statului totalitar”.

Ceea ce mă interesează totuși aici nu e totalitarismul ca atare, ci acțiunea lui asupra comportării morale a indivizilor. În această privință, observațiile caracteristice ale lui sînt mai importante decît altele.

Cea din urmă idee de local rezervat dușmanului. Toate doctrinele extremiste se bazează de principiu pe o idee de mîine e împotriva mea” (care provine, din mîine din *Enigmele*), dar nu toate sînt egale; iar cea e împotriva mea trebuie să pară”; nu toate dispun, de asemenea, de mijloacele statului totalitar pentru a pune în aplicare amenințarea cuprinsă în acest principiu. Ceea ce caracterizează în înșuși cel mai specific totalitarismul este faptul că acest dușman se află în chiar interiorul țării. E

Crime totalitare

adevărat că Germania nazistă și Uniunea Sovietică duc și o politică externă agresivă; dar în privința aceasta ele se comportă la fel cu celelalte state imperialiste. În schimb, ideea de dușman interior — sau, dacă vrei, extinderea principiului de război la relațiile dintre purile din țara înșuși — le caracterizează în mod specific. Lenin a fost cel care o formulează, îndată după revoluția din Octombrie; iar Eicke, mare inspirator și promotor al lagărelor din Germania, e cel ce declară într-un discurs adresat Führer-ilor de lagăre, la începutul războiului: „Datoria de a distruge dușman al statului din interior nu se deosebește cu nimic de cea care vă obligă să vă ucideți adversarul pe cîmpul de luptă”.

Generalizarea ideii de război condus în chip logic la concluzia că dușmanii sînt buni de omorît. Doctrinile totalitare împart întotdeauna omenirea în două părți de valori inegale (care nu coincid cu „țara noastră” și „celelalte țări”; nu e vorba de un naționalism simplu, ființele inferioare trebuie pedepsite, chiar eliminate. Ele nu sînt deci niciodată universaliste; nu toți oamenii au același drepturi. Lucrul e evident pentru doctrina nazistă care asimilează „rasa inferioară”, evrei, țigani și alții, cu sub-oameni, dacă nu cu niște „bucuri”. Însă el nu e mai puțin adevărat pentru comunismul sovietic, în care același limbaj e folosit din belșug în cursul epurărilor din anii '30 („pentru cîini, o moadă de cîine”, „să strivim viermii” etc.) față de mai vorbi despre practica deja veche de douăzeci de ani în vremea epurărilor se socotea, de altfel, conform doctrinei staliniste, că acest război interior se intensifică pe măsura apropierii de comunism. Dușmanul — de rasă ori de cîine, nu contează — e neapărat un dușman extrem, împotriva cărui e îndreptățit război de exterminare.

O A DOUA caracteristică a sistemelor totalitare este legată tot de renunțarea la universalitate. Constă în aceea că statul devine deținătorul scopurilor ultime ale societății. Individul încetează să mai aibă, în esență, o valoare supremă care trebuie să-l îndrume conduita, el nu mai poate considera drept un reprob pe cel care nu se conformează cu scopul statului și nu-l poate consulta constinț pentru a spre ce scop trebuie să se îndrepte și funcție de ce criterii poate judeca acțiunile sale. Statul a devenit interdicar obligatoriu dintre el și individ și nu omenirea detinutului și al celui care îl are în fața lui; el e cel care hotărăște prin urmare cu privire la direcția în care va evolua societatea. Prin această captură a scopurilor ultime ale societății la individului, statul totalitar înșuși se confundă treptat cu aceste scopuri pe care și-a pus pentru supușii săi.

În sfîrșit o a treia caracteristică ce privește aici e cea pe care o desemnează tocmai adjectivul „totalitar”: statul începe să controleze totalitatea vieții ciale a unui individ. Partidul (comunist sau național-socialist) nu se mulțumește să pună mîna pe puterea politică în țară, ci în dictaturile clasice elimină opoziția și asumîndu-și singur guvernarea, el își extinde controlul asupra tuturor sferelor publice din viața fiecărei persoane și impietează în mare măsură asupra sferei particulare; el îi controlează munca, locuința, proprietatea, educația sau distracțiile copiilor, și chiar viața familială și amoroasă. Acest fapt îi permite să obțină supunerea cetățenilor; nu mai există vreun loc în care s-ar putea adăposti și l-ar putea scăpa în perioadele „dure” ale totalitarismului (Uniunea Sovietică și Europa de Răsărit sub Stalin, Germania sub Hitler în timpul războiului) această supunere e ținută prin amenințarea directă a pedepzilor fizice și a morții; în perioadele „moi” puterea se mulțumește să te pedepsească, să te lipsească de muncă, să împiedice să călătorești în străinătate, să ajungi la o proprietate, să-ți însușești copii din Universitate, și așa mai departe.

Fiecare dintre aceste caracteristici ale sistemului devin cauza unor comportamente morale, proprii supușilor totalitari. Prezența unui dușman absolut, sistemul de valori dominant, a unei trupări a răului, fac ca toate acțiunile față de acest dușman să fie bune și chiar laudabile. Nu e vorba deci de o extindere a principiului de război: soldatul e laudat pentru hărțuirea lui în fața inamicului, cu alte cuvinte pentru capacitatea lui de a ucid ceea ce era interzis în timp de pace. Este obligat să fie tare și îndeosebi puternic decît dușmanul; plăcerea teribilă încercată de cel care o execută este consecința inevitabilă a acestor trăsături.

Faptul că statul și-a însușit toate

JEAN AL. STERIADI:
Portret de femeie

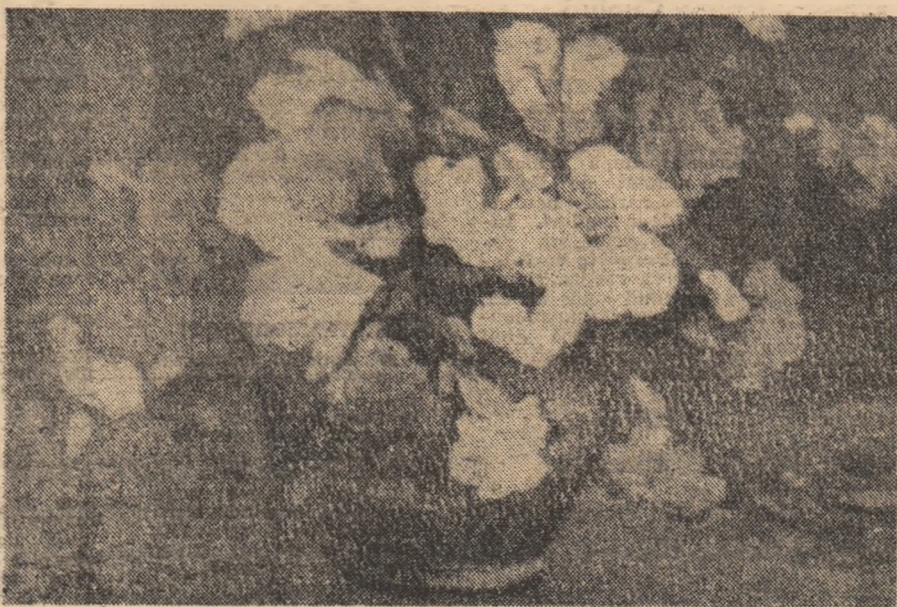
purile ultime ale societății, că e singurul care hotărăște cu privire la felurile de urmat, are un dublu efect. Pe de o parte, supușii totalitari încearcă un fel de ușurare, căci răspunderea personală a hotărârilor e o povară adesea greu de purtat. Pe de altă parte, puterea îi obligă să se mărginească doar la gândirea și la conduita instrumentale, la cele care se concentrează, în orice acțiune, asupra mijloacelor și nu asupra scopurilor (ceea ce anticii numeau „indeminare”). Pe planul producției materiale, această obligație nu e suficientă pentru a da naștere unor rezultate strălucite (absența inițiativei personale, burocrăția crescândă devin aici obstacole); dar pe cel al comportamentului moral, ea e decisivă. Lumea s-a întrebat adesea cum au putut niște „oameni obișnuiți”, „buni soți și capi de familie”, să săvârșească atâtea atrocități: cum se întâmplase cu conștiința lor morală? Răspunsul este că, datorită acestei captări a scopurilor ultime, acestei restringeri a oamenilor doar la gândirea instrumentală, puterea totalitară putea să obțină de la ei săvârșirea unor sarcini care le sînt prescrise fără a avea nevoie să se atingă de structura morală a individului. Gardienii răspunzători de atrocități nu încetează să deosebească binele de rău, nu li s-a tăiat nici unul dintre organele morale: ci ei gîndesc că această „atrocitate” este de fapt un bine, deoarece statul — deținător al criteriilor binelui și răului — le spune așa. Paznicii sînt nu lipsiți de morală, ci înzestrați cu o morală nouă.

În sfîrșit, prinderea individului într-o plasă „totală” are ca efect, ca și scontat, localitatea comportamentelor, supunerea pasivă față de ordine. Supușii totalitari cred, la drept vorbind, că au găsit un mijloc de apărare: ei hotărășe să nu-și spună „decît” comportamentul exterior, resturile și vorbele din locurile publice, să se consolează cu faptul că pot să rămînă stăpîni pe conștiința lor și credințele lor însele în viața intimă. În realitate, acest soi de schizofrenie socială fîpșită ca apărare se întoarce împotriva lor: chiar dacă regimul totalitar devine „decît” pentru a-și îndocirna supușii, el se întîmnește de fapt „decît” cu docilitatea lor publică, căci ea îi este suficientă pentru a se menține de nezdruclit: și în același timp îi liniștește pe adevărații supuși dîndu-le iluzia că „înăuntru” lor — rîmîn curați și demni. Schizofrenia socială devine ca atare o armă în minile puterii, folosită pentru a adormi conștiința supușilor, pentru a-i liniști, pentru a-i face să subestimeze gravitatea ceea ce fac ei în public. Rămăs stăpîn pe forul său interior, cetățeanul nu mai este foarte atent la ceea ce săvîrșește în public.

Supunerea cetățenilor are o altă conotație, și mai tragică, dacă acestia au înțeles că de a face parte dintre dusmanii interiori. Conjugînd un control total asupra mijloacelor de informație și asupra mijloacelor de constrîngere (poliția cu amenințarea violenței fizice și a morții, puterea totalitară obține supunerea victimelor sale. În zadar sînt ele numeroase; neîdîpînd de nici o organizație, fiecare ființă este singură în fața unei forțe înfrînt superioare și cu neputințoasă. Se știe că, în timpul după cel de al doilea război, anumiți evrei le-au putut reproșa popului evreiesc în ansamblul lor că s-au lăsat pradă „ca niște oi la abator”, că au rezistat cu arma în mînă (întîlnim această idee la niște oameni atît de cunoscuți ca Bruno Bettelheim sau Raul Hilberg, Jean Améry sau Vassili Grossman); însă aceste prime formulări se bazează pe o eroare, pe o înșelăciune. Alți scriitori au dat mai apoi silința de a contesta această afirmație punînd accentul pe rezistența „ca niște oi la abator” care avuseseră loc acolo. E vorba în realitate, de o falsă rezistență; iar la întrebarea: de ce nu s-au revoltat evreii mai mult? se poate pune doar: pentru că o asemenea revoltă era imposibilă în regim totalitar. Ce nu s-au revoltat prizonierii de război sovietici în Germania? De ce cei milioane de țărani din Ucraina s-au lăsat să moară în mod pasiv în timpul metei cu care i-a pedepsit Stalin la începutul anilor '30? De ce un miliard chinezi nu se revoltă astăzi? Invocați aici a tradițiilor iudaice sau a unei mentalități de ghetou e cu totul deplasat.

Primele totalitare sînt niște crime de soi nou, și trebuie să le recunoaștem eficienta, chiar dacă aceasta nu ne ajută să ne revizum idelle despre „născută umană”. Ele nu au nimic extra-uman, și totuși este vorba de o înnoire istorică. Cauza acestor crime nu se află în indivizi, nici în națiuni ci în sistemul politic la putere. O dată ce sistemul totalitar s-a instalat, foarte marea forță a populației — dumnezeoasă — riscă să devină complice a crimelor lui; această singură condiție e suficientă. Este una dintre lecțiile acestor fenomene tragice: alunecarea în ceea ce credem că e rău este ușoară. „Dorose”, scrie Germaine Tillion, să atrag atenția celor cu funcții de răspundere asupra tragediei ușurînțe cu care „oamenii obișnuiți” pot deveni niște călăi fără să-și dea seama”. Însă a spune că motivul nu se află în individ nu înseamnă că acesta e scutit de orice responsabilitate; va trebui să revenim la acest fapt.

Prezentare și traducere de
Ion Pop

STEFAN LUCHIAN : Flori

NICOLAE GRIGORESCU : Ciobănaș pe Valea Prahovei

Hans Robert Jauss la București

ÎN actualitatea postmodernă a atîtor exhibiții spirituale, printre speculații și focuri de artificii, erezii și canoane parodice, Hans Robert Jauss ne oferă o „inteligentă artificială” și mai spectaculoasă prin luciditatea și limpiditatea ei. Prietelui de a constata aceeași scenă deschisă i-au avut în luna aprilie studenții Facultății de Litere de la București, grație invitației domnului decan Paul Cornea, care a profitat de venirea lui H. R. Jauss la Iași (unde i s-a acordat titlul de Doctor Honoris Causa); pentru a-l solicita să țină o conferință în fața studenților domniei-sale. Publicul a depășit simțitor atît vîrsta studenției cît și spațiul oferit de amfiteatrul Odobescu, redevenit brusc alina de celui prezidat cîndva de Călinescu pentru o audiență heterogenă extinsă pe ferestre și pe coridoare.

Începută într-o atmosferă foarte prietenească (complimentări reciproce și bonome aluzii culturale la „tinărul Marx”), conferința s-a dovedit a fi nu un produs, spiritual ușor de consumat, ci un excurs estetic accesibil mai ales cunoscătorilor. *L'art comme antinature* a propus cu tourman esthetique de 1783 (Artu ca antinatură în ceea ce privește colitura estetică de la 1783), a transformat auditorul din „călinescian” în „german”, scris prin teama de a nu pierde ocazia unui exercițiu de admirație. Puțin obișnuit de altfel, și probabil în aceeași măsură ca pentru publicul din Konstanz din 1937, primul receptor al teoriei receptării (ceea ce nu înseamnă că aceasta nu e bine cunoscută la noi). Pentru cel de atunci era pur și simplu o noutate, în vreme ce la noi singura carte tradusă, *Schiță pentru o teorie și o istorie a experienței estetice*, este totuși cunoscută, iar cursul inaugural al noii discipline Istoria literaturii ca provocare a științei literaturii (*Literaturgeschichte als Provokation der Literaturwissenschaft*) e publicat în reviste de specialitate. Așadar, nu ineditul a surprins, cu atît mai mult cu cît conferința a avut ținuta unui excurs clasic în istoria esteticii, ci un „nou inedit”, definit prin contradicția orizontului de așteptare stilistic de obicei, satisfacția și entuziasmul publicului la conferințele din București se trezesc odată cu apariția performanțelor de expresie, a spiritelor sau a jocurilor de cuvinte (urmărite cu atenție în scopul bricolării ulterioare). Și acestea chiar cînd ele sînt calca de acces spre obiectul propriu-zis al comunicării.

În spectacole echivalente (într-o anumită măsură) — lecturile — modelul absolut era este Barthes, campionul metaforizmului critic, interpretat din pricina asta cu zelul și pietatea cuvenită. Discursul lui H. R. Jauss — aparent antiretoric și în orice caz antioratoric — nici nu simplifică, nici nu banalizează. Totul ține de o altă recuzită a spectacolului: în loc de „structura carnală a autorului”, „cuvînt-forță”, „om tranzitiv”, „scriitor preot”, „delectarea gurmândă”, tabernacolul aceluia prestigios mister care este Literatura franceză, Jauss mizează pe sintaxa și semantica naturală, citabil fiind numai în conceptele sale esențiale, orizont de așteptare, experiență estetică, proces de percepție dirijată, factuala neegalitate a egalilor, cenzuri epocale și amalgame de orizonturi. Captivarea prin idee și informație, jocul persuasiv al cauzalităților întrețin pur și simplu curiozitatea pentru subiect (care întotdeauna e de calibru greu, gen tipuri de identificare cu eroul literar, unitatea lirică veche și a celei moderne, normele sociale de transmis prin intermediul literaturii, schițe pentru o istorie și o teorie a experienței estetice, pentru o nouă istorie literară, pentru o nouă literatură comparată) și atenția îndreptată spre puritatea și coerența argumentelor, ceea ce stimulează auditorul la verificarea succesivă a ipotezelor de lucru. În tot cazul conferința, legată mai ales de perioada interesului pentru

estetică, a constat de fapt într-un studiu amplu care va fi curînd publicat integral.

ÎNSA libertatea totală de mișcare a aflat-o H. R. Jauss în discuția de semînar, care a urmat în cadrul restrîns și a făcut posibilă mărturisirea spontană a ultimelor căutări, înainte ca obligatoria întrebare referitoare la ele să fi fost pusă. Ceea ce ne-a făcut martorii unor prețioase clipe de lămurire a teoreticianului Jauss cu sine însuși. Pe scurt, profesorală grija a domnului Jauss pentru studenții săi de două ore din București a sugerat profitul a trei întreprinderi concrete. Prima avea în vedere corectarea conceptului de literatură națională, înțeles pînă la estetica receptării ca sumă a operelor scrise în limba „națiunii” și astfel cauză esențială a unor dileme celebre, precum depistarea originilor sau existența versus inexistența unor specii (Avem — de ce? — nu avem-roman). Corecția are în vedere traducerile, capitol inexistent, marginal sau inexpressiv al istoriei literaturii, înțeles acum ca parte integrantă a unei literaturi, nu numai în chip evident prin forma lingvistică, ci mai ales prin opțiune, necesitate, efect, în cele din urmă ca răspuns la o întrebare care aparține culturii naționale. Continuitatea nu provine numai (și poate nici măcar în primul rînd), din raportarea atentă și respectuoasă la tradiția autohtonă, ci și din sincronismul concretizat în traduceri. Nu e vorba neapărat de un sincronism programatic, intențional, ci de rezultatul în general obținut în urma acestora. Desigur că o asemenea procedură implică împotmoliri în arhivă și riscul unei mize mici, dar de fapt cu adevărat profitabil e să urmărești malentendu-uri celebre, de ce a fost tradus Schiller și nu Goethe, de ce provincialul Lenau etc. Un esamen malentendu este definitiv pentru o tendință-macă în care se manifestă spiritul național într-o epocă. Pentru outsider (fie el și profesionist), o astfel de întreprindere este mai semnificativă și mai funcțională decît o monografie Sadoveanu.

Idacă ci există un corpus de potente și de tendințe specifice unei culturi se reperutează și asupra literaturii comparate, disciplina a nostalgia universaliste. Uzul comparațiilor riscă să ignore faptul că el e conștientă apăsătoare a spiritului național, a proiectului acestuia

în plan universal. Comparația nu e o metodă, constată Hans Robert Jauss, dînd ca exemplu mai potrivit cooperația franco-germană.

În fine din perspectiva esteticii receptării, problema valorilor, acută atît în istoriile literare naționale cît și în „literatura generală”, se pune altfel decît la „angelul” Weliek, cum i-a plăcut domnului Jauss să se exprime. Cuvîntul „valoare” nici nu apare în tratatul despre experiență estetică. Ceea ce interesează e dacă norma estetică este recunoscută sau nu într-o anumită perioadă, fără ca aceasta să afecteze consensul asupra capodoperelor (considerate ca o altă posibilitate a valorii). Esențialul este ca valoarea să fie înțeleasă nu numai ca natură obiectivă, ci și ca una transformabilă.

Un răspuns amabil și îndatoritor, dar relativ reticent față de arzătoarele noastre întrebări, a venit în chestiunea Postmodernismului, apreciat de Jauss drept foarte interesant. Asia poate își datorită pasiunii postmoderniste pentru reinterpretarea trecutului, ceea ce trebuie să-i fi adus lui Jauss satisfacția de-a se simți de-a dreptul speculat, în compania ilustră a lui Borges. De vreme ce protagonistul relației literare se arată (atît la postmoderni, cît și la Jauss), a fi cititorul și nu autorul, a fost îndreptățită neliniștea privind „legătura” de domeniul evidentei dintre estetica receptării și teoria experienței estetice și experiența postmodernistă, rislăită de asigurarea cum că ea s-ar datorita unui paralelism istoric obiectiv. Orice alte nelămuriri privind accepțiunea lui Jauss în legătură cu această temă au fost soluționate prin trimitere bibliografică (în acest sens se poate vedea *Studien zum Epochenwandel der ästhetischen Moderne*). Nu trebuie să se creadă că H. R. Jauss ar fi dedicat un studiu postmodernismului, pentru că în accepția sa nici nu poate fi încă vorba de o nouă perioadă literară, nu sîntem decît martorii debutului ei și ca orice debut poate fi doar jucat deocîndă. Teoreticianul schimbării orizonturilor opinează pentru durate lungi și tranziții lente.

Hans Robert Jauss are privilegiate organice asupra lumii și curgerii sale. Și dacă face o breșă într-un flanc al științei literare, renovează tot edificiul.

Romanița Constantinescu
Andreea Deciu

ALEXANDRU CIUCURENCU : Lectură

Scrisorile lui Einstein

● Intrebat cum s-ar fi simțit dacă teoria sa nu ar fi fost confirmată pe cale experimentală, Einstein ar fi răspuns: „Atunci mi-ar fi fost mila de Dumnezeu nostru — căci teoria este corectă”. Totuși, savantul a fost

constant de faptul că ar fi putut da greș dacă nu își putea confirma ipotezele. Din această pricină el l-a încurajat și susținut pe astronomul Edwin Hubble și pe fizicianul Paul Dirac de la Observatorul Royal din Berlin, să conducă observații astronomice care ar fi reprezentat confirmarea sau infirmarea teoriei sale revoluționare asupra spațiului timpului și gravitației. Colaborarea dintre cei doi savanți este astăzi deosebită prin publicarea a douăzeci și cinci de scrisori între ei, cunoscută, expedită de Einstein lui Dirac din De Aarde, arhivele găzduite la Princeton, care au devenit cunoscute ca „scrisorile lui Einstein”. (INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE, 25 martie).

Noua operă rusă la Amsterdam

● După douăzeci și doi de ani de la premiera cu opera lui Prokofiev, *Poveste cu un om adevărat*, pe scena moscovită, un nou eveniment deosebit pentru opera rusă a avut loc în prima jumătate a lui aprilie, de această dată la Amsterdam. Este vorba de premiera mondială a operei *Viața cu un idiot*, prima operă a lui Alfred Schnittke, compozitor care trăiește acum la Hamburg, dar care se bucură de o reputație și un respect deosebit în țara sa de naștere, Rusia. Premiera cu acest spectacol supraréalist, adesea grotesc și cu adresă sexuală explicită, a avut loc în prezența împărătesei Beatrix și a Prințului Claus. Libretul cuprinde povestea unui om vinovat de o crimă nepeccioasă (narată de către un personaj denumit „Eu”) care primește ordin de la partid să găzduiască, drept pedeapsă, un idiot

în propria sa casă. Vocea ideului îi va distinge personalitatea. El va conduce orchestra, va cânta și pe el. Opera va fi scrisă de Prokofiev, la care se luă atunci în considerare. Cei trei interpreți sunt americani: Dale Dugan (bariton), Teresa Stratas (soprană) și, în rolul lui Vova, Howard Hanson (tenor). O galerie de nume prestigioase din Rusia completează lista personalităților care au luat parte la realizarea acestui eveniment: Mihail Rostropovici, dirijor, Viktor Jermolov a semnat libretul, Boris Prokofiev (în vârstă de 80 de ani și tânăr de douăzeci și șase ani, compozitor la Bolșoi Teatr) a fost regizorul de scenă. În sfârșit, deosebitul a primit semnătura lui Ilia Kabakov, un artist rus avangardist. (INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE, 16 aprilie).

Cupluri naufragiate

● *Lunea de Fiel*, filmul la care lucrează actualmente Roman Polanski, este o producție „sulfuroasă” după romanul crud semnat de Pascal Bruckner privind naufragiul a două cupluri. La treburile de reportera revistei *Premiere* dacă într-o zi va realiza și povestea unui amor fericit, Polanski a răspuns amuzat: „Sigur... dacă croșma mea nu m-a sfârșit”. (PREMIERE, mai).

Confidențe și filosofie

● Că în România, *Les Belles histoires de „La belle histoire”* de O. Carlier, a fost o producție „sulfuroasă” după romanul crud semnat de Pascal Bruckner privind naufragiul a două cupluri. La treburile de reportera revistei *Premiere* dacă într-o zi va realiza și povestea unui amor fericit, Polanski a răspuns amuzat: „Sigur... dacă croșma mea nu m-a sfârșit”. (PREMIERE, mai).

Sain' Mo'o - III

● Ajuns la a treia ediție, *Sain' Mo'o* de O. Carlier, a fost o producție „sulfuroasă” după romanul crud semnat de Pascal Bruckner privind naufragiul a două cupluri. La treburile de reportera revistei *Premiere* dacă într-o zi va realiza și povestea unui amor fericit, Polanski a răspuns amuzat: „Sigur... dacă croșma mea nu m-a sfârșit”. (PREMIERE, mai).

Schwarzenegger

● Arnold Schwarzenegger, cunoscutul interpret al personajului Terminator, a refuzat propunerea de a interpreta pe Contele de Monte Cristo, celebrul erou al lui Dumas, într-o nouă versiune. Încasind circa 15.000.000 de dolari, va fi vedeta unui alt film, *The last action hero*. Arnold Schwarzenegger va încerca un star al filmelor de acțiune. (PREMIERE, mai).

Best-seller și pe ecran ?

● Cunoscutul volum *Best-seller* de O. Carlier, a fost o producție „sulfuroasă” după romanul crud semnat de Pascal Bruckner privind naufragiul a două cupluri. La treburile de reportera revistei *Premiere* dacă într-o zi va realiza și povestea unui amor fericit, Polanski a răspuns amuzat: „Sigur... dacă croșma mea nu m-a sfârșit”. (PREMIERE, mai).

Ferberhard Waechter

● La sfârșitul lunii martie s-a ținut din viață Ferberhard Waechter, directorul Operei naționale din Viena. El a făcut parte, ca bariton, din legendarul ansamblu Mozart din Viena și a cucerit Salzburg-ul, interpretând Don Giovanni sub bagheta lui Karajan, moment care i-a deschis porțile marilor opere din lume. (INFORMATIONS D'AUTRICHE, 3 aprilie).

Delirant, pur și simplu

● Walt Disney Video a reluat celebrul succes încununat cu Oscar, al nu mai puțin celebrului Fufu (de Funes), într-o altă distribuție. Revista *Premiere* din mai își exprimă conștientă stupefacția: „A-l înlocui pe de Funes al nostru cu Stallone este pur și simplu delirant. Poate că s-a făcut pentru adevărații fanatici ai prostului gust!”. Realizator — John Landis, interpretă principală — Ornella Muti.

Restaurare

● Recent restauratul monument al lui Buddha, înalt de peste 22 m, sculptat pe marginea unei rișe din muntele Dapi, în provincia Hunan, este cel mai mare și cel mai vechi de acest fel din China. Cronicle locale și cercetările arheologice indică că acest Buddha a fost construit în secolul al IV-lea. Se spune că turbulenta Războiul Galben cauza adevărați mari dezastre la poalele muntelui și că un eminent călugăr indian a sfătuit să se construiască un Buddha uriaș care să supună riul-monstru. La mijlocul secolului al X-lea, o campanie împotriva buddhismului a distrus 90% din mănăstirile și sculpturile buddhiste. Datorită reputației lui, Buddha de pe muntele Dapi a supraviețuit, dar mai târziu, în timpul dinastiei Yuan (1206-1368) capul și fruntea lui au suferit distrugerii din cauza războaielor. Pentru a-l proteja de la ruinare totală, populația locală l-a învelit cu argilă și l-a vopsit. Prin restaurarea recentă, Buddha și-a recăpătat măreția și splendoarea originală. (TRAVEL CHINA, 10-24 aprilie).

Coppola și Pinocchio

● După ce va termina în august *Dracula*, cunoscutul regizor Coppola are de gând să realizeze o nouă versiune a ficțiunii lui Carlo Collodi. Filmul va amesteca actori de marionete create de Jim Hanson — autorul celor brelor Muppets, Pinocchio va folosi un nou procedeu tehnic, animațional. (PREMIERE, mai).

Viața lui „Charlie”

● Cincisprezece ani după moartea, la Vevy în Elveția, a lui Charlie Chaplin, sir Richard Attenborough, regele necontestat al saga-urilor biografice (Churchill, Gandhi, Biko), povestea intimă a unui tânăr cunoscut de mult, „Charlie”. Scenariul este de William Boyd, aproape în întregime pe autobiografia lui Chaplin iar David Robinson, autorul cărții *Charlie, viața și arta*, este cel care garantează veridicitatea filmului. Rolul principal este interpretat de Robert Downey Jr. — interpret deosebit și treizeci de ani în cea mai mare parte a rolului — ajungând la vârsta senectutii — înconjurat de o distribuție prestigioasă: Kevin Kline — Douglas Fairbanks — Dan Aykroyd — Majandra Delfino — Diane Lane — Pauline Goddard a treia nevastă, Geraldine Chaplin interpretând rolul bunei sale, Hannah. (PREMIERE, mai).

CONVORBIRE CU KLAUS HENSEL

Imaginile nu sint poeme

Klaus Hensel (n. 1934, la Brașov) este un „star” în ascensiune al literaturii germane actuale. După debutul său la editura clujească Dacia, cu volumul *Mic dejun cu Gertrude* (1980), Hensel se stabilește în Germania lângă Frankfurt am Main. În 1983 i se conferențează premiul de promovare Leonore und Lena, în 1981 cel pentru Literatură de la Marburg, tot atunci primește bursa scriitorului berlinez, pentru că în 1988 să devină laureatul

premiului Friedrich Hölderlin, iar în 1989 e premiat de către Presidenția Henschel-Kleist pentru scrierile sale. Dintre cărțile sale mai recente semnate Städtische Goethe-Verlag (Frankfurt am Main), *Lichtspiel* (Frankfurt), *Considerându-l pe Klaus Hensel un scriitor demn de tot interesul, i-am solicitat câteva opinii pentru principalul hebdomadar literar al României.*

V. M.: Când ai părăsit România ?
K. H.: Chiar în ziua declarării stării de urgență în Polonia, pe 13 decembrie 1981. De atunci am locuit, cu mici întreruperi, în apropiere de Frankfurt am Main.
V. M.: Ești scriitor liber-profesionist ?
K. H.: Da. Scriitor și jurnalist liber-profesionist. Situația e de asemenea natură întrucât puținii autori își pot permite să-și cîștige existența exclusiv prin mijloace literare. Peisajul mediatic este actual-

mente extrem de diversificat, așa că mă simt tentat — considerându-mă scriitor — să stabilesc puține de legătură personale cu domeniile conexe literaturii, prin înțelegerea sa de a se afla și jurnalist. În fapt, câmpul meu de interes jurnalistic cuprinde în primul rând înșirarea literaturii și prezentarea ei în fața publicului. E drept că în ultimul timp am fost implicat și în prezentarea situației politice din România, dar — din punct de vedere al activității mele literare — eu mă văd în primul rând ca un înțelept literar.

V. M.: Ce înțelegi prin termenul „literar” ?
K. H.: Dispun de capacitatea de a conecta, cu o oarecare competență, literatura cu ce se ție în și din România. Nu m-am născut cu această competență, ci mi-am însușit-o pe baza unor studii personale, și mi-a făcut plăcere să o pun în serviciul celor din România și al literaturii române în general. Să nu disce în cazul măsură și scriitori din America Latină sau din Polonia, să zicem, dar mă bucur de orice ocazie să vorbesc despre autori români.

V. M.: Consideri că activitatea ta jurnalistică este utilă pentru creația literară ?

K. H.: Da. Literatul trăiește de fapt numai din propriile sale teme și stă de unul singur înaintea unei pagini albe. În timp ce jurnalistul — prin diversitatea mediilor în care lucrează (radio, televiziune, ziare, reviste) — se află permanent în contact cu oamenii. Astfel sunt conștienți să mă ocup și de probleme care nu sunt doar ale mele. Nu mă dă pe parcursul exercitării acestei profesii nu mi s-a întâmplat să întîlnesc două situații identice. De fiecare dată trebuie să mă adaptez la o anumită situație, dar fiindcă mi-am format această capacitate, reușesc să raportez faptele la propria mi biografie, la originile mele, la România, la problema germanilor din România, la Transilvania etc. Asta nu trebuie înțeles dintr-o perspectivă regionalistă ci numai ca un punct de vedere condițional enunțat tematic: cînd scriu, despre politică, prioritatea o deține politica; cînd scriu despre literatură, important este literarul și nu faptul că acesta prezintă interes din unghiul meu biografic.

V. M.: Crezi că recentarea textelor tale se produce în mod diferit în cazul unui ascultător și, respectiv, al unui cititor ?

K. H.: Da. Crede că ascultătorului îi poți oferi — prin însăși condiționarea temporală a lui — o modalitate de audiere — numai o singură variantă a textului. Pe cînd lectorul are întotdeauna posibilitatea de a se implica în actul receptării cu întreaga-i pluridimensionalitate, cu biografia lui, cu experiența lui, cu istoria lui, cu istoricul său de cititor, cu istoricul său ca lector de poezie... Așadar, lectură nu e un proces unidimensional ci unul de o incomensurabilă, indescriptibilă complexitate. Mie mi se pare cel mai adecvat, ca grad de complexitate, viața noastră modernă. El depășește

priza de consistență de tip liniar, ce se produce în cazul mediu-din „limbă vorbită”. O percepție și mai redusă este probabil cea televizivă, unde omul e redus — în activitate personală — la zero. Ochiul vede, însă corpul al televizorului, și gata de cele ce se întâmplă pe ecranul bi-dimensional. Cînd ești în fața unui text, la radio sau la o lectură cu public poți fi atent pe jumătate și să mai faci, pe lângă asta, ceva alt. În timp ce televiziunea te înconjoară pe toată și simplu. Să nu uităm totuși că literatură e o formă specifică de reflecție a realității, obținută prin intermediul unui aspect lingvistic cu totul aparte. În seară, e vorba de poezie, de verbal și mă așez să precitez la literă. Nu pentru că știu eu însumi, pentru că fiindcă am convins că literatură este cel mai înalt din genuri. Ea nu intră niciodată în competiție cu filmul sau televiziunea, așa cum se poate întâmpla oricînd, de exemplu cu o nouă. Așadar se poate spune că poezia, în imagini, poartă poezie în imagini nu pot fi scrise. Imaginile pot fi pictate, dar atunci ele nu sînt în nici un caz poezie.

V. M.: Nu resimți în nici un caz că poezia este un fel de poezie în creația ta literară ?

K. H.: Nu. Efectul în timp al unei creații atît de puternice cum este o poezie e mai durabil decît al unui produs efemer, realizat practic cu investiții minime, costisitoare. Imaginea televizată, de exemplu, este foarte scumpă, poate de aceea și are de se desface. Însă ea dispare rapid din memorie, dacă nu are șansa de a fi o imagine istorică (o probabilitate extrem de redusă). Biocitele că durabilitatea poeziei e condiționată de momentele decisive, al receptării: cititorul și poemul trebuie să se întîlnească de asemenea manieră, încît să ia naștere o reacție chimică, de sub acțiunea căreia corpul cititorului nu se mai poate sustrage. Altfel spus, cititorul de poezie a fost întotdeauna o niste narcotici. Dar asta constă și în rafinarea și specializarea anumitor aptitudini spirituale ce devin irrevocabile. Astfel, poezia și-a menținut fascinația de-a lungul secolelor; au reapărut mereu oameni care au mers pînă la limitele acestui proces, cu întreaga consecvență a biografiei lor. De la caz la caz și în funcție de epocă. Evident, nu ne putem imagina un Jandl înainte de 1950, sau ni-l putem imagina, dar cu totul altfel, la fel cum nu ne putem imagina un Trakl pe timpul lui Goethe. Dar și Goethe, și Hölderlin, și Trakl au atins limitele capacității poetice ale epocilor în care au trăit. Iar capacitatea, aptitudinea poetică (Poetisfähigkeit) a fiecărei epoci este diferită de a celorlalte.

V. M.: Care sînt proiectele tale literare actuale ?

K. H.: Fiindcă știu că de mult ducăz la mine procesul concepției unei cărți, mi-am propus pentru următoarea apariție editorială o lucrare legată mai mult de teorie. Nu știu cum va ieși. Sunt metode poetologice, literare scrise într-o modalitate nu prea îndepărtată de lirică. Mai exact le scriu în forme concise, unde limbajul continuă să se afle în prim-plan.

Interviu realizat de Virgil Mihalai

Omagiu lui Charles Sterling

● O expoziție minunată, care tale respirația prin frumusețea unora din picturile ei într-un format atât de mic (de la Primitivii secolului al XV-lea la Matisse) este în pericol să nu fie băgată în seamă de cei mai mulți din turiștii care se perindă prin Luvru. Instalată la ultimul etaj al Pavilionului Flore, această expoziție poate fi vizitată până la 22 iunie, ea intitulându-se **Omagiu lui Charles Sterling: De la Primitivii la Matisse**. Expoziția este un omagiu adus aceluși cărturar francez, de origine poloneză, care și-a consacrat întreaga viață artei franceze. El a fost cel care a descoperit, de exemplu, opera lui Georges de La Tour. Ceea ce acum a devenit un nume familiar al picturii franceze din secolul al XVII-lea era cunoscut poate doar

citorva cărturari din lumea întreagă până la marea expoziție a lui Sterling din 1934, intitulată **Pictori ai realității în Franța secolului al XVII-lea**. Expoziția a tinut atunci șase luni, constituind un eveniment al vieții culturale franceze. Picturi precum **Sf. Iosef și Îngerul de La Tour**, de la Muzeul de Arte din Nantes, care poate fi văzută și în expoziția actuală, au devenit celebre peste noapte. Mai sînt expuse lucrări de Philippe de Champaigne, frații Le Nain, Bauhin, Chardin, culminînd cu **Cascadele de la Tivoli** de Fragonard, **Podul de la Mainey** de Cézanne, apoi o celebră **Natură moartă cu porțocale într-un coș** de Matisse care făcuse parte din colecția lui Picasso etc. (**INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE**, 9—10 mai).

Teorema

● După opinia cronicarului lui **Corriere della Sera** (12 mai), Festivalul **Maggio Musicale Fiorentino** a înregistrat o seară tristă: la Piccolo Teatro Comunale din Florența a avut loc premiera absolută a **Teoremei**, parabolă muzicală de Giorgio Battistelli, inspirată după textul și filmul lui Pier Paolo Pasolini, „operă de perfectă inutilitate”. Battistelli a scris o îndărătnică adaptare pentru scenele acestor opere mute (nu se cîntă, se ascultă doar două fraze scurte recitate din afara scenei — referiri biblice). Din fericire, opera durează doar nouăzeci de minute.

Steaua răătăitoare

● Jean-Marie Gustave Le Clézio nu este un scriitor politic. Romanul său, apărut recent la Paris, **Steaua Rătăcitoare** (Gallimard), nu este o pledoarie pentru cauza palestiniană. „Este ceva prea mult — se subliniază în **Corriere della Sera** (12 mai) — și măi bun decât o simplă denunțare a nedreptății. Acest lucru nu o împiedică să fie o carte curajoasă, care ne suflă cu siguranță în fața noastră ce astăzi are obiceiul să treacă sub tăcere spaima unui popor lipsit de propriul său pămînt, un popor de refugiați”. Le Clézio redă povestea a două fete, ale căror destine se încrucișează în mod miraculos în timp și chiar în spațiu.

Academia de Arte din Berlin

● În Germania divizată existau două Academii de Arte. Institutul din Berlinul de Est urma să-și înceteze existența în această primăvară din lipsă de subvenții. După pronunțarea de fuziune lansată de Walter Jens, au urmat discuții aprinse asupra modului în care să se procedeze precum: pănitoare fiind ideea că nu pot fi asimilate autorii controversați politic. De altfel, doi dintre aceștia, Hermann Kant și Günter Rucker au părăsit „benevol” Academia din Berlinul de Est. Pe 2 februarie, în cadrul unei adunări extraordinare, Academia de Arte din Berlin-Vest a hotărât în cele din urmă să admită în bloc cei 68 membri rămași în instituția similară din Est. Divizarea germană a luat deci sfîrșit și la acest salon. Cu doar câteva excepții — se arată în **Rheinischer Merkur**, reprezentanții ei au rămas aceiași pregătiți să apere pe neașteptate aceleași „idei”. Hotărîrea a fost luată cu 59 de voturi pentru și 23 împotriva. Scriitorii Reinert Kunze și Günter Kunert au refuzat să mai rămînă membri ai Academiei acum

pangermane. Günter Kunert a arătat că nu dorește să lucreze cu foști membri ai uniunii scriitorilor din RDG, cunoscători pentru obediența sa față de sistem. Președintele Academiei Berlin-Vest, Walter Jens a comentat această decizie afirmînd că astfel de manifestări nu constituie decât „cel mai mic rău care se poate produce”, furnizîndu-l astfel pe loc și lui Reinert Kunze un motiv de a-și anunța retragerea. Nu înainte de a observa că astfel de marcaj fuseseră deja emise cu ani în urmă de Bert Engelmann pe atunci președinte al uniunii scriitorilor est-germani și, spre sfîrșitul anilor '70 și de Hermann Kant, atunci cînd mai mulți scriitori fuseseră obligați să-și părăsească țara. Reinert Kunze a adăugat cu toate acestea că regretă hotărîrea sa. În perspectiva momentului în care Academia de Arte ar fi din nou „guvernată” de spiritele artelor. (**RHEINISCHER MERKUR**, 7 februarie).

Festivalul de la Atena

● Iuri Liubimov, unul dintre marii regizori de teatru din Rusia, prezintă prima sa montare a unei drame antice grecești: **Electra**, la sala de concerte din Atena în interpretarea colectivului de la Teatrul Taganka din Moscova. Acest spectacol face parte dintr-un nou festival care va fi prezentat în fiecare an în lunile mai și iunie, fiind dedicate explorării unui anume mit grecesc sau personaj clasic, prin spectacole ale unor lucrări originale, montate de regizori și companii străine, opere și simfonii avînd temele respective. Mai ales piese, opere și balet noi, comandate special. Tema de anul acesta este **Electra** și include opera **Elektra** de Richard Strauss, o nouă operă de cameră **Pyliades** a compozitorului grec George Kouroupos, premîera mondială a noii editii a **Orestiei** lui Iannis Xenakis, **Elektra** — un balet nou cu trupa de la Bolșoi din Moscova. În regia lui Yuri Grigorovici și **Elektra's Lament**, inspirată din piese de Eschil, Sofocle și Euripide.

Germingul lui Claude Berni

● Producătorul, regizorul, scenaristul și actorul Claude Berni va începe la 31 august realizarea filmului **Germinal**, o nouă adaptare după romanul lui Emile Zola. Reunind în distribuție pe Renaud, Mios-Miou, Denardieu, Terzoff și Drouot, regizorul Claude Berni va realiza **Germinal**, fratele de a produce Regina Margot, pe care-l va regiza Patrick Chéreau, avîndu-l în distribuție pe Isabelle Adjani, Patrick Bruel și Monica Vitti.

Descoperirea lui Piranesi

● O serie de desene excepționale ale lui Giovanni Battista Piranesi, provenind din colecții americane și nevăzute vreodată în Europa, este expusă pînă la 5 iulie la Academia Americană din Roma. Lucrările aparțin lui Avery Architectural Library a Universității Columbia din New York și lui Pierson Morgan Library. Lucrările îl prezintă pe Piranesi ca arhitect, prin intermediul unor proiecte originale ale celor două opere principale ale sale: una, Santa Maria del Priorato din Aventino, realizată, iar cealaltă, refacerea absidei altarului principal de la San Giovanni din Laterano, rămasă, spre marea durere a artistului, doar pe hîrtie. Desenele pun totuși în lumină un aspect mai puțin cunoscut al activității lui Piranesi. (**CORRIERE DELLA SERA**, 12 mai).

Columb și Superman

● Producătorul filmului **Christopher Columbus**, în care Marlon Brando îl va încarna pe Salkind, a anunțat că va produce în curînd cel de al cincilea film despre aventurile celebrului **Superman**. L-a contactat din vreme pe Christopher Reeves pentru a-și continua rolul supereroului. (**PREMIERE**, mai)

Un film „prezicator”

● William Friedkin a realizat în 1986 **Rampage** un film care n-a fost distribuit pe ecrane pînă acum. Subiectul este legat de procesul unui ucigaș care a omorât cinci persoane și a mutilat alte patru. Povestea seamănă cu cea a lui Jeffrey Dahmer, arestat anul trecut, al cărui proces este în mare vogă în America. Se pare că datorită acestui tulburător asasinării se scontează și pe succesul de public al filmului. (**PREMIERE**, mai).

REVISTA REVISTELOR STRĂINE

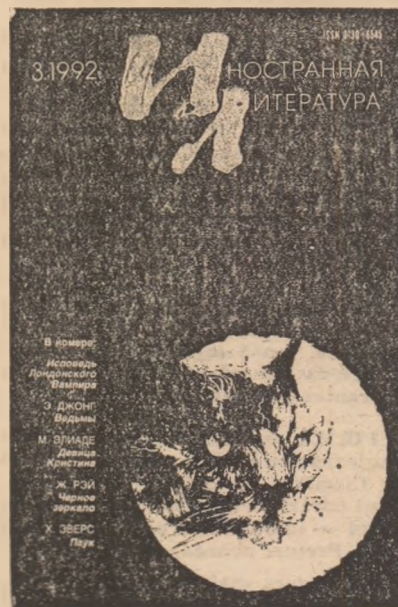
Inostrannaia literatura

● REVISTA lunară independentă de literatură străină care apare la Moscova din iulie 1955. Deci după moartea lui Stalin. Chiar și în timpul înghețurilor și dezghețurilor succesive care au bîntuit cultura rusă după război, **Inostrannaia literatura** și-a menținut un nivel cultural elevat. Apărînd în 250—300 pagini, cu un aspect modest din punct de vedere tipografic, revista a publicat romane, poezii, studii de teorie literară din toate colțurile lumii, făcînd accesibilă cititorului sovietic marca literatură a lumii. Inclîn să cred că modestia grafică a fost intenționată; era mai bine să treacă neobservată o publicație care dorea să-și mențină nivelul cultural ridicat. Și eventual cu o prezentare în care erau demascate limitele impuse scriitorului în societatea capitalistă, colegiul redacțional a reușit să publice mari scriitori ai literaturilor europene și universale.

După venirea lui Gorbaciov la putere, **Inostrannaia literatura** și-a lărgit tematica, publicînd documente, publicistică, jurnale care dezvăluiau urmările stalinismului în țările „lagărului socialist” și în conștiințele intelectualității occidentale de orientare marxistă care au continuat să sprijine Uniunea Sovietică și după aflarea adevărului (parțial, e drept) despre lagărele de concentrare staliniste și toate grozăviile petrecute în societatea care construia „visul de aur al omenirii”. Nr. 3/1992 continuă tradiția glorioasă a revistei, de data asta editînd un număr tematic: „Supranatural, infernal și mistic în literatura sec. XX”.

Avînd ca motto cuvintele lui Hamlet: „There are more things”, ediția specială, experimentală este integral dedicată lucrurilor de dincolo de realitate, din lumea vrăjii, miraculoasă din oglinda întoarsă a imaginației mistico-artistice.

Într-un avertisment, cititorul este prevenit că va pătrunde tainele „fantasticului negru” care-și are rădăcinile în folclor, în nuvela mistică medievală și în romanul gotic, și, în mod paradoxal, s-a dezvoltat mai cu seamă în secolul celei mai înalte tehnologii. Și, cu umor, editorul își sfătuiește cititorii: „A nu se citi noaptea”. Sînt traduși autori uitați precum germanul Gustav Mehrink (**Maestrul Leonhard**, iluminarea spirituală e plătită cu singe, moartea eoului fiind finalul logic), austriacul Hans Heinz Evers (**Păianjenul**, avînd ca temă, cele două principii Eros și Thanatos), dar și Anne Bridge **Bulcul**, o frumoasă și tragică poveste de dragoste plasată în fantastic). Giovanni Papini (**Ziua ireversibilă**, o poveste stranie pentru că oamenii obișnuiți nimeresc în situații neobișnuite) și firește, nu în ultimul rînd, Jorge Luis Borges cu povestirea **There are more things** construită pe așteptarea apariției miraculosului, magistral pregătită de autor astfel că cititorul se trezește într-o lume fantastică, de fapt o altă realitate creată de imaginația scriitorului, și astfel taina miraculosului rămîne nedezlegată. Foarte interesant și chiar amu-

zant este esul semnat de scriitoarea americană Erica Mann Jong; orientarea „practică” poate șoca — descrierea metodelor de zbor ale vrăjitoarelor, rețetele diverselor unsoiri vrăjitoarești etc., dincolo de „savantul” descrierilor se ascunde fina ironie a autoarei pentru care important nu este că vrăjitoarele zboară călare pe mătuși, ci sinceritatea și seriozitatea reflecțiilor ei despre condiția femeii.

Centrul de greutate al acestui număr al revistei este publicarea romanului **Domnișoara Cristina** de Mircea Eliade; trágica poveste a tinerei moarte care nu poate părăsi pămîntul și continuă să creadă în comunicarea cu ființele vii, continuă să creadă că poate iubi și poate fi iubită ca o ființă obișnuită. Revista se încheie cu un studiu solid, intitulat: **În labirintul magic al conștiinței. Mitul literar al secolului XX** și semnat de A. Lukin (de formație filosofică și traducător din engleză și germană) și Vl. Rinkevici (critic literar și traducător din engleză și germană). Și aici se fac numeroase referiri la scriitorul și filosoful român, în analiza întreprinsă de autori asupra supranaturalului și a fantasticului miraculos în literatură de-a lungul vremii pînă în zilele noastre. Este relevantă ideea lui Eliade conform căreia literatura creează o lume imaginată, desorîndă de totid an, închizînd astfel ciclul Veșniciei Reîntoarceri: a mitului spre om și a omului către sine însuși.

Vitrina cu cărți — o rubrică a aparițiilor recente în lume, în cazul de față fiind vorba de cărți pe tema pe care e structurată revista, încheie ediția foarte reușită a numărului 3/1992 al revistei. (N.P.)

Exquisite Corpse

● TREI coloane din revista **Exquisite Corpse** — Jurnal de cărți și idei, nr. 35, 1992, sînt rezervate pentru cinci poezi români — Denisa Comănescu, Ioana Ieronim, Daniela Crăsnaru, Nicolae Prelipceanu și Virgil Mihaiu. Lectură deosebită în aceste pagini dedicate exclusiv literaturii — roman, poezie, eseu, recenzie. Dincolo de calitatea versurilor originale, un cuvînt de mulțumire trebuie adus traducătorilor care au muncit poemele primilor patru poeți — Adam J. Sorkin în colaborare cu Angela Jianu, Sergiu Celac și Lidia Vianu, Virgil Mihaiu nu are nevoie de traducător. Numele celor cinci poeți apar alături de William Joyce, Alain Bosquet, Clive Matson, William Ta'cott, Boris Vian, Roderick Potter și alții. Paginile jurnalului surprînd și atragă cititorul. De la satiră și texte aproape licențioase pînă la poezie de profundă reflecție și comentarii de sinteză despre creația poetică a lui James Broughton (marele luptător împotriva suferinței, cum îl definește Janine Canan, care scria despre dragoste și moarte și care minuește cuvîntul ca pe o jucărie cosmică) sau despre crezul artistic al lui D. A. Levy (care, în scurtă sa viață — 1942—1968 și mai scurtă sa tinerețe a încercat să ofere orașului natal, Cleveland, o „tradiție literară” și să creeze o cultură a libertății de expresie într-o societate „Jertargică”); de la pamflet **Bush beats Corpse**, în care autorul, Travis Charbeneau oftează în final: „...în lumea amintirilor, toți sînt satirici și nimeni nu e, de fapt.”) la ironia tragică a urmărilor provocate de dărmarea Zidului („...țările din Europa de Est au nevoie de lenjerie. N-au mai avut lenjerie curată de o mie de ani; asta-i

face să fie atât de furioși”); de la interviul Vladimir Nabokov și Alain Robbe-Grillet (inițial publicat în revista **Arts** în 1959, preluat aici din două motive: anecdota care a stat la baza acestui interviu și discuția axată în jurul romanului **Lolita**, și sînt interesante reacțiile pe care diferitele culturi sau chiar țări le-au avut la publicarea sau la opțiunea de publicare a acestui roman atât de controversat și pe care le amintește Nabokov) și pînă la proza lui David Demchuck — cinci etape ale evoluției unui tînar, de la coruperea sexuală reciprocă tată-băiat, pînă la descoperirea de către tînar a adevăratei iubiri, tragică și ea, în persoana lui Bob — o Lolita masculină și nefericită. Iată cîteva dintre subiectele majore ale jurnalului. Se mai adaugă tulburătorul în memoriam Witold Gombrowicz; schița **Simfonia balcanică** scrisă de Nanos Valaoritis care și-a petrecut o frumoasă copilărie la București, iar tîrziu alături de Tristan Tzara și Eugen Ionescu; sau pamfletul grav pe o temă ecologică foarte serioasă, **Cin-tecul bufniței**, semnat de Frank Tonge; descrierea unei case geisha — prețel pentru masă, băutură și petrecerea unei seri în compania geishelor doar 800 dolari. Există și o postă a redacției, cu recomandări pentru cei care au reținut atenția și cu două paragrafe, de respins și de aminați. Și să mai spunem că jurnalul literar apare la Illinois State University Publications Center, avîndu-l ca redactor pe Andrei Codrescu. O ultimă notă a redacției: „Interzicem publicarea dar autorizăm consemnarea...” Ceea ce am și făcut. (I.H.)

● Mica publicitate ● Mica publicitate ● Mica publicitate ●

VIND colecție unicat, lozuri necisigătoare (românești, franțuzești, australiene etc.) datind de la 1900 până azi. Cîreca 300 000 exemplare.

PIERDUT: timp, umbrelă, legătură chei yale acum doi ani. Gara Băneasa, șapcă neagră, mînuși, mințile acum cinci zile restaurant „Berlin”, iluzii nevastă, mamă, tată, tichete autobuz, bunici, 3 portofele acte-bani, slujba, cheful. Găsitorul mare recompensă.

TINĂR poet, succes, lachim sonete, ode, epopei, caut habitoare literatură, muză orice vîrstă (întreținere-casă-masă-bani de buzunar). Garantez posteritatea.

FIRMĂ serioasă, Comercială, garantează amintiri de neuitat, excursii în Cîsmigiu, Herăstrău și împrejurimi (străzi melancolice), călătorii cu liftul — întotdeauna pînă la ultimul etaj. Prețuri avantajoase!

VIND (cea mai bună calitate hirtie igienică cu poze reprezentînd președintele țării și (din zece în zece cm.) cu găuri (simbolizînd revoluție drapel). Tel. 22.12.89

MIOARA („Năzdrăvana”) și cîinii (cel mai bărbășii, în veci neaccolafii) anunță cu profundă durere dispariția fulgerătoare (pe l-apus de soare) a hîmului și dragului nostru CIOBAN (moldovean), 30.1.35.80, fără obligații, brunet, mustață (spicul griului), ochi negri, onest, fără vicii, dorește tinăra atrăgătoare, suplă, mindră, gospodină, erălasă. **INHUMAREA** va avea loc duminică, ora 12, la stîna. Mulțumim cu această ocazie celor ce au fost și vor fi întotdeauna alături de noi și la bine și la rău: brazi și pălînăși, preoți și nuntași, păsărele mii și stele făclii, Dragoste, Un pios omagiu. Lăcrimi și dor (detalii + foto).

PIERDUT astă-vară, Plata 1 Mai, copil Ionel, cinci ani, ochi negri, trening albastru. Il declar nul.

DONEZ: proteză (ultraperfecționată) stare bună, picior sting, mașină Trabant, ochi sticlă toate culorile, cărucior (se pliază) pentru handicapat, garsonieră confort II cu

chicinetă, aparat auditiv, ploscă. Cumpăr (urgent) loc veci strălucitate (Paris, Londra, New York).

COMPANIE teatru. Roluri celebre, improvizatii excepționale. Închiriem (zilnic între orele 16—22) actori profesioniști la domiciliul dumneavoastră. Soț ideal, amantă fatală, persoane dragi dispărute prematur etc. (Prealabil documentare serioasă.)

PIERDUT încredere președinte, prim-ministru, parlament, nevastă, viață general. Le declar nule.

AVANTAJOS, ocazie unică! Agenția noastră eliberează certificate de deces în alb, datele între anii 1950—1989. (Plata în 12 rate lunare).

VIND: timbre, ilustrate, bareă pinze, servante, oglinzi, gladiole bulbi, două lozuri veci alăturate Betu, broderie spartă, acordeon, medallii, cutii muzicale Simphonien, cazan țuică, peisaj excepțional Cîmpina, Istoria Literaturii Române, decorații. En-gros și en-detail. Stare excepțională.

PRIMĂRIA Capitalei. Pierdut 200 000 (aprox.) cîinii. Raza mare recompensă cui îl declară nuli.

CINSTE! Demnitate! Onestitate! Sindacatul Național al Cîntăreților Român. Cursuri gratuite (și prin corespondență). Burse de specializare. Recetări la nivelul standardelor internaționale. Asigurăm pensii și concedii (și de boală). Deviza noastră: „Să primim — dar numai în valută!”

CUMPĂR ceasuri vechi (chiar și stricate). Să meargă cu cel puțin 25 de ani în urmă. Plata în valută.

DISTRAȚIE, antren, povești de groază! Post de radio și de televiziune prin cablu, independent. Emite zilnic pe frecvența de 25 000 kiloherti, în direct, gîndurile primului-ministru (în românește și-n toate limbile străine). Noapte de noapte transmite alb-negru și color vi-

surile (coșmaruri, erotice etc.) președintelui țării. Informații și abonamente pe adresa redacției. (Plata în lei).

MAI interesant decît maratonul! Căutăm parteneri joc umanitar, internațional, autorizat. Premii fabuloase. Cîștigă cei ale căror rude în vîrstă mor ultimele, cit mai tirziu. De la 85 de ani în sus. Puteți paria și pe persoane apropiate. Oricine poate cîștiga (Nu prin poștă. Avem delegații). Recordurile vă așteaptă!

(SERVICIUL. Român de Informații.) Urgent. **SCHIMB** Palat Cotroceni cu Casa Poporului, statuie Brătianu (Universitate) cu statuie Lenin (Plaza Scintei), 22 decembrie cu 23 August, statuie Eminescu (Ateneu) cu bust poet Neculuță (Parc Carol, fost Libertății, fost Carol).

CUMPĂR urgent (orice preț) incubator: etaj, dependințe, curte, piscină. (Prefer sector 1, Șosea). Tel. 61.62.63. (Oedip).

VIND, ofer, schimb, caut, en-gros, închiriez, organizez, livrez, gamă variată, primesc în gazdă, pierd, donez, supraveghez, en-detail, solicit, execut, urgent, cele mai scăzute prețuri, angajez, întocmesc, filmez, cumpăr, meditez zilnic între orele 2—22, pentru prima oară în România, formați orice număr de telefon — aștept oricînd provincia.

VIND (preț avantajos) cea mai românească țuică (distilată după metode strămoșești, în alambice perfecționate): sudoare-85-grade, de la muncitori cu sapa, de la coasă etc. Stearsă din zori pînă-n seară. Aștept străinătatea.

VIDEO-natural s.a. Pentru toți bărbășii moderni și rafinați! În orice seară, în fața Sălii Palatului, între orele 20—22, proiectează direct pe trotuar, doar cu ajutorul razelor de lună, filme sexy cu dumneavoastră și (la alegere) marionetă diatrih, greta garbo în rolurile principale.

VIDEO-natural s.a. — la domiciliul clientului: toate filmele cu Stan și

Bran. — în albumul cu poze al familiei dumneavoastră!

VIDEO-natural s.a. (apocaliptic și național) prezintă de la un orizont la altul, pe tot cerul, desene animate. Rulează în toate culorile curecubeului. Sonorizare grandioasă, adecvată împrejurărilor!

VIDEO-natural s.a. — vă așteaptă!

DOAMNĂ vîrstă a III-a, ușor suferindă, caut pensionar onest, inteligent, fără vicii în vederea împărțirii locului de veci (monument, Belu, alcea 7, poziția 15). Condiții discutabile. (Foto). C.P. 353.

OCAZIE unică! Licitație internațională. Mulajele palmei stîngi (în bronz) a lui Iisus. Înainte și după înviere.

EXTREM de avantajos. Vind (100 lei bucata) proteze auditive rudimentare. (Numai cu zgomot de stradă sau cu cîripit de păsărele). Durata de funcționare: maxim două săptămîni.

FAMILIE model, reprezentativă. Prezintă: fetiță superbă, inteligentă (3 ani), pensionar senin, înțelept (72 ani) pentru reclamă publicitară (afișe, etichete, film scurt) și pentru Moș Crăciun ocazii publice. Prezintă: album foto familie (color, nuntă, excursii, botez) pentru „Îndeplinirea tuturor dorințelor”, „Asta-i viața — merită s-o trăiești”, propagandă, serial T.V., diverse. (Pretenții materiale minime).

„THANATOS”. Unica agenție internațională de binefacere prin servicii funerare. Pentru toți cei săraci, orfani sau bătuți de soartă. Execută (prin subscripții publice și donații) sicrie-stil (Louis XIV, biedermaier), coroane, jerbe artistice (ikebana), asigură fanfară și public decent pentru slujbă (înregistrări video), organizează gratuit numeroase pomeni și parastase. Deviza noastră: „Niciodată nu-i prea tirziu”. Lux, fast și grandoare!

Cristian Popescu

REVISTA REVISTELOR

„Cazul” Mincu

● **INTR-UN** lung interviu publicat în nr. 20 din **CONTEMPORANUL**, Marin Mincu își istorisește pe larg „cazul” (ghilimelele îi aparțin). Iritat de ceea ce se spune și se știe despre persoana sa, literatul itinerant pur și simplu își confecționează o biografie, alta decît aceea cunoscută, din care rezultă un vechi dizident și un neîmpăcat adversar al fostului regim. Dizidentul expulzat de regimul Ceaușescu în Italia, la un lectorat — folosim logica lui M. M. — a fost urmărit cu încăpăținare de adversarii săi încă din 1971. Tinărul, pe atunci, se vede victima unor inscenări (ca de pildă analiza marxistă a cursului pe care îl preda la Constanța), tir încruciat în presă și la catedra de folclor de pe urma căruia, constată interviuevatul, s-a văzut trimis la un lectorat în străinătate, iar asta nu oricum, ci trecînd de pe locul doi al listei de propuneri pe primul, prin „îmbolnăvirea” candidatului favorit, „printr-o șansă extraordinară” pe care i-a oferit-o destinul. În perioada despre care pomeneste M. M. destinul purta alt nume, dar distin-

sul italianist, care afirmă că a fost persecutat în mod special de **România literară**, de editori, de critici de întîmpinare și, în general, de toți cei cu care a avut de-a face, preferă o viziune miraculoasă în ceea ce îl privește.

Dar în aceeași măsură în care destinul își manifestă generos disponibilitățile față de Marin Mincu, acesta e agresat de confrăți, de putericiile zilei, iar victima acestei imense cabale scapă de fiecare dată fie grație cite unei intervenții, fie cu ajutorul propriilor sale proteste. Cînd nu e interzis, M. M. e șicanat. I se modifică de pildă un titlu (considerat reactionar), **Critice III**, care devine, în varianta cenzurată, **Poezie și generație**. Intrigile confrăților nu-l slăbesc pe M. M. nici atunci cînd are de întocmit sumarele propriilor sale cărți. Inflexibilul critic, după ce conde modificarea titlului, se lasă obligat să scoată un capitol (despre Angela Marinescu) și să introducă altul (despre poezia civică), în ciuda faptului că atitudinea sa independentă care s-a manifestat „tranzant în cele mai diverse

împrejurări, a rămas întotdeauna congruentă cu respingerea oricăror forme de servilism sau «colaboraționism» cu ceea ce nu-mi convine din principiu.”

În numele acestei intransigențe, Marin Mincu respinge ideea că în România a existat dizidență adevărată, cu excepția lui Paul Goma, și, ni se dă de înțeles în final, a lui însuși, care, în 1980, e întors de la graniță, după ce i se aplică viza de ieșire. „Cu cinci minute înainte de plecarea trenului, a venit un otiter care mi-a înșfăcat valiza și m-a dat jos din tren.” Întors astfel din drum, tenacele literat își începe dizidența printr-un anunț în redacția **României literare**. Apoi cere formularele de emigrare, dar „G. Măcoveanu a intervenit imediat la Dumitru Popescu”, după care destinul misterios și tenacitatea lui M. M. conlucrează fericit și pașaportul confiscat se întoarce în buzunarul italianistului. Împiedicat să iasă din țară, acesta e apoi împiedicat să intre „fiind provocat în mod fățis să reacționez” în așa fel, încît să fiu arestat. Ciudățenia e că în

vreme ce altor scriitori intervențiile publice împotriva politicii oficiale le provocau neplăceri de tot felul, pentru Marin Mincu atacurile acestea au darul de a deschide porțile. În '87, aflăm, atacă „Cîntarea României”; face asta atît de dur, încît își reia itinerariul știut. În '88, se ridică în apărarea țărînului român, după care e anchetat de oficialități și (din cite ne amintim) expedit la lectoratul din Italia, drept pedeapsă. Luptîndu-se pentru a-și croi drum ca dizident, M. M. descoperă că „de fapt unii colegi de la **România literară** se temeau — vorba lui George Ivașcu — să nu se iște vreun «caz Mincu» mai înainte de a avea ei «semafor verde» de la Paris...” Am citit și în alte publicații, editate de foști mari opozanți ai regimului, gen Vadim Tudor și alții, povestea cu semaforul. Marin Mincu regretă, ca mulți alții, că n-a izbutit să devină un caz la vremea potrivită, dar, tenace, își construiește cazul acum.

Cronicar

• Director: Nicolae Manolescu; Redactor-șef: Gabriel Dimisianu; Secretar general de redacție: Mihai Pascu

Secretariat: Adriana Fianu, Nicoleta Micu (telefoane 50 62 86 și 50 33 69). Critică: Alex Ștefănescu (50 47 28). Poezie: Constanța Buzea (50 33 69). Proză și reportaj: Cristian Teodorescu (50 33 69). Arte: Eugenia Vodă (50 33 69). Externe: Adriana Bittel, Mihai Minculescu (50 47 28, 17 61 90 și 17 60 10/interior 1001). Secretariat de redacție: Mihai Grecu (17 28 67). Corectură: Maria Ionescu, Laura Popa, Nina Pruteanu (17 28 67 și 17 60 10/interior 2602). Stenodactilografie: Elena Mareș (50 33 69). Curier: Maria Micu (17 28 67). TELEFAX: (40.0) 12 82 53. CORRESPONDENȚI: Mircea Iorgulescu (Paris), Dorin Tudoran (Washington) ISSN 1220-6318.